

MS.

UN:

MUND:

172.

7
n) Dult. in. Hh. 1028

4 10 1/2

W. S. Schmidt.

lect. 3. ~~4~~ 188

Continet hoc Volumen

1. Glafey de vera Ministerialium indole
2. Arend de augustae domus Brunsvico-Luneburgicae
aliquot Principibus
3. Kusteri accessiones ad memorabilia Tangraemur-
densia
4. Nödikeri Hymns Mycala. I. i. apfz non du
Miggallarga.

u
Krocher
1861 20 dr

Q. D. B. V.

ACCESSIONES AD MEMORABILIA TANGRAEMVNDENSIA

EXHIBET, ET AD ORATIONES QVASDAM LOCO CONSVETO
A. D. NOVEMBR. clb l^o CC XXII.

BENIGNE AVDIENDAS
QVA FAS EST, PIETATE ATQVE OBSERVANTIA
INVITAT

GEORG. GOTHOFR. KVSTER, *Halensis*,
LYCEI TANGRAEMVNDENSIS RECTOR.

BRANDEBURGI,

Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruff. Typogr. privileg.

AD MEMORABILIA
TANGRAEMUNDIA

EXHIBET ADORATIONES QUAS DAMIANUS CONSUEVO
A. D. M. DC. LXXII

GEORG. GOTTFRIED. KNOKE, Halles.

BRANDENBURG
Typo CHRISTIANI HALLE, Reg. Publ. Typogr. privileg.

Q. D. B. V.

MEMORABILIA
QVÆDAM TANGRÆ-
MVNDENSIA

*Recenset & ad orationes nonnullas Schola-
sticas loco consueto*

A. d. MART. eb b CCXXII.

BENEVOLE AVDIENDAS,
QVA DECET, OBSERVANTIA ATQVE
HVMANITATE,
INVITAT

GEORG. GOTHOFR. KVSTER, *Halens.*
LYCEI TANGRÆMVNDENSIS RECTOR.

BRANDEBURGI,
Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruff.
Typographi privil.

IesVs, sChoLæ rangræMVnDensIs faLVs Vna!

I. II. Instituti ratio. III. Scriptores Historiæ Tangræmundensis vniuersales ANGELVS, ENTZELIVS, LEVTHINGERVS, & particulares HELMERICVS, RITTNERVS & KRATZIVS recensentur, IV. (itemque nonnulla scripta minoris molis,) V. qui vero non omnino plurima destituti subsidiis suppeditare potuerunt, VI. nec tamen laude sua priuandi. VII. De celebritate Tangræmundæ, quam Principibus debet, agitur. VIII. De castello Auguriæ quod Druso, sed perperam, adscribitur. Excursus de eius Expeditionibus ad Albim. IX. De Tangræmundensi ecclesia, X. deque eius Antistitibus a tempore reformationis disseritur. XI. Ad recensionem præceptorum Tangræmundensium fit transitus, & XII. Rectores, XIII. Con-Rectores, XIV. Cantores, XV. Quarti, XVI. Quinti commemorantur. XVII. Scholæ status. XVIII. XIX. Conclusio, & quæ scribendi consilium dedit, occasio.

§. I.

Um de Schola Tangræmundensi, deque iis, qui inde a saluberrimæ reformationis temporibus ei præfuerunt, exponere animus est, non plane perdituros nos operam existimamus, si quædam tum ciuitatem hanc generatim, tum speciatim ecclesiam nostram spectantia præmiserimus.

§. II.

Neque tamen quis in hanc descendet sententiam, quasi, quod ignauorum esse scimus, aliorum compilare scrinia, &

& ex papiro, quod aiunt, in chartam conscribere velimus. Odimus enim profanum istud plagiatorum vulgus, & arcemus. Iuuabit potius vel ab aliis prætermissa adferre, vel secus proposita emendare, siquidem ante omnia de scriptoribus huc pertinentibus fuimus præfati.

§. III.

Non enim ciuitatis huius inclitæ historia ita sterilis est, vt frustra in illa tradenda quaecumque studium nostrum collocetur, vt potius, id quod laudi sibi ducit Tangræmunda, quam plurimi de ea fuerint commentati. Præter ANDREAM itaque ANGELVM, CHRISTOPHORVM ENTZELIVM, & NICOLAVM LEVTHINGERVM, qui vniuersam Marchiam, impari tamen ausu & successu, describendam sibi sumserunt, speciatim CASPARVS quoque HELMERICVS, ANDREAS RITTNERVS, vterque consul ciuitatis nostræ, denique CASPARVS KRATZIVS præclare de Tangræmunda nostra sunt promeriti. HELMERICVS quippe edidit *Annales Tangermundenfes* Magdeburgi in forma, quam vocant, quarta a. MDCXXXVI. exscriptos, & tribus libris constantes, quorum priores duores Tangermundenfes, postremus vero Comitum Zolleranorum & Burggrauiorum Noribergensium vitam & res gestas exponit. Hunc vero librum rarissimis adnumerare non dubito frustra hætenus a me, quanto potui studio, etiam in bibliothecis instructioribus conquisitum, allegatur tamen non sine honoris præfamine ab aliis historiarum scriptoribus, nominatim RITTNERO, (a) RENTSCHE-NIO, (b) nec non IO. CHRIST. NEV, (c) qui postremus

A 2

hoc

(a) In Præf. libri mox allegandi.

(b) Im Brandenburgischen Cedern-Hayn p. 251.

(c) In Accessionibus ad Deghorei Whear relectiones hiemales P. II. p. 297.

hoc addit : eundem HELMERICVM *historiam urbis ab origine ad sua tempora complexum esse, & multa eximia continere.*
 Ad RITTNERVM quod attinet, non adeo prolixus ille est, & partibus scriptoris particularis historici non omnino fecisse satis mihi quidem videtur. Præter enim illud, quod vestigia ENTZELII, maximi fabularum & anilium commentorum patroni, quam diligentissime premit, haut raro excurrit in ea, quæ rem Tangræmundensem plane non tangunt. In primis mallet, vt magis ordini studuisset vir ceterum diligentissimus, suaque laude non priuandus, qui obliuioni multa subtraxit. Progreditur autem in libro, quo de rebus Tangræmundensibus exponit, inscripto : *Alt-Märkisches Geschicht-Buch*, vsque ad annum MDCLI. quo eodem Seruestæ in forma quarta prelo liberatus est. Totus liber, in tres partes dispescitur, quarum prima de origine, fertilitate, & casibus Tangræmundæ, secunda de veteris Marchiæ inde ab anno MDCXVIII. vsque ad Gustavi Adolphi Suecorum Regis aduentum fortuna, tertia de iis, quæ ibidem ad annum MDCLI. contigerunt, explicat. In ipsa statim, præfatione de scopo libri differit, non sibi aliter constiturum fuisse perhibens, nisi vt libellus in tenebris iaceret, & modo in curia adseruaretur, adeoque ingenuus iste vir vel ideo veniam meretur, quum animus ipsi non fuerit prelo opusculum committere. Gratiam vero ordinis equestris non obtinuit auctor noster, quippe cui molesta visa sunt, quæ de (d) discrimine quodam inter *Beschlossene und Unbeschlossene von Adel*, huius regionis retulit, quæque ipsum Serenissimum Electorem Fridericum Guilielmum non in bonam accepisse partem dicunt. Tertium illorum locum, qui

(d) l. c. p. 13.

qui de ciuitate patria Tangræmunda conſignare quædam
 voluerunt, ſibi vendicat CASPARVS KRATZIVS, verbi
 diuini miniſter, huiusque eccleſiæ, dum viueret, Archi-
 Diaconus, qui anno MDCLXXXI. quadragenarius de-
 ceſſit, & haut exigua dexteritate, quæ notatu digna vide-
 bantur, conſignauit, cum publico tamen non communi-
 cavit. Videbantur hæ ſcholæ quidem publica luce dignæ
 viro, dum in viuis eſſet, hiſtoriæ patriæ cupidiffimo, cal-
 lentiffimoque IO. CHRISTOPHORO BECMANNO, qui
 vero morte impeditus proſopitum exſequi non potuit.
 In heredum Becmannianorum tamen manibus KRATZI-
 ANVM hoc monimentum adhuc eſſe, nullus dubito.

§. IV.

Trigæ huic virorum iure quodam ſuo adiungi meren-
 tur minoris quidem molis, ſed non minoris commodi
 ſcripta, quæ ſingularia quædam hiſtoriæ Tangræmunden-
 ſis capita vel exponunt, vel illuſtrant. In hunc cenſum
 veniunt: LAVRENTII PRÆTORII *Chriſtliche Steinfahr*,
 a. MDCXXXVII. SAM. WILHELMI exercitus
 DEI depopulans a. MDCXLI. GEORG. HVNOLDI
*Göetliche Ermahnung Buß- und Bitt-Thränen zu ver-
 gieſſen*, a. MDCLVI. nec non CASP. KRATZII ſupra
 laudati *Stück zu*, a. MDCLXXXI. editæ conciones, ex
 quibus ſingulis maxime notanda excerptit, ſermonique
 ſacro ſupremo Tangræmundæ habito, Brandeburgi vero
 a. M DCC XV. impreſſo addidit Maxime Reuerendus
 CHRISTOPH. MATTHIAS SEIDELIVS.

§. V.

Dubium vero non eſt plura commemoraturos fuiſſe
 laudatos viros, niſi ſubſidiorum, documentorumque in-
 primis publicorum apparatus deſuiſſet, quem infauſto illo

atque ferali incendio, quod anno primo Lutheranorum Iubilæo maximam & nobilissimam ciuitatis partem deleuit, nec non belli tricennalis sæuitia periisse adhuc hodie dolemus. Interim voluntatem istorum, licet vires maiora & prolixiora commentandi defuerint, in tradendis monumentis Tangræmundensibus, quis est, qui non laudauerit?

§. VI.

Immo iubet pietas, iubent virorum optimorum merita, vt non obliteremus, sed ad feros vsque posteros transferamus istorum memoriam. Et si quisquam, HELMERICVS certe atque RITTNERVS ex viris, celebritate generis & doctrinæ gloria conspicuis, quibus in hunc vsque diem curia nostra decorata est, merentur, vt perpetuus ipsis honor, atque decus constet. Vterque horum tanta polluerunt legum scientia, vt ex integro restituere potuisse dicti sint vniuersum iuris corpus, quod vocant, si quidem istud periisset. ANDREAS RITTNERVS vero vir fuit longe diligentissimus. De chronicis eius Tangræmundensibus supra actum, diligentia vero ipsius specimina supersunt quam plurima Tangræmundensibus longe gratissima. In animo quoque habuit catalogum bibliothecæ consignare, quæ quondam in templo huius vrbs primario D. STEPHANO sacro colligebatur, at nescio quo casu institutum hoc interruptum, faciesque bibliothecæ præsens longe miserrima est, nec præter rudera quicquam conspicitur, quod nescio vtrum temporum iniuriæ adscribendum sit, an suspicari debeamus cultrum quemdam Flacianum accessisse. Ex filiis RITTNERI præter IO. CHRISTIANVM, Confulem Rathenouiensem, ANDREAS præcipue clarus est, qui Tangræmundæ natus a. M DC XLVI. Perlebergæ Rector a. MDCLXIX. deinde

deinde Soluellæ in vrbe veteri a. MDC LXXI. tum Pa-
stor & Inspector Havelbergensis a. MDCLXXII. tandem
Berolinensium Diaconus Nicolaitanus a. MDCLXXXI.
& Marianus post quadriennium constituitur, superiore
anno defunctus. Ex huius quoque filiis eminent duo
Sanctæ Theologiæ Licentiati, quorum alter Colbergæ,
alter Halberstadii floret, ex generis vero celeberrimus
Halberstadiensium Præful SAM. CHRIST. TEVBERVS
eminet.

§. VII.

Inter memorabilia itaque Tangræmundensia id primo
loco ponendum videtur, quod quidem non exiguam
Tangræmundæ nostræ celebritatem conciliat, *eam*, vt
NICOLAI LEVTHINGERI verbis vtat, *sedem atque
natalem præbuisse Cesaribus, Electoribus, & Principibus non
paucis.* Prætereo, quæ de Friderico II. Electore, Ferreo
dicto, de eius fratre, Friderico Crasso, de Alberto Achille
dicunt scriptores, eosque natiuitate, obitu itemque fre-
quenti præsentia sua Tangræmundam illustrasse referunt.
Mitto Henricum & Theodoricum Ottonis I. filios, & Al-
berti Vrfsi nepotes, quorum ille, Henricus, Collegii Ca-
nonicorum Regularis Stendalii fundator fuisse, vrbemque
nostram maxime amplificasse ac dilatasse creditur, vter-
que vero Marchio Tangræmundensis vocatur. Si quid-
quam, istud certe huc pertinet, quod de Carolo IV. Ro-
manorum Imperatore communi historicorum suffragio
dicimus, eundem, si a Praga discesseris, nusquam liben-
tius fuisse, nisi Tangræmundæ. Quare tanti Principis
memoria nostræ ciuitati non potest non ad hunc vsque
diem grata & perennis esse. Quem enim haut procul a
ciuitate conspiciamus, pagum *Carlsbau* dictum, ab eodem
Imperatore exstructum, incolasque pagi insignibus im-
munita-

munitatibus donatos nouimus, qui quidem fingulis annis
 flato quodam die non sine folemni quadam feftiuitate
 clementiæ huius memoriam repetunt, & quibus haut
 parum ad commoda & emolumenta fua accessiffe lætan-
 tur, priuilegia anno MCCC. & MCCCLX. a laudato
 Carolo IV. & Ludouico Romulo denuo prælegunt. Ne-
 que id prætereundum est, Tangræmundam omnibus
 laudatis Principibus in deliciis fuiſſe. Teſtem produco
 IOACHIMI FRIDERICI Marchionis Brandenburgici fa-
 uorem atque clementiam inuſitatam, quippe qui in ciui-
 tatis huius gratiam peculiarem quamdam, vt vocant,
 conſtitutionem publici iuris fecit Francofurti a. MDCIV.
 impreſſam, in qua (vt pauca tantum curioſitatis gratia
 recenſeam) aliquot capitibus de cærimoniis conſuetudi-
 nibusque in hac ipſa vrbe circa ſponſalia, nuptias, cor-
 poris cultum ſecundum certos ordines obſeruandis præ-
 cipitur.

§. VIII.

Caſtellum Auguriæ, vel ſi mauis Angariæ non minus
 memorabile vocatur, quod in arce regia Tangræmundæ
 adhuc conſpicitur, quod quidem, ſi credimus hiftoriis,
 Drufus ille tot tantarumque virtutum adoleſcens, quot &
 quantas natura mortalis recipit, vel induſtria perficit,
 exſtruxit. In hac equidem ſententia ſcriptores ſunt ad
 urnum omnes, quos breuitatis ſtudio non adduco. At
 enimuero vt dicam, quod ſentio, Druſum Albim ſuperaffe
 adeoque & in veterem Marchiam irrupiſſe numquam niſi
 firmiſſimis grauiſſimisque rationibus, fruſtra tamen hæc-
 tenus exſpectatis, conuictus ſtatuam. Quæ enim VEL-
 LEIVS PATERCVLVVS (e) profert: *Drufum magna ex*
parte

(e) Lib. II. c. 97. n. 3.

parte Germania dormitorem fuisse pariter adulatorio more scripta censeo, atque FLORI (f) verba, quod praesidia & custodias Drusus per Albim quoque disposuerit. Quis enim paullo in veteri litteratura exercitatus est, quin facile concedat, vtrumque in extendendis populi Romani laudibus nimis occupatum, adeoque ipsorum iudicio hac quidem in re non omnino standum esse. Accedit mira scriptorum dissensio, siue res Drusi gestas, siue tropæa eius, siue obitum denique spectes. SENECA enim *Rhenum Germaniae modum*, suis temporibus fecisse, (g) & TACITVS *Germaniam magis triumphatam, quam victam* fuisse prohibet. (h) Pari ratione nondum extra controuersiam positum est de obitu Drusi, qui in Germania vterius progressurus, & victricia arma circumlaturus ad Albim, teste SVETONIO, phasmate quodam mulieris reuocatus (i) dicitur, quem IO. AVENTINVS (k) quum *inter Rhenum & Salam belligeraret, equo super crus collapso, oppetiisse* tradit. Quæ quum ita sint, acu rem tetigisse mihi videtur IO. FREINSHEMIVS, (l) qui in Commentario ad FLORI locum supra adductum probe monet *Albim terminum fuisse imperii vel potius nominis Romani, quem eodem tempore non transscenderant, nisi forte vt statim retrocederent*. Ex quibus omnibus ad oculum patet, quemuis alium, quam Drusum dicti castelli conditorem fuisse. Neque sententia secus sentientium inde stabiliri potest, quod Gardelegia quasi Garda (vel praesidium) legionum, ibique

(f) Lib. IV. c. XII. n. 26.

(g) Præf. quaestion. natural. Lib. I. p. 574. ed. Lips.

(h) De moribus Germanorum cap. XXXVII. n. 9.

(i) In vita Tib. Claudii Drusi cap. I.

(k) Annal. Boicor. Lib. II. §. 20. p. 42. ed. Bas.

(l) p. m. 413.

que prætorium Romanos statuisse credatur, itemque non procul Seehufa pagum conspici **Drüsedau**, a Druso dictum, nec non plura huius generis castella ab eodem Druso esse exstructa, qualia sunt castellum Veneris, aquilæ, & alia. Vt enim non dicam, argumenta etymologica, si sola fuerint, nihil quidquam adstruere posse, id quoque notum est Gardelegiam non raro etiam, & me iudice, longe rectius Crodogiam a Crodone notissimo veterum Germanorum idolo appellari. Patrocinium vero, quod in nominibus a Druso deductis & vni alterique Marchiæ pago impositis quæritur, tantum abest, vt fundamento niti possit, vt potius prius largiar quiduis aliud, quam hoc ipsum quod de expeditionibus Drusi trans Albim proferunt. Panicum enim terrorem vbiuis terrarum incolis adeoque & ad Albim iniectum fuisse non nego, vnde & ista, quæ hodiernum in aliquibus provinciis super est, imprecatio orta videtur: **Dat dy de Drusy hole.** Ceterum de Drusi rebus ad Rhenum aliaque Germaniæ flumina gestis nihil horum negauerim, quod scriptores, imprimis **FERDINANDVS de FVRSTENBERG** in elegantissimis *Monimentis Paderbornensibus*, & **NICOLAVS SCHATENIVS**, in *historia Westphalica*, post **CHRIST. CELLARIVM** in *Dissertatione de Expeditionibus Drusi maxime Germanicis* eximia (m) adferunt: Istud vero nonnullorum somnium, qui Dresdam idem esse atque tropæa Drusi censent, explodendum magis quam refutandum videtur, id quod tamen Saxonicus ille Varro, **ANTONIVS WECKIVS** egregie præstitit. Dum hæc scribo, incido in celeberrimi **SAGITTARII**, *historiam Marchiæ Sotrwedelensis*,

(m) Quæ inter Dissertationes eius exstat iunctim cura **WALCHII** editas
p. 557.

lenfis, (n) qua, quæ de Clodio comite limitaneo vel Marchione Solquellensi a Druso constituto vulgo dicuntur, fabulis accenset. Liceat ipsius verba mea nunc facere: *Valeat Marchia Soltwedelensis a Druso condita, valeat item Clodius Marchio, nullo genuinae antiquitatis testimonio comprobati, nec umquam probandi.* (o) Non male igitur me facturum credo, si ego quoque castellum hoc Tangramundæ a Druso exstructum valere iubeo, pluribus & fusius aliquando de Expeditionibus Drusi ad Albim commentatus.

§. IX.

Sed ad ecclesiam quoque Tangramundensem progredimur. Non equidem excurremus in sacra, veteribus Marchiæ incolis, & huius inprimis ciuitatis conditoribus, quos Angriuarios fuisse constat, v̄sitata, quos dubium non est, Crodonem in arce Gardelegiensi positum, & Triglam coluisse; neque differemus de ratione sacrorum in cimmeriis Papismi tenebris peractorum: id vnum tamen quasi per lancem saturam notare licebit, quod ara cuidam in templo cathedrali Brandenburgensi adscriptum de **MAGISTRO PETRO DE TANGERMVND.** legitur: *Anno Domini MCCCXXXIII. ipso die Dionysii Episcopi & sociorum eius Martyrum consecratum est hoc altare in honorem decem milium militum, per Reuerendum in Christo Patrem & Dominum, Dominum Ludouicum Episcopum huius Ecclesie. Fundatum & dotatum per venerabilem Dominum Theodoricum, Rothem, tunc veteris ciuitatis plebanum, & postea factus est Episcopus, & per Tylonem & Gerardum patruos suos, & Magistrum Petrum de Tangermund, ipsorum auunculum, nec non*
B 2
per

(n) Quæ Ienæ prod. a. MDCLXXXV. 4.

(o) l. c. p. 3. n. 7.

per Dominum Bartholomeum Laurentii, huius Ecclesie Canonium. Ceterum istud quoque non reticendum est, templum Stephanianum huius ciuitatis primum (de reliquis enim Gertrudi, Nicolao, Elisabethæ dicatis, quorum ruderæ de pristino nitore atque elegantia testantur, nunc nihil dicimus) anno M CCC LXXXV. exstructum, & cathedrale, atque Tangræmundæ primi ordinis quemdam sacerdotem vel Prælatum fuisse, qui missam, quam die *Hochmesse* vocant, ipse cecinit, quod ipsum nomen adhuc hodie concioni solemniori vulgo tribuitur.

§. X.

Sed iuuat in primis salutare istud tempus recordari, quo diuino beneficio veritatis euangelicæ lux Marchiæ, ipseque huic ciuitati donata est. Incidit beneficium hoc in annum MD XXXVIII. quo ipso Dominica XIV. quæ festum Sacro Sanctæ Trinitati solemne excipit, IOANN. WEISGERBERVS primus primam euangelicam concionem habuit. Communicabo hac ipsa occasione seriem virorum meritissimorum, qui inde a repurgatis emendatisque sacris, Antistitum siue Inspectorum prouincia functi sunt, quorum nomina e tabula in dicto templo suspensa describam, additis nonnullis propter historiam non prætereundis, quamuis, quum programmatis ratio habenda sit, de scriptis ipsorum sermo nunc non sit. Hoc vero ordine se exceperunt Tangræmundensis Ecclesiæ Antistites:

IO. WEISGERBERVS, Vitembergenfis Saxo, munus sacrum capeffuit anno MD XXXVIII.

M. GREGORIVS KRELL Soldinus, vel si mauis, GEORG. SOLINVS, cuius memoria vel in primis nobis grata & solemnis est, quippe qua fuit fide atque de ecclesia bene merendi studio, maxime sollicitus fuit de ordinatione

tione quadam ecclesiastica, quam ad Megalandrum Lutherum transmisit, crebriusque ad ipsum litteras dedit. Meminit huius ordinationis SECKENDORFFIVS in Lutheranismo p. 1831. ed. Frickii.

IO. HERTZ, (vel, quemadmodum ENTZELIVS legit, CORDVS,) docere hic incepit anno dicti Seculi XLIV. Circa idem tempus in Principatu Hennebergico floruit VALENTINVS CORDVS Smalcaldiaë Rector, cuius epistolas quasdam meminit IOANN. MICH. WEINRICHIVS im. Hennebergischen Kirchen- und Schulen-Staat p. 563. seqq.

M. CHRISTOPH. LYBIVS docuit anno MDXLVIII. Discessit hinc Brandenburgum, ad capeffendum Superintendentis in veteri vrbe munus, cui per XXVII. annos dextre præfuisse, anno MDLXXIII. ad meliorem vitam euocatus dicitur Cl. SCHLICHTIO, in Progr. *quo vitam LYBII exponit*, & simul CASP. PRÆTORII, Marchiæ nostræ Ouidii epicedion in illius mortem exhibet; vbi tamen non meminit LYBIVM nostratem fuisse, sed eundem ex noua vrbe Brandeburgensium in veterem vocatum credit. Facile vero colligi potest, quod Tangræmunda Brandenburgum discesserit, qui sacrum ibi munus anno MDL. capeffuit. De meritis, scriptis, & posteris meritissimi viri breuiore sumus, quum SCHLICHTIVS de iis pluribus exposuerit: id vnum addere *ὡς ἐν παράδει* liceat, Tangræmundam Brandenburgensibus dedisse LYBIOS, SCHVLTZIOS, HVNOLDOS, SEIDELIOS, & vicissim Brandenburgenses Tangræmundæ CONOVIOS, LEONES, quorum vtroque in loco grata est memoria.

AMBROSIVS WILLICHIVS auspiciatus est prouinciam Inspectoris anno MDLIII. cum celebri Almæ Viadrinaë Professore IODOCO WILLICHIO non confundendus.

IOACHIMVS ASSEBVRGIVS, Tangræmundensis ornare incepit spartam anno LXIX. dicti seculi, diemque supremum obiit anno LXXXVI. d. VII. Ian. Monumento eius sepulchrali, quod in æde S. Stephano sacra conspicitur, inscripta leguntur verba: DVRA PATI VINCIT, VINCIT PATIENTIA DVRI. Ceterum Formulæ Concordiæ ipsū subscripsisse constat, eodemque Inspectore a. MDCLXXVIII. mense Martio conuentus Tangræmundæ est habitus Saxonorum pariter atque Brandenburgicorum politicorum, nec non auctorum dictæ Formulæ concordiæ, qui deliberabant, quid ad censuras principum & theologorum & ad petitionem reginæ Angliæ responderi possit, vt & illi ad subscriptionem formulæ concordiæ inuitarentur; quod vtrumque etiam factum est. Meminerunt colloquii huius religiosi CASP. SAGITTARIVS, vel potius Venerabilis Abbas SCHMIDIVS *Introd. Sagittarianæ ad Hist. Eccles. T. II. p. 154.* & RECHENBERGIVS *in Appendice ad Libros Symbolicos p. 308.* Ipsum vero Theologorum conuentum hunc celebrantium responsum exhibet HVTTTERVS in Concordia concorde c. XXI. p. 164. seq. Quod superest ASSEBVRGIVS noster ordinis custos fuit fidelissimus, certas quasdam leges de synodo binis anni vicibus statō tempore habenda consignauit, &, quæ suo tempore in ecclesia hic obseruata sunt, laudabili exemplo ad posteros transtulit, quem manu ASSEBVRGII exaratum codicem in bibliotheca B. CONOVII, Tangræmundensis primum, deinde Berolinenfis Diaconi Nicolaitani, fuisse accepi.

M. LAVRENTIVS MEYER, Tangræmundensis, anno huius seculi LXXXVI. muneri suo præesse cœpit.

NICOLAUS WEYDE, Tangræmundensis accessit a. MDXCIII. e vita vero excessit anno MDCII. d. XV. Nou. ætatis LVIII.

M. GE-

M. GEORG. GIGAS, Lüneburgensis accessit a. MDCIII.

M. IO. ASSEBVRGIVS, Tangræmundensis auspiciatus est munus Antistitis a. MDCXXXVI. Fueritne IOACHIMI, cuius antea mentionem fecimus, filius, non quidem certo affirmauerim: id vero noui, eum ex Rectore huius scholæ a. MDC. ad Diaconi Tangræmundensis spartam euectum, tum Archi-Diaconum, denique Inspectorem constitutum fuisse, cui vero postremo muneri non nisi per anni spatium præfuit. Quum scholæ fasces adhuc teneret, edidit a. MDXCVIII. *quartum librum Esæ in vernaculam translationem, Scholiisque & summaris auxit.* Magdeburgi prod. forma quam vocant, quarta. Translationem hanc ad fontem græcum maxime instituit, atque, vt tum erant tempora, satis scite interpretatus est: quamuis neque id negem, quæ in codice nostro exstat, versionem B. CRAMERI, elegantiore esse & ad germanicam loquendi rationem magis accommodatam. Plura in auctorem huius libri Esæ inquisiturus deprehendet in celeberrimi FABRICII *Biblioth. græca L.III. c. XXIX. §. 8. p. 747.* eiusdemque *Codice N. T. Apocrypho T. II. p. 936. seqq.* vbi pro more, id est eruditissime, differit. Nisi limites dissertatiunculæ nostræ essent angustiores, specimen translationis huius ASSEBVRGII cum CRAMERIANA comparatum darem: illudque eo magis, quum illam hæctenus deprehenderim incognitam, & quod sciam, nemini memoratam.

LAVRENTIVS PRÆTORIVS, siue SCHVLTZE, Lindstetensis Palæo-Marchicus, patre cognomine verbi- que ministro a. MDXCIII. natus. Ex Pastore Schmerfauensium Tangræmundam vocatur a. MDCXXXV. vbi Diaconus, & post biennium Pastor atque Inspector denominatur. Plura Vir pientissimus dum Tangræmundæ vixit, sustinuit. Non enim belli tantum sætitiæ expertus, quæ

quæ ciuitatem nostram maxime afflixit, sed falsæ etiam & iniquæ inuidiæ tempestatem, si quisquam, subire coactus est. Anno MDCXL. Halberstadii locum pastoris in templo cathedrali, & confecto triennio, Gardelegiæ munus Pastoris atque Inspectoris obit, cui per integros XXIV. annos summa cum fide præfuit, & anno demum MDCLXVII. septuagenario maior decessit. Conf. CHRIST. SCHVLTZII *Auf- und Abnehmen der Stadt Gardelegen* p. 79. Reliquit filium IONAM, LAVRENTIVS noster, primum scholæ patriæ Con-Rectorem, tum Rectorem, post Archidiaconum Marianum Stendaliensem, denique Brandenburgensium in noua vrbe Superintendentem, cuius vitam exposuit CL. M. GOTTSCHLINGIVS *in rebus Præceptorum Neo-Brandenburgensium* p. 33. pluribus vero expositorum est Pl. reuerendus atque doctissimus Dn. RVDEMANNVS Stendaliensium Pastor Iacobitanus vigilantissimus, qua occasione LAVRENTII quoque vitam non parum illustratum iri speramus.

SAMVEL WILHELMI, Strelitzenfis Megapolitanus, natus anno MDXCV. ecclesiam hanc, vt pastor, docere incepit MDCXXI. postquam per aliquot annos iam Diaconi spartam expleuerat. Denatus est Tangræmundæ a. MDCLVIII.

M. GEORGIUS HVNOLDVS, Leisnicensis Misnicus, a. MDCXXII. lucis huius vsura frui cœpit, Tangræmundæ primum Diaconus, & anno MDCLIX. Pastor constituitur, suada theologica & non minore facundia, quam eruditione pollens, neque exigua musicæ peritia instructus, cuius ope decalogum & Symbolum Apostolicum ad numerorum regulas redegit, & ad instrumentum musicum conscripsit, notis præterea theologicis auxit. Brandenburgi mortuus est. Huc enim profectus erat salu-
taturus

taturus filios IOANNEM Rectorem scholæ in noua vrbe florentis & postea Reuerendissimi Capituli Syndicum, quem CL. M. GOTTSCHLINGIVS in signe Lycei decus *l. c. p. 66.* appellat, & MATTHIAM, Scholæ Palæo-Brandeburgensis Sub-Rectorem, post vero Cöthubienfem Con-Rectorem.

CHRITOPHORVS LEO, Brandenburgensis. Ex Pastore in *Grossen Creutzwitz*, prope Brandenburgum Diaconus Tangræmundensis anno MDCLXXX. sub ipsum illud tempus quo lues contagiosa quam vehementissime hic sauebat, & septennio exacto Pastor atque Inspector renunciatur. Tangræmundæ quoque obiit.

HADRIANVS BELCOVIVS, Stendaliensis, scholæ patriæ primum Con-Rector, deinde Rector, tum Diaconus Nicolaitanus, post Marianus, inde Pastor ad dictam Mariæ ædem, anno vero MDCLXXXIX. Pastoris & Inspectoris munus ornaturus Tangræmundam accedit. Beate obiit Tangræmundæ anno MDCCIV. ætatis LXL.

D. IO. CHRISTOPHORVS MEVRERVS, Stutgardiensis Württembergicus, anno MDCCV. huc accessit, idem antea veteris Marchiæ & Prignitiæ Generalis Superintendentens, nec non templi Nicolaitani Pastor isque Primarius Stendaliensis, & Inspector a Serenissimo Prussii Rege constitutus, vtrique autem & Stendaliensi & Tangræmundensi amplissimo muneri ad annum vsque MDCCVIII. præfuit, quo ipso Tangræmundæ excepit eum Maxime Reuerendus *SEIDELIVS*. Ceterum superest adhuc, & diuina fauente gratia quam diutissime superfit Summe Reuerendus *MEVRERVS* insigni eruditionis gloria, scriptisque doctissimis per vniuersam Marchiam, immo per orbem litterarium longe celeberrimus.

M. CHRISTOPH. MATTHÆVS SEIDELIVS, Leucopetrensis Misnicus. Inauguratur primum a. MDCLXXXIX.

C

adiunctus

adiunctus Pastor Marbachienſis haut procul Dresda, poſt biennium Paſtor Wolckenburgi, anno MDCC. Schönbergi in Diceceſi Seehufana veteris Marchiæ, inde Tangræmundam vocatur ad capeſſendum Inſpectoris munus a. MDCCVIII. anno autem MDCCXV. Brandenburgum abit ad ornandam Inſpectoris in noua vrbe prouinciam, Berolinum denique iuſſu Regio anno MDCCXVII. diſcedit, vbi (faxit Deus quam diutiſſime ſaluus atque incolumis) Præpoſiti & Paſtoris Nicolaitani munia ſtrenue obit.

M. IO. EBELINGIUS, Heimerslebienſis Magdeburgicus ex celeberrimi Polyhiſtoris REISKII ſchola in Almam Iuliam abit, vnde Lectoris in cenobio Mariæualleni partes ſuſcipere iubetur, hinc Rectoris Solquelleniſis in noua vrbe manus auſpicatur, ibidemque breui poſt Diaconus deſignatur, annoque MDCCXV. Tangræmundæ Antiſtitis munus ornare incipit. Deus O. M. vitam viresque ei largiatur, vt, quod hætenus fecit, de eccleſia ſcholaque noſtra in poſterum quoque bene mereatur!

§. XI.

Promiſſi memores de ſchola quoque Tangræmundenſi quædam addere incipimus, de iis, qui iuuentutem docuerunt in Lyceo huius ciuitatis, gratæ recordationis cauſa nonnulla commemoraturi, quum fas pietasque iubeat merita virorum optimorum grata memoria tenere. Id vero diſſimulandum non eſt, omnes illos recenſeri non poſſe, qui inde a temporibus emendatorum ſacrorum de ſchola hæc bene meriti ſunt, quum librum iſtum, quo ſingula eorum nomina inde a reformatione fuerunt conſignata, oculis cernere mihi non dum lieuerit, quamuis admodum reuerendus *ABRAHAMVS SCHWECHTENIUS* in litteris ad me menſe Iulio anno MDCCXX. datis plura de hoc libro commemorauerit, quæ non ingrata forent lectoribus,

ribus, si modo adesset liber frustra hactenus expetitus. Recensebo itaque plurimos saltim Præceptores, qui Tangræmundense Lyceum ornauerunt.

§. XII.

Ad Rectores itaque quod attinet, ex illis sequentes mihi innotuerunt:

M. IO. ASSEBVRGIVS, Tangræmundensis, cuius iam supra inter Antistites mentionem feci, scholæ huic præfuit anno MDXCVIII.

LEVINVS GEORGI, Seehufanus statim post ferale illud incendium, cuius culpa in feminam pessimam Margaretham Minden refertur, scholam gubernauit. Postea vero MDCXIX. Gardelegiæ Diaconi munus obiit, ibidemque anno ætatis XLIV. ministerii XXI. vitam cum morte commutauit. Vide *CHRIST. SCHVLZIVM l. c. p. 85.* Filium habuit IOANNEM, qui scholæ primum Solquellensis in vrbe noua Rector, post Neuendorffensium Pastor, denique Tangræmundensium mysta vocatus est.

Henricus IO. SCHIMMELPFENNIG, de quo, quod commemorem, nihil habeo: memini tamen me legisse, Secretarium huius ciuitatis eiusdem nominis vixisse anno MDCXXIX. *Hic est frater Henrici, cuius nomen est doctor Schimelpennig*

IACOBVS ANNISIVS, qui anno MDCXXIII. abiit.

IACOB. GEBHARDI, per decennium scholam hanc moderatus est, & anno MDCXXXVIII. viuere desit.

M. FRID. CONOVIVS, Brandenburgensis, merito maxima cum honoris præfatione nobis commemorandus, quippe qui, si quisquam, de schola hac egregie fuit meritus. Patre vsus est PETRO CONOVIO, Primislaiensi, Diacono primum Berolinensi Mariano, tum Brandenburgensium in veteri vrbe Superintendente, cuius vitam exposuit CL. CARSTEDIVS *peculiari Programme*, ibidemque

nec non *CL. SCHLICHTIUS* in der Historischen Nachricht von der Salberischen Schule p. 79. *FRIDERICI* huius, sed vel parce, vel secus meminit, quod tamen pace *CLL.* Virorum dixerim. Suscepit *PETRVS FRIDERICVM* nostrum anno *MDCXII.* m. Ianuario, eundemque in schola patria primum erudiri iussit, deinde comitem fratri *CHRISTIANO* dedit, quum Iutrebocum abiret spartam Rectoris ibi suscepturus. Inde Vitembergam concessit, domum vero ob temporum bellique calamitatem breui post reuocatus est. Anno *MDCXXXII.* Pritzwaldiæ locum Rectoris ornare iubetur, cui per anni spatium dextre præfuit, sequenti anno patriam repetens ibique scholam moderaturus, magistri gradu in Alma Rosarum imperato. Ornauit hoc munus nonnisi *XVIII.* mensis, eidemque iubente militum inuasionem & stipendii retardatione renunciauit, seque denuo in Almam Leucoream contulit, vbi ab ore celeberrimorum virorum per integrum quadriennium pependit, & celebritati primi Iubilæi in memoriam Confessionis Augustanæ interfuit. Anno autem huius seculi *XXXVIII.* commendante *AVGVST. FLEISCHHAVERO,* Vitembergensis Ecclesiæ Archidiacono fasces huius scholæ accepit a *B. LAVRENTIO PRÆTORIO* traditas, Directoris titulo ornatus, scholæque huic per integros *XLIV.* annos præfuit pariter atque profuit. Quam plurimos intra tam longam temporibus feriem habuit discipulos, Marchiæque Præceptor eodem iure quo *MICRÆLIVS* Pomeraniæ vocari meretur, custos disciplinæ scholasticæ fuit vigilantissimus, spartas alias oblatas amore Tangræmundæ singulari captus recusauit, reliquis collegis suis tabulas vocationum auctoritate Amplissimi Senatus latino sermone exaratas tradidit, museoque suo lectionibus priuatis destinato inscripsit: **GRATIS**

TIS POENITET ESSE DILIGENTEM. Nihil, quod sciam, in vulgus edidit, & contagiosa lue correptus anno MDCLXXXVI. obiit.

ANDR. MATTHIAS RVHLE, Tangræmundensis, iactis in patria nec non Magdeburgensi schola studiorum fundamentis, atque hic venerabilem Abbatem Bergensem GOEBELIVM Patronum & studiorum amplificatorem nactus Lipsiam salutavit, inde redux sic volente GOEBELIO informatoris partes in dicto cœnobio suscepit, scholæ vero patriæ fasces tenere iussus est anno MDCLXXXIII. dignus antecessore successor, focero gener. Edidit Programmata *de omnium novorum novissimo* GOEBELIANO nomini inscriptum, & anno MDC LXXXVI. Parensium Pastor, decennioque elapso Magdeburgensium Diaconus, & post KOCHII obitum Pastor isque Iacobitanus eligitur, quod quidem munus adhuc ornat, & vt diu ornet in vegeta senectute, Deus O. M. faxit! Ex scriptis eius in primis *memoria iubilæi gamici Kochiani* innotuit.

M. GVILIELMVS GOTHOF. SCHVBANDVS, Burgensis-Saxo, scholæ huius Rector anno MDC LXXXVI. m. Decemb. inauguratur, præmissis *Programmate de perpetuo microcosmi mobili*. Aliquot edidit Programmata crebris actibus oratoriis præmissa, siquidem declamando & disputando suos strenue exercuit. Florentissimam scholam habuit, in patriam vero anno MDCXCI. reuocatus, eique Pastoris munus demandatum est, quod adhuc hodie vna cum dignitate Superintendententis ornat.

IOACH. DAMES, vir integritate, fide atque pietate maxime conspicuus, in primis morum elegantiam sedulo inculcavit, ordinem secundum plane collapsum instituit, singulisque diebus dominicis exercitationes sacras in scholæ acroateriis habuit, quibus interesse iussit finitis sa-

eris discipulos, quod vero institutum vtut saluberrimum nescio quo casu interruptum est. Aliquot Programmata orationibus in memoriam natiuitatis, & resurrectionis Christi habitis præmisit, anno MDCXCIV. ad parochiam Mega-Beusteranam in Dicecesi Seehufana vocatus, & anno MDCCXX. pie denatus.

IO. GÖTHOFREDVS ELSENER, accessit ad spartam Rectoris capeffendam anno MDCXCIV. Innotuerunt ex scriptis eius mihi sequentia: *Kurze Antwort auf die so genannten einfältigen Gedancken von Juda Ischarioths Abwesenheit bey dem Abendmahl, Magdeburg. 1692. 4to Programmata de rosa Saronitica, de sapientia nobilissima eaque de solo Christo haurienda, de natali Schilo, quod postremum Regiomonti in Neo-Marchia edidit, quorsum a. MDCXCVII. vocatur, & mense Octobri refragante tamen Inspectore Wittscheibio in munus immittitur, annoque MDCII. mense Maio Soldini Inspectoris prouinciam suscipit. Plura de eo habet KEHRBERGIVS in der Beschreibung der Stadt Königsberg, P. I. c. XXIV. p. 175. 180.*

LEVIN. ERNESTVS KRIEGER, Gardelegienfis, anno MDXCVII. munus Rectoris Tangræmundæ ingreditur, eidemque vsque ad annum MDCCI. præest, quo ipso Osterburgum discedit ad Diaconi munus obeundum, quod in hunc vsque diem obiit, propediem ad nouum pastoris adiuncti munus Horneburgi in Principatu Halberstadiensi ornandum abiturus, quod ipsi ex animo gratulamur. Ceterum id non prætereundum est, eundem, dum Rectoris munus curabat, singulis diebus festis carmina & inscriptiones valuis templi ad pietatem auditorum excitandam adfigi iussisse, & Programmata duo, alterum *de χριστομαρτία, de ἀγρυπνία in specie scholastica* alterum edidisse.

SIGIS-

SIGISMVNDVS ANDREAS CVNO, Scheningensis, natus anno MDCLXXV. Patre vsus IO. HENRICO, Camerario & Consule Scheningense, ex Guelferbytana, nec non patria & Magdeburgensi schola ANT. GVERNERI CVNONIS, anno MDCXCVII. discesfit in Almam Iuliam & virorum celeberrimorum institutione vsus a. MDCCl. d. 25. Octobr. Tangræmundæ solemnî ritu inauguratur, & habita oratione *de officio boni Præceptoris & boni discipuli* Rectoris prouinciam auspicatur. Anno MDCCVII. a Serenissimo Duce Brunsvicensi ANTON. VLRICO in patriam scholam reuocatur, ibique Con-Rectoris, & NOLTENIO defuncto Rectoris sparta ei demandatur, cui in Lyceo Ducali Anna-Sophiano in hunc vsque diem præest, & vt adhuc diu præsit, Deum precor. Plurima edidit programmata: *de diligenti litterarum perscrutatione, de dono eloquentiæ, de repurgata per Lutherum ecclesia, de exercitatione ad artium perfectionem necessaria, de præstantissimo litterarum inuento, de penna, de charta, de atramento, de origine festi Michaelis, de vulpeculis scholasticis, de Typographia, Orat. Panegyricam in obitum laudatissima Principis ANNÆ SOPHIÆ Lycei fundatricis serenissima.*

IO. CHRISTIAN. FVSSSELIVS, Freibergensis Misnicus, natus anno MDCLXXIV. in schola Döbelensi primum Rectore WALLRICHIO probe imbutus, a. MDCLXXXVI. Gymnasium Freibergense, a. MDCXCIV. vero Lipsiam salutauit, inde Halam concessit. Tangræmundam appulit commendante celeberrimo FRANCKIO & postquam nonnullorum iuuenum studia moderatus erat, a. MDCII. Con-Rectoris, exactoque quinquennio Rectoris locum ornare incipit. Pie obdormiuit a. MDCCXVII. ætatis XLII. quum de Pontificiorum canonisationibus Programma quoddam scholasticum conscriberet. Vulgauit sequentia
Pro-

Programmata *de heptalogo Christi, de eius triumpho, de persecutionibus christianorum.*

IO. GANSAVIGVS, Tangræmundensis, Con-Rector primum scholæ patriæ denominatur anno MDCCVII. quo in munere Programma edidit anno MDCCVIII. orationibus *in feralis illius incendii*, cuius supra meminimus, *memoriam* præmissum, & postquam fidem insignem atque in docendo dexteritatem per integrum decennium fatis probauerat, Patronis aduentibus B. FVSSSELIVM in Rectoris officio excipit anno MDCCXVII. At enimvero postridie, quam in nouum munus erat immissus, antequam lectionem Rectoris ordinariam auspicabatur, ad capeffendum officium Pastoris Pareiensis inuitabatur, hinc paucis post hebdomadibus Deo ita volente scholæ vale dixit, vt verbis vtar Venerandi EBELINGII in Programme *de Iubilæo Lutherano Tangræmundensium scholæ fatali.*

Quo facto singulari Dei nutu atque providentia ego quidem Amplissimi Senatus litteris Berolino euocatus sum, mihi que quiduis aliud cogitanti sparta hæc imposita atque demandata est. Tradidit nimirum Venerandus EBELINGIVS noster in solemni Panegyri anno MDCCXVIII. d. VI. Mart. munus Rectoris habita prius oratione *de honesta ingeniorum emulatione*, quam mea *de ingeniorum exploratione a scholæ Præceptoribus non negligenda* subsequebatur. Quæ ceterum ex illo tempore pro virium modulo in scholæ emolumentum conferre studui, de eo præter rectæ voluntatis conscientiam testabuntur qualiacumque specimina, quæ quidem inter catenatos scholæ labores hæctenus edere licuit, quæue nuuc lubens prætereo.

§. XIII.

Ordo postulat, vt illos quoque in proscenium producam,
qui

qui Con- Rectorum munus in schola Tangræmundeni obierunt. Sed querelam illam meam veterem repetendam mihi esse intelligo: eos tantum cum benevolo lectore communicaturus, qui innotuerunt mihi.

CHRISTIANVS WELLMANNVS, Magdeburgensis, cuius vitam quum CL. LVDOVICI in *der Schul-Historie P. IV. p. 122.* iam exposuerit, id addere sufficiat: WELLMANNVM Generosissimi Domini de Bismarck Dynastæ in Briest filiis præfectum fuisse, vt illos bonarum artium studiis imbueret, postea vero anno MDCXXXIV. Con- Rectoris locum Tangræmundæ obtinuisse, quo tamen munere post triennium ob deuationem ciuitatis, & cupiditatem in studia vltierius incumbendi sponte se abdicauit, inprimis quum ægrotulisse videatur defuncto Rectore GEBHARDI nouum Vitemberga accerfiri. De itineribus eius, & quod in patria demum Rectoris prouinciam cum laude sustinuerit, plura commentatur Dn. LVDOVICI l. c. ex concione in obitum eius a TOB. CYNONE, Magdeburgi habita, ex qua in præfenti id subiungimus: WELLMANNVM, Parisiis collegia sermone Ebraico instituisse, & quod maxime laudi ducitur, legationis cuiusdam partes a Magdeburgensibus demandatas egregie, non tamen sine vitæ periculo obiisse.

GERHARDVS HIMSELIVS, Magdeburgensis, qui, quando scholæ huius Con-Rector fuerit, non quidem constat, inferendus tamen ideo est, quum HENNINGS WITTE, in Diario Biographico meminere, eum anno MDCLXXVI. d. 7. Ianuar. mortuum esse, eumdemque ex Con- Rectore Tangræmundensi Medicæ artis Doctorem, Mathematicum & Philosophiæ naturalis Professorem apud Reualiensis fuisse, ætatis anno LXXIII.

D

officii

officii XLIV. obiisse, & architecturam militarem, come-
tologiam, atque calendaria parauisse.

CASP. ANDREAS GVNTZ, Tangræmundensis, mu-
neri Con-Rectoris anno MDCLI. præfuisse legitur. Fa-
milia GVNTZIORVM (Gunsst vulgo dicunt) Tangræ-
mundensibus celebris & præclara est, & Consul quidam
eiusdem nominis doctissimus bibliothecæ huius templi
supellectilem suam librariam inseruisse existimatur.

IO. DANCKER, Tangræmundensis, circa annum
MDCLIII. hoc munus gessit, ex Con-Rectore Secretarius
ciuitatis, ex Secretario Consul factus, annoque LXXVII.
defunctus.

NICOLAUS POLEMANN, Con-Recturam anno
MDCLVIII. ornasse, & per aliquod tempus Cantoris par-
tes simul expleuisse legitur.

ANDREAS BALLERSTÆDT, Tangræmundensis,
anno MDCLXXXIII. mensè Ianuar. decessit, contagiosa lue,
qua ad vnum omnes scholæ huius Præceptores tum ex-
stincti sunt, correptus.

ABR. SCHWECHTENIVS, Arneburgensis, primus post
contagii tempora scholæ nostræ instaurator, vidit scholam
destitutam, vidit quoque restitutam. Fungi cœpit munere suo
a. MDCLXXXIII. d. X. Febr. & miseris istis temporibus vnus
scholam gubernauit, vsque dum *RVHLENIVM* supra lau-
datum collegam accepit. Edidit *SCHWECHTENIVS* noster
Programma anno MDCLXXXV. sub titulo: *Triplex gratia
numinis nostri, quo ad actum progymnastico-oratorium de
inmanissimis iuratisimi constantissimique tyranni Turcici armis
profigandis longissimeque arcendis inuitauit.* Habitæ sunt
hæ orationes ob scholæ acroateria nondum reædificata in
templo nostro primario. Sequenti anno discessit munus
Pastoris auspicatoris, & adhuc hodiæ Bergæ prope Gar-
delegiam

delegiam sacro munere diuina gratia fungitur. Deus ipsum fartum & incolumem diutissime seruet!

ANDREAS SCHROEDTERVS, Burgensis Saxo, auspiciatur munus suum anno MDCLXXXVI. mense Decembri, variaque edit Programmata *de philosophorum & eruditorum scientia, quantum inprimis spectat ad usum scholasticum triuialem, de triplice domo pacis fulcro, suum cuique tribue, neminem lede, tua defende.* Viuere desit Tangræmundæ anno MDCCI.

IO. CHRIST. ZAHNIVS, Tangræmundensis, dicto anno mense Ianuario accessit, inde Hauerbergam discescit, vbi eodem munere fungitur.

IO. CHRIST. FVSSSELIVS, vide supra Rectores.

IO. GANSAVGIVS, vide itidem Rectores.

IO. CHRISTOPHORVS PETZELIVS, Helmstädiensis, anno MDCCXVII. vna cum CL. GANSAVGIO inauguratur, biennio autem elapso Perlebergam abit, vbi partes Rectoris sibi demandatas suscipit, quas hodiernum ornat.

SIMON PLÆNIVS, Tangræmundensis, in munus Con-Rectoris, a me immittitur anno MDCCXVIII. habita oratione inaugurali in dictum: *Grammatica contemptum sui in iuuentute vindicat tandem in senectute*, postquam ego *de præstantia muneris scholastici sub contemptu quædam fueram præfatus.* Conf. si placet Programma nostrum *de Grammatica contemptum sui vindicante.* Ceterum Deus O.M. ipsum omnis generis felicitate beet, & diutissime conseruet!

§. XIV.

Sequantur illi, qui Cantorum locum, seu tertium inter Præceptores ordinem tenuerunt, quos, quotquot inveni, communicabo

THOMAS HOLE, legitur Cantor fuisse a. MDCXXXIII.

PETRVS HAVELAND.

CHRISTIANVS BVNGER, Cantor fuisse legitur a. MDCXLIX.

D 2

CHRISTIANVS

CHRISTOPH. DVRERVS, Cantoris officio præfuit a. MDCLI. postea cooptatus in ordinem Senatorium, tandem Camerarius constituitur. Obiit anno MDCLXXIX. mense Augusto.

IO. FLVGGE, Cantor fuit anno MDCLVIII.

ANDR. GVSSOVIVS, Seehufanus ex Cantore Diaconus ecclesiæ Tangræmundensis, moritur a. MDCLXXVII.

IO. GEORG. ARELDVS, Cantoris munus suscipit anno M D C L X V.

HENR. LOENING, quando accesserit, compertum mihi non est. Id accepi eum tandem oppidi cuiusdam Cherusciaë fuisse constitutum Superintendentem.

IO. CHRIST. CONRADI, accessit anno MDCLXXIII. breui autem post Magdeburgi vicarius constituitur, vbi etiam obiit.

IOANN. GEORG. HELBIG, Variscus, accessit anno MDCLXXXIV. nunc organædi vices apud nos susinet, simulque ærario ecclesiastico ab epistolis est.

IO. THOMAS SCHOLCKMEYER, Brunsvicensis accessit anno MDCXCV. quem sospitem Deus O. M. feruet!

§. XV.

Qui quarti Collegæ locum Tangræmundensi in schola tenuerunt, non minus forent enarrandi, si modo certi quicquam de istis referre possent. Hoc equidem certo noui, quinque olim fuisse scholæ nostræ præceptores, id quod stipendia ex ærario ecclesiastico quinque collegis adscripta docent: nescio tamen, vtrum temporis iniuriæ, an aliis quibusdam causis adscribendam sit, nonnisi quatuor nunc ordines siue classes, totidemque Præceptores scholæ Tangræmundensis numerari. Adducam igitur PAVLVM CISTAM, præter quem nemo illorum mihi innotuit, qui quarti præceptoris munere in schola hæc functi sunt.

§. XVI.

§. XVI.

Isti potius adiungendi sunt, qui Collegæ quinti partes susceperunt, ne quid, quod ad scholæ huius historiam pertinet, deesse videatur. Sunt vero, quos comperire licuit, sequentes:

IACOBVS NOSE, Stendaliensis, spartæ huic præesse cæpit a. MDCXLVII. cui tamen post aliquot annorum feriem rei familiaris studio ductus renunciat. Mortuus est Tangræmundæ anno MDCLXXXV.

IO. PLATO, legitur hic vixisse circa annum MDCLVIII. vtrum ex familia MATTHIÆ PLATONIS sit, nescio, quem HENN. WITTE, l. c. refert Solquellensem Marchicum, & primum patriæ scholæ Con-Rectorem, dein Pastorem Griesbacensem, tum Consiliarium Ecclesiasticum & Inspectorem Ambergensem Annoque MDCXVII. ætatis LXXII. decessisse, & libro *vita, breuique de præcipuis Ppntificiorum erroribus instructorio* inclaruisse.

MAVRIT. ZERNACK, anno MDCLXIII. a B. CONOVIO inauguratur.

CASP. DONAT a. MDCLXXXI. contagiosa lue correptus obiit.

CHRIST. LINDICKE, accessit anno MDCLXXXIV. annoque MDCCI. abiit Ragusium, inde Burgum, denique Spandouiam, vbi lectoris in Xenodochio partes sustinuit, ibidemque decessit.

CHRIST. RVHLE, Tangræm. muneri huic renunciat.

MATTHIAS FRANCKE, anno MDCCXIV. mense Maio inauguratur, collapsum quintum ordinem restau- rat, munerique suo ad vitæ finem, qui in annum MDCCXVII. incidit, digne præest.

CASPARVS HINDENBVRGIVS, Gardelegiensis, dicto anno ad munus hoc obeundum Hala euocatur, cui omnia felicia precamur!

§. XVII.

§. XVII.

De scholæ statu ex ordinis lege quædam sunt addenda. Verum, quod ad exteriorem illum, siue ædificium ipsum attinet, non est necesse vt prolixi simus, nisi forte id addere velimus, scholam nostram a. MDCIX. RITTNERO teste ædificatam & in citeriore templi Stephaniani parte locatam, incendio vero funesto deuastatam inque vltiore, qua etiam nunc conspicitur, dicti templi parte positam fuisse. De interna vero scholæ facie & institutione docendique methodo si exponendum foret, id certe verendum erat, ne lectoris patientia abuteremur, & programmatis limites transiliremus. Sic tamen habeto, *LECTOR BENEVOLE*, nihil nos, quod præfiscini dictum sit, facere reliqui, quod in triualibus, quas vocant scholis, & ad iuuentutem fidei nostræ commissam probe solideque instituendam potest desiderari, quamuis ab illorum moribus abhorreamus, qui, si non alios mercede conducunt ad buccinandos conatus suos, certe ipsi secus, quam par est, etiam dum aliis detrahunt, sua extollunt, inque methodo sua institutisque prædicandis nimii sunt.

§. XVIII.

Atque hæc sunt quidem, quæ de memorabilibus quibusdam Tangræmundensibus in præsentī commentari placuit. Contenti hoc catone iubemus esse *LECTOREM BENEVOLVM*, etiam atque etiam precati, vt in æquiorē partem omnia interpretetur, & si quid minus recte scripsimus, non scriptum existimet: neque enim vltra vires potuimus, non singulis, quæ quidem optauimus, præfidiis instructi. •Iis vero, qui vlla in re consilio opeque institutum hoc nostrum adiuuarunt, & quicquam nobiscum communicarunt, inprimis Amplissimo huius ciuitatis Senatui debitas persoluimus gratias, gratoque & memori

mori hanc benevolentiam animo agnoscimus & prædicamus, qualibuscumque officiis iisque paratissimis idem istud quavis data occasione testaturi. Ceterum pro inclita hac ciuitate, & speciatim quidem schola nostra pias preces fundimus. TE itaque, TANGRÆMVNDA,

Vrbs clarissima Marchiæ,
TE semper bona pax amet,
Et TE semper amantibus
Cedant omnia recte!

Semper pax TVA mœnia
Colat! semper in ædibus
TVIS copia dextera
Larga munera fundat!

Scholam vero nostram benignissimum Numen perpetuo florere, atque pietatis ingenuarumue artium officinam & bonæ mentis domicilium numquam non esse iubeat, quo Deo fauente, Patronis aduentibus, strenue laborantibus Præceptoribus in spem ecclesiæ, publicæque & litterariæ rei adolescant disciplinæ nostræ alumni!

§. XIX.

Quod reliquum est, causa scribendi non erit præmittenda. Producendi nimirum ii sunt, qui diligentiam profectuumque specimen edituri sunt, seque Patronis scholæ nostræ probaturi, quos quidem tanto maiori cum fiducia partibus susceptis satisfacturos credimus, si quidem Patroni honoratissimi, & quicumque conatibus nostris fauent, declamatorum diligentiam præsentia honorifica accendere & excitare voluerint. Declamabunt vero de historia nobilissimo studiorum genere, sequenti, non tamen subfelliorum habito ordine:

SA-

SAMVEL CONRADVS KVSTER, Halensis Magdeburg.
de dicto TVLLII lingua vernacula, sermone soluto exponet: Ea nescire,
quæ ante nos gesta sunt, idem est ac semper esse puerum. Hunc
dicendo excipiet

NICOLAUS NORBERTVS PITZER, Tangræmundensis, qui
in historiæ laudes vberius excurret, eandem sermone latino & soluto
quidem scholæ magistræ & providentiæ diuinæ speculum esse signi-
ficaturus.

Deinde IVLIVS LVDOVICVS WOLDICKE de ARNEBVRG,
Eques Palæo-March.

de historiæ patriæ cultura maxime necessaria differet sermone patrio.

Tum CHRISTIANVS LEBERECHT WILKENIVS, Caluoerda-
Brunfuicensis. &

PETRVS ZACHARIAS SCHWECHTENIVS, Berga-Palæo-
Marchicus.

de causis neglecti studii historici, ille quidem ligato, hic soluto sermone,
eoque latino differet.

Quo factò GEBHARDVS IOANNES GVILIELMVS KAHRSTEDT,
Tangræmundens.

CHRISTOPH. ALEXANDER BITTER, Halberstadiensis.

IOANNES IOACHIMVS STETZEL, Tangræmundensis.

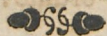
HERBOLDVS CHRISTIANVS FVSSSELIVS, Tangræmund.

in origines, & res memoratu dignas Tangræmundenses dialogo germanico,
& soluto quidem inquirent. Finem dicendi faciet, & commilitones
historiæ laudem prædicantes subsequetur

IOANNES GOTHOFREDVS LVDOV. EBELINGIVS, Neo-
Solquella Palæo-March. &

Historiam litterariam ex tribus potissimum causis commendabit.

Ad quos die crastino loco consueto declamatorios bene-
uole audiendos qua decet obseruantia atque humanitate
inuito. P. P. Tangræmundæ, a. d. IIX. Mart.
cl. b. CCXXII.

Q. D. B. V.

ACCESSIONES AD MEMORABILIA TANGRAEMVNDENSIA.

I. Instituti ratio. II. De templo, quod D. NICOLAO. III. De eo, quod GERTRVDI sacrum fuit. IV. Eius desolatio. V. De cathedrali templo IOANNI sacro, eiusque Canonicis ex Diplomate, quod inferitur. VI. Confirmatio Marchionis Iodoci. VII. De templo DIONYSIO sacro, post ELISABETHANO. VIII. Quaedam de STEPHANIANA aede adduntur. IX. Ex Visitationum Recessibus quaedam obseruantur. X. Quomodo Rex Prussorum FRIDER. I. hic exceptus est. XI. Scopus Programmatis.

§. I.

Nte hos octo menses memorabilia quaedam Tangraemundensia publicauit, cuius instituti tantum abest vt poenitentia me capiat, vt potius mihi gratulatus sim occasionem accepisse de rebus vrbem hanc spectantibus monumenta quaedam mihi antea incognita perlustrandi, & quae ipse collegeram, locupletandi. Huc refero, quod contigit mihi ex HELMERICI Annalibus olim nondum visis proficere, id quod benevolentiae
E Illustris

Illustri GOLDBECKII in Supremo Veteris Marchiæ
Tribunali Consilarii Regii Spectatissimi debeo, meque
publicè obstrictum sentio. Huc quoque refero, quod
indulgente Amplissimo huius vrbs Senatu licuit indices,
quos vocant ecclesiasticos, vulgo *die Kirchen-Register*,
perlustrare, quodque spes alia quoque instituto meo in-
feruitura monimenta inspiciendi spes facta est. Neque
minus huc refero, quod ista vidisse permissum fuit, quæ
Vir de historia Marchia meritissimus, BECMANNVS, de
rebus Tangræmundensibus congesserat, quæque operi
prolixo, si per fata licuisset, inferere constituerat. Hisce
subsidiis instructus, illorumque studio adiutus, qui ex
supellectile sua, quæ ad rem meam faciebant, beneuole
communicauerunt, meum qualemcumque adparatum
haut parum auxi, Deo adspirante atque offerente se oc-
casione, quæ tamen in scholis raro deesse solet, memora-
bilia Tangræmundensia continuaturus, atque inceptum
argumentum persequuturus.

§. II.

Vt itaque ad propositum veniam, inprimis mentio
iniicienda est ædium sacrarum, quæ præter primariam
istam D. STEPHANO sacram olim in hac vrbe floru-
erunt, & quarum nunc rudera conspiciuntur. Ex quibus
primo loco nominare placet ædem, quam adhuc hodie
NICOLAITANAM vocamus, cuius rudera exigua in-
colis quibusdam domicilium præbent. Campanes duas
ædi huic superesse memini, quarum vsus nondum ob-
soleuit, quippe quibus ad conciones audiendas & dedu-
cenda funera conuocamur.

§. III.

Maiori in pretio olim fuit ædes in suburbio nouo,
vulgo *die Neu-Stadt* dicto sita, & GERTRVDI olim
dedica-

dedicata, monasterio PAVLINO proxima, quam plane concidisse dolemus, ex ruderibus coniciences non minimi splendoris atque amplitudinis fuisse. Patrum memoria conciones ibidem habitæ sunt quavis feria tertia & sexta, instituyente Senatu, & ad pietatem hanc inuitante THOMAE DVSTERI, Consulis cuiusdam Tangræmundensis legato, cuius memoria hodie adhuc conseruatur, verbi diuini ministris non secus atque præceptoribus scholæ sacra. Cuius liberalitatis dum memini, iuuat adde-
re, quæ HELMERICVS (a) de legatis Tangræmundensibus maxime conspicuis canit:

Ich muß auch nicht lassen im schreiben
Dem Leser unvermeldet bleiben,
Was Caspar Helmreich hat vermacht
Den Armen auf den Dinstag,
Und was auch hat des Düsterns Gunst
Gegeben zu der Schulen Kunst:
Die ich Beyde, nebst andern mehr,
Weil sie betrachtet Gottes Ehr,
Und nunmehr ruhen in der Still,
In Ihren Gräbern rühmen will:

HELMERICI laudat pauperrima fœmina panes:
Stans schola DVSTERI nobile laudat opus.
CHVDENIVS transmittit opes legando Corendæ,
Fecit & vxor opes DVSTERIANA Deo.

E 2

Mens

(a) Annal. III. 7. §. 3.

Mens manet & BRVNNO per Quintum grata creatum:

Grataque KLESSINGO mens manet istæ scholæ,

Larga scholæ donat RITHNERI dextera lignum,

Ad cuius fueras, COPE Patronus opus:

gens In sVggestV slt rreVDeMannICa nota,

CVraVIt traDI naM pletatIs opVs.

§. IV.

Sed e diuerticulo in viam vt redeam, quædam subiun-
genda sunt, quæ ad templum nominatum pertinent.
Dux nimirum quidam Danorum, FVCHSIVS nomen est,
primus auctor fuit ædificii huius deuastati. Naues enim
efficiendo ponti postulans trabes atque laquearia huius
ædificii abscindi, vsibusque suis aptari iussit: tum tem-
pestas minus commoda exorta maius adhuc damnum
tectis intulit, nunc quidem non refarciendum, quum prin-
cipiis nemo obstiterit. Superfuerunt quarundam in-
scriptionum in parietibus indicia ante paucos adhuc
annos, & ab altera parte BECMANNVS hæc, licet mu-
tila, verba obseruauit: Anno == hat Marggraf
Friedrich == Willen und Bollbort == das Pre-
diger == Gott dem Herrn zu Ehren == Hoch-
gelobten Jungfrauen Marien der Mutter Got-
tes == allen Gottes Heiligen == Plaudon ==
Pabst Eugenius == auch mit Privilegien und ==
Indulgentien == Calend: Decembr. == Anno == sui
octauo. A. 1544. IOACHIMVS,

2. Ab altera parte nomina nonnullorum Antistitum
Tangræmundensium, qui ad annum vsque MD
florue-

floruerunt, conspiciabantur. Audiamus denuo HEL-
 MERICVM, (b) cuius verba ita fluunt: *Annus vero, in
 quo reformatio cœnobii instituta est, in templo illius legitur, ad
 cuius parietem etiam Pastores, qui de luce Euangelii populum
 docuerunt, ordine recensentur, per hosce descripti versus:*

Aggreditur primus WEISGERBER dogmate Papam.

Ex templo Papam deinde SOLINVS agit.

Corde Dei voluit CORDVSIVS esse Minister:

Vt LIBIVS doctus, sic quoque carus erat.

WILLICHIVS populo fuit inferuire paratus,

Et fuit ASCENSA nomen ab ARCE gerens.

MEIERO fuerant operosi facta coloni!

Ad sacra WEIDENIVS pabula duxit oues.

Ore GIGAS sequitur: sequitur vigilando parentem

Filius ASCENSA nomen ab arce tenens.

Ceterum, qui plura de FVCHSII turbis vrbem hancvr-
 gentis legere voluerit, annoque superioris sæculi XXIV.
 veterem Marchiam inuadentis, adeat RITTNERVM, (c)
 qui idem adhuc alio loco (d) quædam profert ad histo-
 riam huius ædis plenior, digna, quæ hic repetantur:
**Alles war von den Kayserslichen und Ligisttschen
 überschwemmet, und da man sich dieses Orts etwas
 Wiedriges, wegen des Müllhausischen Edicti befah-
 ren, gestalt ein Jesuit, P. STRIZERIVS, einen Do-
 minicaner-Mönch anhero abschickte, welcher vom
 Rath**

E 3

(b) l. c. p. 55.

(c) Im III. Märckischen Geschicht-Buch p. 41.

(d) l. c. p. 50.

Kath das hiesige Closter in der Neu-Stadt zu seinem Willen begehrte, der doch auf Rath des Churfürstlichen Stadthalters schlecht abgewiesen ward.
 Incidit hæc STRIZERII postulatio in annum MDCXXIX.

§. V.

Supereft quoque memoria ædis cuiusdam, vel si matris, facelli IOANNI BAPTISTAE ET EVANGELISTAE dicati, inque arce fiti, cuius conditor est CAROLVS IV. Imperator quamplurimis ciuitati huic concessis clementiæ signis illustrissimus. RITTNERVS (e) refert, gemmis atque margaritis, nimirum iis, quarum Bohemia ferax est, amethyftis scilicet, topafis aliisque huius generis ab eodem distinctum fuisse. Rudera sacrarum huius, & spatia, quibus pretiosi hi lapides fuerunt positi, hodiernum conspiciuntur. HELMERICVS (f) de hac æde ita differit: *Templum insuper cathedrale sub castro Tangermündense, cuius S. Ioannes Euangelista Patronus est, ab ipso VI. Cal. Ianuar. anno 1376. fundatum asseritur. Nomina ultimi in eo Præpositi, Decani, & reliquorum Canonicorum in curia reperi, quæ lectori communicare mihi visum fuit.*

Ioannes Ronicken, Præp.

Henricus Sunnendorff, Senior.

Paulus Schererer,

Arnoldus Berckholten,

Ludolphus Rower,

Casparus Schwan,

Otto

(e) l. c. p. 16.

(f) Annal. L. II. c. X. §. I. p. 44.

*Otto Tedeler,
Engelbertus Greusnitz,
Ioannes Leiphard,
Christian Stolting,
Henricus Hoppesack.*

Succurrit hac occasione non prætermittendus M. PAV-
LVS BREDICKOW, Ruppiniensis scholæ Reçtor voca-
tus, postea iuris vtriusque Licentiatus, & in Alma Via-
drina Professör, nec non Ecclesiæ Tangrämundensis
Canonicus, cuius BECMANNVS meminit, eundemque
Anno MD XIV. Reçtorem Magnificum, biennioque post
denatum refert. Ceterum superest adhuc locus, quem
nos quoque *den Prälaten-Berg* vocamus, qui regula-
ribus siue Canonicis ædiculæ huic præfectis quondam
domicilium præbuit, qui locus, quum ædi D. STEPHANO
facræ tantum non proximus sit, dubium non est, ibidem
facra administravisse. Plurimos autem reditus ædis
IOANNEAE A IOACHIMO II. Electore Berolinum
translatos, & quibusdam stipendium Antistitum nostro-
rum auctum fuisse constat. Iuvabit ceterum in antiqui-
tatis gratiam nomina quorundam, quibus cura sacrarii
dicti fuit demandata, addere, atque subsequens Diploma
inferere:

NOs *Zabellus Præpositus, Bartholomæus Bohemus, Reynerus
Walbon, Henningbus Duderstadt, Conradus de Lare,
Ghiselerus Adolphi, Engelbertus Belkow, Martinus Corui, Vitus
Bohemus, Paulus de Gretz & Petrus Manda Canonici Collegii
Nove Capelle factorum Iohannis Baptiste & Iohannis Apostoli &
Euangelise in castro Tangermundi Halberst. Dyoc. capitulariter
congre-*

congregati, capitulantes & capitulum facientes. Ad perpetuam rei memoriam uniuersarum gesta rerum tractantium hominum condiciones personarum futili imo leuissimo labantur tempore nisi custode memorie literali uidelicet exarationi commendentur. Hinc est quod nos *Zabellus Prepositus & Capitulum* prediti facta fundatione nostri *Collegii & Capituli per serenissimum Principem & dominum nostrum dominum Karolum quartum Romanorum Imperatorem semper Augustum & Bohemie Regem inuictissimum diue memorie* commodo paci & quieti cuiuslibet nostrum & successorum nostrorum cautius providentes *Arcam dotis veteris Ecclesie Tangermandensis* diuisionis funiculo inter nos duximus distribuendum & partiti sumus, prout etiam alias de mandato dicti *Dni. Karoli Imperatoris & fundatoris nostri per spectabiles viros & Dnos. Iohannem de Kothebutz Capitaneum totius Marchie & Ieskonem de Kotrys serenissimi principis & Dni. nostri Dni. Sigismundi Marchionis Brandenburgens. Curie Magistrum* de scientia & pleno consensu *venerabilis in Christo patris & Dni. Dni. Alberti Halber. Episcopi*, presente etiam *Venerabili in Christo patre & Domino Dno. Petro Lubucensi Episcopo ac dicti Dni. Sigismundi Marchionis Brand. Summo Cancellario* diuisa, distributa & peracta est in hunc modum. Primo videlicet *Dnus. Prepositus & successores ipsius* in perpetuum debent habere partem domus dotis & aream incipiens a domibus Dominorum *Conradi de Lare* & alia domo, quam propter structuram ipsius domus nos *Zabellus Prepositus* predictus ad tempus vite nostre duntaxat nobis reseruauimus; nobis vero de medio sublato dicta domus transeat ad vsus *Canonicorum* ex toto. Versus cimiterium edificatis procedendo versus albeam a porta cimiterii intrando in viam de cimiterio ad sinistram manum, ita tamen quod sufficiens via relinquatur versus antiquam Domum prope cloacam in qua ex nunc quidam Canonici nostri & Capellani ecclesie resident. Et iterum a fine dictarum domorum duarum videlicet *Conradi de Lare* & alterius domus predictae prope muros cimiterii versus muros ciuitatis ita videlicet quod pars *Dni. prepositi* incipiatur a primo puncto Cellarii domus prepositi, & finiatur prope muros Ciuitatis excepta via
ibidem

ibidem relinquenda & cum hoc habeat mediam partem Ortuli versus domum antiquam prope cloacam & versus Albeam ortulum linealiter cum Canonicis diuidendo prout iam distinctum & diuisum est, & inferius continetur & hoc sola parte dotis seu aree Dnus. Preposirus pro tempore existens sit contentus, nec Canonicos super alia parte dotis seu aree struete & non struete cum suis attinentiis & pertinentiis quibuscunque impediatur directe vel indirecte, publice vel occulte. Sed domus antiqua & area prope cloacam cum parte Ortuli funiculi aliter & linealiter diuidendo & procedendo vsque ad domum Dni. Regneri Wulkow etiam cum loco stabuli & stabulosi quis Canonicorum ibidem edificare voluerit & totam partem dexteram ipsius dotis seu Aree portam Cimiterii intrando incipiendo a puncto Cellarii predicti edificatam & non edificatam vsque ad viam ciuitatis que vulgariter *Kosbort* appellatur pro Canonicis secundum ordinationem Capituli, prout idem Dnus. Imperator per dictos Dominos *Iohannem de Kothebutz & Ieskonem* distribui & diuidi mandauit relictum ac etiam vsibus Canonicorum pro tempore existentium appropriatum & assignatum est, & nos capitulariter assignauimus & presentibus pro nobis & successoribus nostris assignamus perpetuis temporibus a Canonicis omnibus impedimentis cessantibus possidendam, tenendam & pacifice obtinendam. Que omnia & singula supra dicta grata atque firma tenere volumus & per successores nostros tenenda statuimus. In quorum omnium & singulorum testimonium sigillum nostri *Zabelli Prepositi in Tanghermunde* predicti vna cum sigillo Capituli nostri de nostro & omnium nostrorum pleno consensu & scientia presentibus est appensum. Datum Tanghermunde tertio die mensis May Anno Dni. cl^o ccccLxxx. nono.

§. VI.

Neque abs re erit adiungere huic Diplomati Confirmationem quam vocant, Marchionis Iodoci, hisce verbis conceptam :

Iodocus DEI gracia Marchio & Dominus Moravie. Notum facimus tenore presentium vniuersis & singulis, etsi subiectorum nobis deuotorum prosperitates & comoda benigno fauore respicimus, &

F. ex

ex prosperitatis incremento nostrorum deuotorum ex innata nobis clementia plurimum delectamur, ad illos nihilominus singularis affectus & gratie prerogatiuam nostra gerit Magnificentia, qui pre ceteris nostris deuotis se in deuotionis constantia & indefesse deuotionis officio erga Creatorem omnium reddiderunt haecenus & reddunt continuo promptiores, sane accedentes nostram Magnificentiam honorabiles & deuoti nostri dilecti *Prepositus & Capitulum Capelle sancti Iohannis Baptiste in Castro nostro Tangermunde constitute*, nobis cum humili precum instantia supplicarunt, quatenus ipsis vniuersa & singula ipsorum iura, libertates, gracias, literas Priuilegia super eorum bonis, Rebus & Possessionibus concessas nec non vsus, obseruantias, & laudabiles consuetudines haecenus laudabiliter introductas ac etiam huc vsque obseruatas de pia benignitate approbare, ratificare innouare & confirmare gratiosius dignaremur. Nos igitur inspectis benigne orationibus & indefessis obsequiis dictorum prepositi & Capituli nobis exhibitis & in antea feruentius exhibendis ipsorum iustis precibus pie moti, non per errorem aut improuide, sed animo de liberato ac de certa nostra scientia dictis Preposito & Capitulo omnia & singula ipsorum iura, libertates, gracias, literas, priuilegia, nec non vsus, obseruantias & laudabiles consuetudines prout rite & rationabiliter processerunt, ac si per omnia in suis priuatis clausulis, signis, & articulis in presentibus de verbo ad verbum inserti consistere, approbauimus, ratificauimus, innouauimus, & confirmauimus, approbamus, ratificamus, innouamus, & presentis scripti Patrocinio benignius confirmamus, decernentes eadem obtinere inuiolabilis roboris firmitatem presentium sub nostro appenso sigillo testimonio literarum. Datum Tangermund Feria secunda die Exaltationis sancte crucis Anno Dni. Milleesimo Trecentesimo octogesimo octauo.

§. VII.

In eodem suburbio, quo aedes IOANNI sacra, fuit quoque templum DIONYSII, *virgini ELISABETHAE post ibi dicatum, opus IOANNIS I. Electoris, a FRIDERICO postea Marchione Tangermundense renouatum, conciones in illo prater funebres habentur nulla. Cæmeterium in duas diuiditur*

ditur partes, quarum altera ad ortum solis iacens defunctorum circumhabitantium cadavera excipit; altera ad occasum maleficis ad gladium condemnatis Sepulturas per carnificem concedit. Ad cœmeterium semita est (male vulgus den dullen Stieg appellat) a telonibus vectigal exigentibus descendens. Hi enim non procul ab AEBi in teloniis sedentes naues observabant diligentius, ne sibi licentiam praternavigandi sumerent, sed eos prius adeuntes debitum a mercibus sorsuerent tributum. Hæc sunt verba HELMERICI(g) quibus modo id addo, hodie conciones funebres in æde STEPHANIANA, quæ primaria nobis atque vnica ædes sacra est, haberi. Templum vero ELISEBATHANVM fali Regio dicatum est, quod ibi conseruatur, atque inde exportatur, vulgo das Königlische Salz-Haus appellamus.

§. VIII.

De primaria æde a D. STEPHANO nominata id tantum addam, quod illa Anno MCLXXXVIII. eodem, quo templum cathedrale Stendaliense ab Henrico Comite Gardelegiensi exstructa dicatur. Choro, qui scholæ huius alumnis quondam locum dedit concioni sacre interfuturis, inscripta leguntur hæc verba: Anno MCCCC LXX. feria quinta ante Palmarum ad honores Dei inceptus est Chorus iste - - - Bartholomæus Schulte - - - supam perpetuam, cuius pretium - - -

Inscriptiones sepulcrales inprimis norandas, quæ in hac æde sacra leguntur, alio tempore communicaturus istud modo addo, quod sacro suggestui hæc verba incisa sint: Anno 1619. den 3. April. des andern Jahres nach dem grossen Brande, haben Jacobus, Daniel,

F 2

Bene

(g) l. c. L. III. c. I. §. 4. p. 51.

Benedictus und Hans, Gebrüdere der Freude-
männer, GOTT zu Ehren, und dieser Kirchen
zur Zier, diese Cangel erbauet. Baptisterio autem
non minus eleganti post icones sacras quam plurimas
hæc addidit Henricus Mente, cuius ope exstructum istud
est lingua inferiori Saxonix propria: *XV. und VIII. Jar
bi Hinric Mente maecte mi, de mi begript of de mine de gha
thous, en sie opte sine, vint se dar neen gebrec, so come tu
mi en segge wat mi let*, quibus quidem egregie artifex hic
illorum morem taxat, qui theonino dente omnia ar-
rodunt.

§. IX.

Peropportune quoque incidi in quosdam, quos vo-
cant, Visitationum Recessus a Venerando EBELINGIO
nostro quam humanissime suppeditatos, ex quibus ista
huc facere videntur. Anno MDLI. visitatione hic ha-
bita inter alia ministris verbi diuini Tangramundæ do-
centibus præceptum est: **Sie sollen keine Berte noch
kurze Kleider tragen**, quibus verbis Lybius, vel quis-
quis ille fuerit, adleuit: *Decaus erat imberbis, ergo omni-
bus conueniens esse, non esse maioris auctoritatis autumabant.*
Anno autem MDLXXIX. Electore IO. GEOR-
GIO Andreas Musculus, Generalis Marchix Super-
intendens, Bartholomæus Rudemannus, I. V. D. Prof.
Francofurtanus, Ioachimus Steinbrecher, Senior, & M.
Ioachimus Steinbrecher, Iunior generalem, quam vo-
cant, visitationem instituerunt, atque IOACHIMO
ASSEBVRGIO munus Inspectoris diœceseos quo-
que demandarunt, ita vero verba ipsorum se habent:
**Damit auch hochgedachten Unsers gnädigsten
Herrn**

Herrn publicirten Kirchen- und Visitation-Ordnung von den benachbarten Pfarrern, so allhie visitiret worden, endlich möge nachgekommen, auch sonst wiederwärtige Lehren und Secten nicht einschleichen mögen, Thun die Visitatores den Pfarrer allhie zum Inspectore verordnen, und Ihme auflegen, daß Er Inhabts der Visitation-Ordnung, nicht allein auf seine Kirchen-Diener, sondern auch auf die benachbarte Pfarrer der Dörffer, so allhier visitiret worden, fleißig sehe, und das Ungebührliche abwenden und verhüten helffe, auch keinem um Giffte oder Gaben willen dißfalls nachhängen oder verschonen solle. (h) Hoc ipso quoque tempore lege quadam cauerunt Præceptoribus qui tunc scholam gubernabant, obseruanda: Die Præceptores sollen auch ihren Discipuln mit unärgerlichen Exempeln der Kleidung fürgehen, und keine kurze zerhackte oder verbremte Kleider noch Plunder-Hosen, sondern lange ehrbare Röcke, fast den Theologen gleich, tragen. (i)

§. X.

Quæ hactenus communicavi, accessiones ad memorabilia nostra Tangræmundensia spectant maxime veterem historiam. Ex recentiore quoque aliquid addendum est, atque istud quidem, quod sub initium recentissimi huius seculi præ reliquis veteris Marchiæ ciuitatibus huic

F 3

nostræ

(h) Vid Recessum dicto anno consignatum p. 23.

(i) l. c. p. 32.

nostræ contigit. Quum enim anno huius seculi primo mense Augusto Augustissimus Borufforum Rex FRIDERICVS I. glorioſæ memoriæ Princeps primum Regia Maieſtate ornatus veterem Marchiam ingrederetur, ſubiectiſſimam animi pietatem deuotiſſimumque cultum nemo non, pro eo, atque fas erat, ſignificauit. Ordo equeſtris huius prouinciæ Sereniſſimum Patriæ Patrem, quum ad Albim fluuium appropinquaret, interprete Illuſtriſſimo huius Prouinciæ Præſide Domino de KNESEBECK, votiuis gratulationibus, poſt vero vrbes veteris Marchiæ cauſſam perorante NOESLERO, Stendaliſium reipublicæ Conſule, & Tangræmundani imprimis ciues atque incolæ ad ciuitatis noſtræ portam, quæ ab albi nomen accepit, oratore KLESSENIO, tum Senatus oppidani Directore, nunc Regio in ſupremo Veteris Marchiæ Tribunali Conſiliario humillime exceperunt. Ceterum plateæ inde a dicta porta uſque ad arcem regiam viridi abiete ab utroque latere ornata, ciueſque elegantiffimo ordine diſpoſiti conſpiciebantur, qui pro ſalute Regis aduentantis vota ſuſcipiebant eundemque acclamantibus duodecim pueris totidemque puellis paſtorum more veſtitis, floresque ſpargentibus ſaluere iuebant. Accedebat ſtatua inſignis, in honorem Optimi Principis exſtructa, cuius parte altera vrbs Tangræmunda, eidemque corona regia ſuperimpoſita erat ſole oriente radios lucidiſſimos ſpargente adiecto lemmate: *Affulſit numquam mihi gloria maior* ab altera autem ceruus citato gradu incedens oculis exponebatur, addita epigraphe: *Aduentum Regis anhelat*. Vtrumque ſtatue huius latus duæ pyramides totidem coronis regis, totidemque aquilis conſpicuæ cingebant.

§. XI.

Hæc in præſenti ſufficiant, quum Programmatis ratio haben-

habenda sit, atque ad id accedere oporteat, cuius causa hoc scribendi consilium suscepi. Nimirum animus est, diuinum beneficium grata mente die crastino recordari, quod nobis ministerio D. LVTHERI contigit. Quare quibusdam disciplinæ nostræ alumnis id negotiū dedimus, vt istam Dei O. M. clementiam nunquam fatis prædicandam pie recolent. Ita vero operam hanc distribuimus, vt horis ante meridiem IX. & seqq.

Io. Ioachimus Strezelius, Tangræmundensis,
benevolentiam auditorum sibi suisque commilitonibus conciliare studeat. Tum

Gebhard. Io. Guil. Kabrstedt, Tangræmund.
mirandum istud Electoris IO. FRIDERICI SAXONIAE ELECTORIS somnium commemorabit. Quo factō

Io. Petrus Bubel, Berrolin. Mæso-March.
de vaticiniis susceptam reformationem antecedentibus commentabitur. Tum

Nicolaus Norbertus Pitzer, Tangræmund.
de necessitate reformationis differet, idemque argumentum

Christoph. Alexander Bitter, Halberstad.
persequetur. Excipiet hunc

Chr. Leberecht Wilcken, Caluërda-Brunsu.
de nundinatore illo famosissimo Tezelio dicturus.

Ioann. Frideric. Matthæi, Landsbergensis,
cis Vartam Luthero nomen Reformatoris vendicabit.

Iulius vero Ludouic. Woldicke de Arneburg,
generosum Lutheri animum prædicabit.

Horis

Horis pomeridianis ab II. sequentibus

*Io. Beniaminus Temper, Magdeburgensis,
Matthias Schwartzlofs, Tangræmundensis,
Herboldus Christ. Fusselius, Tangræmund.
Elias Daniel Duncker, Cobbelensis Magdeb.*

dialogum de reliquiis Lutheri instituent. Deinde

Ioann. Christoph. Rothe, Tangræmundensis,
de eo, quod in sacrorum emendatione diuinum est,
exponet.

Perr. Zach. Schwechten, Bergensis Pal. M.
elegantissimam Lutheri Bibliorum versionem extollet.

Samuel Conradus Kuster, Halensis Magdeb.
de fructu reformationis, qui in scholas redundat, dis-
feret.

Georgius Beniamin Reichmann, Spandoꝝ.
oratione in laudes Lutheri habita finem actui oratorio
imponet.

Singulas hasce orationes patrio sermone nunc quidem
haberi iussimus moniti DANHAVERI, acutissimi Theo-
logi memores, optant ut solemnitates scholasticæ vernac-
ula etiam lingua instituantur, quo imperitiores quoque
addere calculum possint. (k) Ceterum a PATRONIS,
FAVORIBVS atque AMICIS scholæ nostræ, etiam atque
etiam peto, ut frequentes adesse, conatibusque nostri
favere velint, quos tamen, non, quasi de ipsorum beneuo-
lencia atque favore dubitem, sed quia mos est ita rogandi,
Rogo. P. P. a. d. Nouembr. MDCCXXII.

(k) Theol. conscientiar. P. I. Sect. II. art. I. p. 73.

Q. D. B. V.
DE
PAGO CAROLI
(vulgo **CEBIB**)
TANGRAEMVNDÆ
PROXIMO

*Nonnulla præmittit, & argumenta
scholasticarum*

Quarundam declamationum recenset

GEORG. GOTHFR. KVSTER,
LYCEI TANGRAEMVND. RECTOR.

BRANDEBURGI,
Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruss. Typogr. priv.
Anno MDCCXXIII.

I. Occasio. II. Nomen huius pagi. III. Privilegium LVDOVICI
ROMVLI. IV. Nouum aliquod Marchionum Brandeburgicorum.
V. OTTONIS. VI. Præfens huius pagi status. VII. Instituti
ratio. VIII. Conclusio.

§. I.

Nimus est declamationes scho-
lasticas hæctenus me moderatore
a disciplinæ nostræ alumnis ha-
bitas exemplo variarum schola-
rum recensere, atque argumenta
exercitationum harum significa-
re. Quo ipso quemadmodum
diligentiam nostrorum incen-
dere atque acuerè proposui: ita
præfari quædam pro more scho-
lis consueto lubuit. Scilicet *de usu declamationum harum
in scholis usitataram* commentari principio stabat sen-
tentia: verum enim vero, quum data fides liberanda sit,
ante omnia memorabilia nostra Tangræmundensia nu-
per incepta continuanda censui, hoc itaque loco *de Pago
CAROLI Tangræmunde nostra proximo* quædam cum lectori-
bus communicaturus.

§. II.

§. II.

Ad dictum itaque pagum quod attinet, iam nuper (*) monuimus eundem vocari a CAROLO IV. Romanorum Imperatore, atque Calbau, quasi Caroli Gebäu dici, qui, quod accepi ex traditione quadam orali, (quam tamen non omni exceptione maiorem dixerim) eodem hoc loco, quo pagus est ædificatus, vitæ periculo, cui proximus esse videbatur, liberatus est. Incolæ pagi dicti, qui tempore Marchionum Boioariorum, Bohemorum, & forte Anhaltinorum vixerunt, procul dubio fuere Venedi, quorum in Marchia insignem numerum fuisse constat. Ipse enim Henricus Auceps plures Venedorum populos suæ ditionis reddidit, & Brandenburgicis Marchionibus commisit, quippe qui Marchiam caput vniuersæ ditionis Venedorum esse voluit. Adde, quod Deastros Venedorum in Marchia olim adoratos neminem nisi historiarum minus peritum præterire possit. Adeoque excurrere in hunc campum nunc nec opus est, nec vacat. Isti igitur incolæ, quos diximus Venedorum nomine insigniti beneficiis quibusdam a dicto CAROLO, atque ante illum a LVDOVICO ROMVLO, eiusdemque fratre OTTONE donati sunt, quæ cum lectore beneuolo communicabo.

G 2

§. III.

(*) Conf. si placet, quæ supra in Memorabilibus adduximus p. 78. item Programma nostrum de Casp. Helmerici Annalibus, vbi p. 8. derivationem hanc ab ipso adlatam Calbau, quasi Caroli Gebäu protulimus, de qua nunc non multum disputantur, quamuis Kalebū, quemadmodum in Diplomate LVDOVICI vocatur, non nisi parum a nomine altero discrepet. Interim facile concedimus, pagum hunc nomen a CAROLO, qui plura in eius incolas beneficia extare voluit, atque liberalitatem decessorum suorum auxit, dici potuisse.

§. III.

LVDOVICI ROMVLI Priuilegium sic se habet:
 Wi Ludewig di Römer bekennen apenbar, dat wi unsern
 Wenden di zu Calbu vor der Stad zu Tangermunde
 wonen, ghelighen hebben und lyen mit dissem Briue den
 di un sint unde ankommende sint den Weter di bi Calbu
 lyt, in der Elbe, so dat si den schullen hebben ghemüsten unde
 mitten tu eren Rüssen unde tu erer anderer Notdurfft
 ewicklichen, ane alle Hindernisse. **De** hebbe wi **En** di
 Gnade ghedan unde dun mit dissem Briue, were it ent,
 dat wi eyne ghemeyne bede ader eyne Urbede beden in un-
 sern Lante in der Alten-Marcke, det si dartzu nicht gheuen
 noch dun schullen, noch unß, noch unsern Dagheben. Wanne
 si schullen der bede ledig und loß sin ewickliken ane alle
 Wederspracke unser, unde unser Ambachtlüde. Mit Ur-
 funde dieses Briues, di versgehelt is mit unsern Inge-
 sighele, darby syn gewesen di Erwürdighe Vader in Gade
 Herr Hinrick, Bischoff zu Lubuz, unde di veste Lüde Peter
 van Bredow und Predezo van Radel, Bernher van der
 Schulenburg, Claws Bismarck und ander Erbar Lüde
 ghenug. Ghegheuen tu Tangermunde, nach Gots Ge-
 bort dreyzehnhundert Jar, in dem = = = Jar an dem
 Midwecke nach Sante Viti Daghe des heiligen Merkerers.
 Quod ipsum Priuilegium dicti Principis OTTO, LV-
 DOVICI frater die SS. Petri & Pauli Apostolorum Anno
 MCCCCLXVII. CAROLVS IV. decennio post die S. Io-
 annis, IVSTVS denique Marchio, quem vulgo Jost vo-
 cant, Anno MCCCCIII. die omnium Sanctorum aucto-
 ritate sua muniuerunt, confirmaruntque.

§. IV.

Idem Marchiones nouo beneficio ornauerunt inco-
 las pagi, quem a se nominari CAROLVS voluit, summa
 immu-

immunitatis huius totidem verbis huc spectantibus ita se habet: Daß wir Unsern lieben getrewen den gemeinen Wenden in dem Dorfe zu Kalebu di nu sint und allen di zu kommende sint belegen haben und lien mit Kraft dis Brives achtehalben Schilling Brandenburg-Pfenninghe jährlicher Rente von der Vere daselbst uf der Elbe di En Herr Arnd von Lüderis, und alle di nach em den Zoll usbören, und auch alle Veremeister daselbst alle Jare auf St. Stephans-Tag in Weynachten geben und entrichten sollen, und anzu sollen En alle unsere Boyte zu Tangermünde di zu den Ziten sint, von unsern wegen behülfsen syn, daß En dieselbe Rente ewicklichen also gefalle, auch ben wir denselben unsern Wenden acht Schillinge Järliches Zinses von dem Wert, das aber der eigenannten unser Stat zu Tangermünde uf der Tanager ist gelegen, mit allen Rechten, Eren, Nutzen und Zubehörungen, als Si yn van Altders van unsern Vorvaren und unsern lieben Brüdern seliger Gedechtnüsse egewenne den Marggrauen zu Brandenburg zu Lehne gehabt haben fürbaz von Uns zu einem rechten Lehn zu haben, zu gebrauchen und an allerley Hindernüsse zu besizen.

§. V.

Tertium quoque addimus beneficii documentum, cuius auctor OTTO est, Anno MCCCLXXIII. die Veneris Dominicam Iudica præcedente ex aratum: Als auch zwischen E. Rath und Bürgerschaft zu Tangermünde, und Jhnen den Gebwren von dem Wenddorff zu Calbu Strittigkeit gewesen, wegen zweier Werder in der Elbe, so ist die Sache durch Petrum Bischof zu Lebus, und Johanssen Herrn zu Kotheba, damahls Hauptmann der Marck dahin entschieden, daß die Ratmanne und Bürger der opgenannten Stat zu Tangermünde sollen behalten

G 3

den

den verderbsten Verder ewicklichen mit allen Nuzen und die vorgeante Schulteis und Gebuwre von Calbu sollen behalden den obersten Kunverder, ewicklichen mit allen Nuzen, auch ist da Weide und Acker, die da gehört hat zu dem deutschen Dorfe zu Calbu, die soll den eyen. Ratmannen und Bürgern, Schulteis und Gebuwren von den Wendischen Calbu frey und gemeine seyn und bleiben zu yren Dye mit einander, und mogen und sollen die vorgeante von der Wendischen Kalbu treiben mit yren Dye als sy van Alders haben getan.

§. VI.

Atque hæc sunt beneficia pagi huius incolis a Principibus largissime donata, quorum memoriam singulis annis stato quodam die, qui vulgo *der Ding-Tag* vocatur, repeti monitum est loco iam supra adducto. De præsentis statu hæc commemorare iuuat. Decem eius sunt incolæ, nec plures nec pauciores, qui ex re pecuaria sua habent emolumenta, vitamque alunt, præfecturæ Tangræmundensi subiecti quidem, ad immunes atque oneribus, quæ in adductis Principum Priuilegiis *Bete* vocantur, exempti, si ab iis discesseris, quæ vulgus patria nostra lingua *Hof-Dienste* vocat. Ceterum istud illis incumbit propriumque istis est, vt, si qui capitis supplicium promeriti in arce regia tenentur, eorum agant custodiam. Sacris vero oppidanis vtuntur.

§. VII.

Sed ad propositum redeo, cuius causâ scribendi hoc cepi consilium, argumenta exercitationum quarumdam oratoriarum significaturus. Non quidem omnes istas exercitationes repetere placet, quas ad ductum præceptorum rhetoricorum varia oratione, varioque idiomate

institu-

instituiamus atque elaborauimus, sed istas tantum, quæ publice in conspectu commilitonum e memoria sunt recitatae, atque sub censuram vocatae. Quod quidem institutum quum fructu suo non caruerit hactenus, in posterum quoque continuare, & si DEVS vitam dederit, specimina oratoria scholæ nostræ alumnorum singulis annis recensere iuuabit. Themata igitur & argumenta sequentium oratorum fuerunt sequentia:

Johann Jacob Plan, Tangræmundensis,
Artem quæuis terra alit.

Joh. George Rebel, Wilschberga, Francus,
Carmen gratulatorium principi Electorali Saxoniae a Menckenio oblatum, quod Nouis litterariis Kraufii insertum legitur Anno MDCCXVII. p. 245.

Johann Friederich Butten, Berolinensis,
Tempora labuntur tacitisque senescimus annis.

Ernst Emanuel Guttorph, Wernigerodens.

Johann Gottfried Ludewig Ebeling, Neo-Soltquellensis Paleo-March.

De incommodis senectutis.

Johann Friedrich Reuscher, Tangræmund.
Gratiarum actio Augustissimo Cæsari Romano oblata a nobilibus Megapolitani Ducatus de iuribus suis atque priuilegiis clementissime redditis.

Johann Jacob Plan, Tangræmundensis,
Ernst Emanuel Guttorph, Wernigerodens.
Joh.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

De laudibus Tangræmundæ.

Joachim Ludeke, Oscaniensis Halberstad.

De laudibus vitæ rusticæ.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

De somnolentia litterarum studiosis vitanda.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

Heroum filii noxæ.

Samuel Conrad Küster, Halensis Magdeb.

De dicto Thaletis. Trium maxime rerum causa gratias se fortunæ agere, primum quod homo non bellua: deinde quod vir non mulier: tertio quod Græcus natus esset, non barbarus.

Georg Benjamin Reichmann, Spandouiens.

Indictum Seb. Schmidii: Theologus ab ipsis cunis a seculo segregandus est.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

Oratio introductioni solemnii noui Consulii præmissa.

Samuel Conrad Küster, Halensis Magdeb.

De Cognitione sui ipsius.

Carl Christian Bahrs, Tangræmundensis,

Difficile est arcana reficere, otium recte dispensare, & iniurias perferre.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

Apostrophe ad pias mulierculas sepulcrum Christi visitantes.

Peter

Peter Zacharias Schwechten, Bergensis,

Optimum est, quod in præsentia occurrit, bene agere.

Nicolaus Norbertus Piker, Tangræmund.

Viaticum tibi ab adolescentia ad senectutem sapientiam compara, ea quippe sola est vera possessio.

Christian Lebrecht Wilden, Caluærd. Brunsv.

Allocutio Danorum Lipsiæ litteris operam nauantium ad Principem Regni hereditarium Lipsiam salutantem,

Joh. Benedict Christ. Posselt, Bähna Magd.

Gratiarum actiometrica sine rhythmis ad amicum, qui nos ad festum gamicum inuitauit.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

Laus vitæ ruralis oratione ligata.

Joh. George Spel, Cælbecca-Cörbenensis,

In dictum Caroli V. Cæsaris: Pete digniora Cæsare.

Carl Christian Bahrs, Tangræmundensis,

Specimen dilatationis oratoriæ exemplo orationis Pauli de Fuchs in solempni Fridericianæ inauguratione habitæ; quæ legitur in den Reden der Ministres P. II. p. 623.

Christian Lebrecht Wilden, Caluærdens.

In dictum Caspari Finckii:

Wer all sein Lend will rächen,

Manu cum bellatoria,

Simsons Muth wird ihm gebrechen,

Nec erit victoria,

H

Lend,

Leid, schweig, und deinen Muth thu brechen,
Et vinctes cum gloria.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

Mich. Richey Carmen in aduentum Caroli XII. Suecorum Regis.

Nicolaus Norbertus Piker, Tangræmund.

Fortes fortuna adiuuat.

Samuel Conrad Küster, Halensis Magdeb.

Scrutamini scripturas.

Peter Zacharias Schwechten, Berga Pal.M.

Quid tam circumcisum, tam breue, quam vita hominis longissima.

Christian Lebrecht Wilden, Caluærdens.

Johann Friederich Matthäus, Berolinensis,

De Ianiæ Parisiensi.

Georg Benjamin Reichmann, Spandouiens.

Ethopœia Iudæ de proditiōe sua dolentis quidem sed tamen desperantis.

Idem,

De solatio in cruce.

Joh. George Opel, Cæbbecca-Cöthenensis,

Dic cur hic.

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Neo-Soltquel.

De eadem materia.

Samuel Conrad Küster, Halensis Magdeb.

Carmen Beniamini Schmolekii, in Passiōem Dominicam.

Peter

Peter Zacharias Schwechten, Berga Pal.M.

Nefas est alios theonino dente arrodere, & vitia sua negligere.

Christian Lebrecht Wilcken, Caluærdens.

Oratio accessoria cuiusdam studiorum gubernatoris nobili cuidam præficiendi.

Johann Friederich Matthäus, Berolinensis,

Oratio gratulatoria Professori cuidam fasces Academiæ suscipienti dicta.

Nicolaus Norbertus Pitzer, Tangæmund.

Johann Peter Zübel, Berolinensis,

Joh. Gottfr. Ludewig Ebeling, Soltquellens.

Samuel Conrad Küster, Halensis,

De prærogatiua scholarum publicarum præ priuatis.

Georg Benjamin Reichmann, Spandouiens.

Per modum occupationis ad Marc.VII, 37. commentatus est: πάντα καλῶς ἐποίησεν.

Julius Ludwig Wöldicke von Arneburg,

Eques Palæo-March.

Oratio gratulatoria Principi dicta de natali fausto fidere recurrente.

Johann Christoph Nothe, Tangæmund.

Ethopœia Mauritii Imperatoris a Phoca misere necati.

Peter Zacharias Schwechten, Bergensis,

Non minoris artis est tacere, quam loqui.

Christian Lebrecht Wilden, Caluærdens.
Daniel Ehrenfried Heusinger, Strausberg.

De inauspicato liberorum Hamelensium exitu.

Gottlieb Gehe, Regiomonto-Porussus,

Curia, si curæ est, pariet tibi curia curas,
 Dormit secure, cui non est curia curæ.

Nicolaus Norbertus Piker, Tangræmund.

De verbis cœmeterio Hamburgensi ad templum
 cathedrale inscriptis.

Der Proceß ist hier gleich und recht,
 Hier liegen beyde Herr und Knecht,
 Hier liegt die Magd und auch die Frau,
 Jung und Alt hier beysammen schau.
 Betracht sie recht und sage frey:
 Wer doch wohl hier der reichste sey?

Johann Peter Babel, Berolinensis,

De concordia in republica necessaria.

LVIII.
 Tu vero, LECTOR BENEVOLE, hoc quidquid est,
 æqui bonique consule, pro litterariæ & scholasticæ rei
 incrementis Deo O. M. nobiscum supplica, atque inscripti-
 ones sepulcrales Tangræmundenses propediem expecta.

Dab. e Museo mense Ianuario A. R. G.

clb lb CC XXIII.

Q. D. B. V.
INSCRIPTIONES
SEPVLCRALES
TANGRAEMVN-
DENSES
EASQUE POTIORES

PVBLICAT, ATQVE EXERCITIVM ORA-
TORIVM

A. D. MART. ob b CCXXIII.
INSTITUENDUM

INDICIT
GEORG. GOTHOFR. KVSTERVS,
LYCEI TANGR. RECTOR.

BRANDEBURGI,
Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruff. Typogr. privil.

Accipe, LECTOR BENEVOLE, quas nuper promisi, Inscriptio- nes Tangramundenses sepulcra- les in æde S. Stephani, easdem- que non omnes, sed potiores. Eas enim tecum tantum commu- nicare proposui, quæ vel erudi- torum virorum memoriam con- seruant, vel certe talium, quorum in ciuitatem hanc merita, nomina

& familiæ adhuc florent. Addidi Cenotaphia nonnulla, aliaque monumenta, quæ ibidem deprehenduntur, TIBI quidem harum rerum cupido, si recte iudico, non plane ingrata futura. De vsu istiusmodi Inscriptio- num commentarer, LECTOR, nisi verendum esset, ne actum agerem. Adeoque ad enarrationem inscriptionum ipsam accedo:

INSCRIPTIONES SEPULCRALES ET ALIA
MONVMENTA IN AEDE S. STEPHANI
TANGRAEMVNDENSI.

AD LATVS POST SVGGESTVM.

Vltimum defuncti eloquium: *Wie Gott will, ich halt still.*
Tum depicta conspicitur resurrectio Seruatoris O. M. Ad dextram
ita legitur:

Defsouii ad pontem cum prouexillifer essem,
Nostrosque obrueret Cæsariana manus,
Jannes SENFFIADVM gentis posterrima proles
Inter pugnandum fortiter occubui.

Ad

Ad sinistram hac leguntur verba:

Non vero occubui, sed Christi morte redemptum
Dum scio me, Christi morte resurgo mei,

Epicedium ponentis consolatorium ex 1. Corinth. V. 5.

Εἰς ὄλεθρον σαρκὸς datur & confusus JESU
Κιβὸς ὄλος Christi καρπὸς eritque sui.

Anno Inter ClonIs IVXta ponteM Desso VII. Prænomi-
nato suo ex forore Nepoti in clade Dessouiana XV. Apr.
Interemto gemebundus P. C. HENR. MOLLENBEC.

D. O. M. S.

Hic quiescens placide vitam alteram præstolatur Dn.
NICOLAUS SCHVLTZE, Medic. Lic. Neo-Solt-
quellæ Ao. 1649. d. 2. Sept. natus est optimis parentibus
Nicolao Schultzen, Camerario, & Martha Gladen, in
quo pietas studium & experientia summa fuerunt, vt
prouincialis veteris Marchiæ Medicus audiuerit; Nec
eum tamen necessitati, quæ omnes manet, eximere potue-
runt, quin morbo vehementi correptus pie decessisset
d. 11. Iun. Ao. 1687. magno cum moerore viduæ Annæ
Schröderiæ, quæ trium liberorum mater marito deside-
ratissimo non sine ingentibus lacrimis.

M. P. C.

ANno 1599. d. VI. Sept. ist der Ehrenvester, Achtbarer
und Wolgelarter JOH. BVNTZKE, gewesener
Burgermeister und Stadt-Richter allhie in Gott seelig
entschlaffen, demselben Gott gnädig sein wolle.

Hic ego Bunchenius tumulor post fata Johannes,
Et fidei & veræ religionis amans.

Exspectoque diem, qua membra resuscitet ista
Christus & in caelis gaudia vera, feram,
Oravi causas, rexi fora, nunc cinis, vrna
Hac cubo spe reditus, maxime Christe, tui.

ANno 1616. d. 4. Aug. ist der Ehrenveste und Wolge-
lahrter ANDREAS RITNER, Burgermeister und
Richter der Stadt Tangermünde in GOTT seelig entschlaf-
fen, seines Alters 48. Jar, dessen Seele GOTT genade.

ANNO DOM. 1581. d. 20. Jun. ist in GOTT seelig ent-
schlafen die Ehrbare und Viel- Tugendfame Frau
BARBARA HOLTORPIN, Pauli Segers vielgeliebte
Eheliche Haus- Frau, der Seelen GOTT gnädig und barm-
herzig sey. Amen. 1. Joh. 1. Das Blut = = Sünden.
Das ist unser einiger Trost zu dem ewigen freudenreichen
Leben.

Unten findet man beyder Ehe- Leute Wapen. Das Segerische
bestehet aus einem Mann in langem Habit, der in der linken Hand
ein Schwert niedervwärts, und in der Rechten ein Creuz aufwärts
hält, mit den Buchstaben P. S. Das Holtorpische führet einen Arm
mit einer Holz- Axt. Im Helm ist ein Flügel mit 2. Sternen. Zwischen
dem Wapen und dem Helm stehen diese Worte: Help GOTT, este
die Duvel fern.

Er Tit. Herr DAVID RAYER, Churfürstl. Bran-
denburgis. Ober- Amtmann, und Metz- Inspector
der Alten- Marck, ist Anno 1624. am 17ten April allhier zu
Tangermünde geböhren; Er hat von seinen beyden from-
men und wohlseeligen, ihm zur Seiten ruhenden, Ehe-
Genossinnen durch Gottes Seegen gezeuget 22. Kinder,
und ist 20. Kindes- Kinder Groß- Vater geworden; Dieser
durch viel Creuz und Trübsahl wohl versuchte Mann ist
am

am 11. Martii 1687. in Christo sanfft und selig entschlaffen,
und hat auf dieser mühseligen Welt gelebet 63. Jahr
weniger einen Monath.

Leich=Spruch:

Herr JESU dir lebe ich, dir sterbe ich, dein bin ich
todt und lebendig.

Grab=Schrift.

Herr Kayser ruhet hier gar sanfft von Angst und Plagen,
Der seinem JESU hat das Creus=Joch nachgetragen,
Die Seele fuhr empor nach Edler Keyser Arth,
Sie weiß von keiner Quaal, ist bey Gott wohl verwahrt.

PROPE ARAM.

Siste Viator Gradum.

Et. lege. sis. quod. Cippo. incisum.

Heic. sita. sunt. ossa. viri. Theologi.

Dni. ADRIANI. BELCOVII.

Ecclesiae. Tangræmundensis. Pastoris.

Vicinarumque. Inspectoris.

Grauiissimi. Meritissimi.

Trium. successiue. uxorum. Mariti.

Octo. liberorum. parentis.

vnius. Nepotis. Avi.

Qui. placida. morte. d. XXX. Mart. MDCCIV.

piam. cælo. reddidit. animam.

postquam. annos. LXII. Menses. II.

& Hebdomades. III.

In. mundo. hoc. compleffet. immundo.

Cape. tibi. exemplum.

Ita. vivebat. vt. vivus. moreretur.

Ita. moriebatur. vt mortuus. viveret.

Abi:

& in. via. vitæ. viator.

esto. memor. usque.

Mortalitatis.

ANno 1586. d. 7. Ian. ist der Ehrwürdiger und Wolge-
lehrter Herr JOACHIM ASSENBORG, weyland
Pfarrherr dieser Kirchen seelig entschlaffen, dem GOTT
genade. Amen.

DVRA PATI VINCIT, VINCIT PATIENTIA VICTRIX,
Biel so unter der Erden = = = immer und ewiglich.
DAN. 12. C.

ANNO CHRISTI 1602. d. XV. Nov. ist der Ehrwür-
dige und Wolgelahrter Herr NICOLAVS WEIDE,
weiland Pastor allhier seines Alters 58. Jahr in GOTT
seelig entschlaffen. Dem GOTT gnädig. Leichen-Text
Apoc. 2. Sey getreu = = schencken.

Heic

Contumulata iacent Ossa defuncta

Viri Theologi

Dn. M. GEORGII HVNOLDI,

quem A. MDCXXII.

pientissimis natum parentibus Leisnigium Misniæ, patria
excepit, Witteberga duodecennio forum & post optimas
artes alias: Suada Theologica haud vulgariter
imbutum

Tangermundanæ dedit ecclesiæ
primum Diaconum pauloque post Episcopum.

Quo utroque officio
tanta fide quanto labore
ad annos VII, & XXX.

functus

functus

Animam mundanarum rerum pertæsam
placida morte

D. III. MAII. A. MDCLXXXVII.

Cælo reddidit

Cum VI. & LX. annos haberet.

ANNO DNI. M. VC. III. - - - undecimo mens. No-
uembris obiit Venerabilis Vir Dns. Gregorius Schulte,
Prepositus Tangermundensis cuius anima requiescat in
pace.

POST ARAM E REGIONE SACELLI.

In Jahr 1598. d. 10. Aug. welcher war der Tag Laurentii
ist der Ehrwürdige und Wolgelahrte Herr JACOB
LINDSTEDT, dieser Kirchen 15. Jahr gewesener Diaco-
nus, so bald er von der Cangel gekommen, und das Evan-
gelium des Tages Joh. XII. Es sey denn daß das Weizen-
Korn in die Erde falle, erkläret, und also sich selbst die
Leich-Predigt gethan hatte (wie er denn selber, da er von der
Cangel gestiegen, diese Wort zu ehrlichen Leuten sich ge-
braucht hat) alda ist er mit der Pest befallen, und dadurch
den 13ten August. aus diesem Jammerthal in die himmlische
Kirche versetzt, und der Körper desselben ist allhie begrab-
ben. Der Herr des Lebens verleihe ihm eine fröliche
Auserstehung. Amen.

2. Tim. IV.

Ich habe einen guten Kampff gekämpffet, &c.

Herr CASPAR KRATZ, gewesener wohlverdienter
Archi-Diaconus hieselbst ist Ao. 1640. am 19. Sept. in
Tangermünde geböhren, hat mit seiner Haus-Ehre, Frau
Gertrud Bornemannin, 17. Jahr und 5. Wonden eine
friedliche

friedliche Ehe befeffen, auch durch Gottes Segen 4. Söhne
und 5. Töchter gezeuget, d. 7. Decemb. 1681. ist derselbe in
Christo seliglich entschlaffen, nachdem Er 41. Jahre 2.
Wonden und 18 Tage auf dieser Welt gelebet hat.

Leich-Text 2. Tim. IV. 18.

Der Herr wird mich erlösen von allem Ubel ic.

Den folgenden Reim-Spruch hat der Wohlseelige Herr kurz vor sei-
nem Ende selbst gemacht;

Ich bin gestorben zwar, doch darum nicht verlohren,
Der Todt hat allererst zum Leben mich gebohren,
Drum glaube festiglich, es sey kein rechter Todt
Der uns zum Leben bringt nach so viel Angst und Noth.

Saluatoris vulnera sanatio mea. Ich habe Heilung fun-
den in meines Heylands Wunden.

D. O. M.

Vir Nobilissimus & Consultissimus
FRIDERICUS HECTOR ROSER

Theologi post funera viventis
Iacobi Nicolai Röseri filius,

Vivere coepit Quedlinburgi d. XIX. Nou. cl̄o l̄o c LX
vt bene viueret, bonas artes,
vt iuste viueret, iura didicit,
ne solus viueret, vitæ sociam adsciuit

Vrsulam Dorotheam Schreibers. B. Sprecheri Elect.
Brandeb. Granarii Præf. viduam, ex qua filium genuit
& filiam sui similes,

ipse pietate in Deum, Regem, & proximum semper
fui similis

Spartam Secretarii ciuitatis huius quamprimum
nactus erat, fidelitate ornauit & industria,
nec minus munus camerarii perpetui habuit,

non

non perpetui,
quippe d. XXX. Apr. clo lo cc IX. æt. XLIIIX. ann. mens. V.
d. XI. viuere desiit,

vt dicam rectius, amicorum & inimicorum tela fugiens
animam cœlo, corpus tumulo abscondidit.

Hæc legens, Lector, luge, candorem mori & candidis.

ANNO. 1621. d. 28. Apr. ist der Ehren-Bester, Aichtbar
und Wolgelahrter und vornehmer Herr FLORIAN
ALBORN, (*) weiland Kastner seeliglich gestorben, und all-
hie begraben, seines Alters 55. Jahr.

Subsiste Viator, Florianum, Christianum, Michaelem
Albornios, Floriani Castellani filios prosequere.

Tres sumus, & fuimus nati, Patris vnus ortu

Senior hac moriens non tumulabor humo:

Hospita Berga mihi profugo fuit, occulit illa

Hospita nunc cineres officiosa meos.

Primus at hęc requiem capio, cupioque secundus

Omnibus vna fuit mortis imago lues.

Gens adamata Deo fuimus, Deus obuius ergo

Excipit & pueros in sua regna vocat.

Ni rata sit mortis, quam non superauimus, hora,

Provida pro muro cura parentis erat.

Sed modus & vitæ series præfixa dierum

Ergo Dei nutu mors cita, tarda venit.

In memoriam Dni. NICOLAI PITZERI

Centurionis Regis Boruffiæ,

qui

natus hic Tangermundæ Anno 1668.

Parentibus, quorum nomina in lapidibus leguntur

contiguis,

K

Pugnas

(*) Forma eius & filiorum ad viuum expressa, lapidique incisa est, id quod
pariter de GVNTZIIS, WEIDIO, RITNERO monendum duxi.

Pugnas pugnavit varias,
Contra spiritus & carnis hostes
illos, & hos duce Christo verus vt Nicolaus vicit,
& Brabeum reportavit
manum eius fortem sensit Turca ad Salanikem, & Bello-
grad: & Gallus ad Donaverd: Hochstædt & Ramelieu,
at ita vincens ad Athum in Hannonia
d. XXVIII. Sept. M. DCC. VI.
cecidit, vt resurgat.
Tu Lector, etiam hic ita pugna, vt æternum
coneris.

Piis manibus
Viri Gentilitatis ornamento clari, doctrinæ laude
Conspicui, virtutis decore inclyti
Dni. NICOLAI PITZERI Icti æquissimi,
Consulis Tangræmund: bene meriti
tutoris civium fidissimi,
Parentis Optimi
supremum, cum Anno MDCLXXXII hic denatus, &
LII hac in mortalitate transegisset annos
præstitit officium
Mœrens Filius.

Hoc monumentum tegit ossa
Viri iuuenis, dum viueret, nobilissimi
Doctissimi Domini
IOHANNIS LVDOVCI KLESSENI,
J. U. Candidati & Advocati
Prænobilissimi atque doctissimi viri ac Domini
Domini Doctoris
Iohannis Christiani Kleffenii
Maiestatis Regis Borussiæ Consiliarii Iudicii
Provincialis Palæo Marchiæ
Consulis

Consulis meritissimi civitatis Tangramundæ
Filii natu minoris dilectissimi,
Cuius præmaturus obitus eo fuit acerbior,
Quo maiorem quilibet de eo spem conceperat,
Natus erat d. XI. Iunii Anno MDCXCII.

Fuitis vere JCrus
Iustitiam exercens incorruptam
In Deum, in proximum, in semet ipsum
Deum colendo, proximum amando, semet ipsum
Gubernando
Spes autem omnis decollavit
Postquam spiritus relicto corporis carcere
In cælum euolavit

D. XXIV. Decemb. Ao. MDCCXIV.

vt

Fruatur ibi gaudiis æternæ vitæ
Corpus autem huic tumulo traditum
Placide quiescat,
Vsque ad resurrectionem beatam.

Anno 1598. den 5. April. ist der Ehrbare und Wohl-
weiser PETRVS GVNTZ weiland Burger-Meister
allhie zu Tangermünde seines Alters im 50. Jahr in Gott
dem Herrn seliglich entschlaffen, der Seele Gott gnädigk.

Anno 1622. den 30ten April ist die Ehrbare und Ehren-
Zugendreiche Frau EMERENTIA SCHÖNEBECKIN, (**)

K 2

des

(**) Meretur nomen Schönebeckiorum hic quoque celebrari, quom
fundatio, quam vocant, Schönebeckiana Stendaliæ adhuc hodie
floreat, cuius beneficio litterarum studia egregie adiuuantur, atque
amplificantur. Prostat hanc in rem, quæ nuper demum denuo
impressa est, memoria donationis, qua Bartholomæus Schönbeck,
Consul Stendaliensis, & Christophorus, Electori Brandenburgico
a confi-

IN IPSO TEMPLI GREMIO.

NICOLAVS iacet hic COSTENIVS, orba parente

Consule sic luget patria, vt orba domus,

Vir grauis & legum studiis instructus ad ista

Atque vtinam vitam saecula superstes agat.

Optima mors metit vnigenum subtraxit vt aeo

Puluere ne patris possit obire vices.

Hoc sita conticuo sunt membra vtriusque sepulcro

Atque eadem viuic Spiritus arce poli.

Pater obiit A. MDLXX. XV. Cal. Febr. Act. XL:

Filius Iohannes A. LXXXVIII. IV. Non. Apr.

M. David Freudemann.

F. F.

DNI. IOH. DANCKERI

Consulis Tangermündensis ossa & cineres

quibus ad diuersas in hoc mundi theatro

agendi personas vsque ad II. Febr. MDCLXXXVII

per annos LXIV & IV. menses vsus est

in tumulo tandem quiescunt

vsque ad gloriosam mortuorum omnium

resurrectionem.

SERR CYRIACVS ZERNITZ, wohlverdienter Burgemeister allhier ist von Christlichen und ehrlichen Eltern allhier zu Tangermünde am 30ten Jun. Anno 1615. gebohren, und nachdem er der Stadt bestes 7. Jahr als ein Secretarius, 13. Jahr als ein Rathsherr, und 14. Jahr als ein Burgemeister nach Vermögen treulich befördert, auch in währendem 30. jährigen friedlichen Ehestand mit seiner neben ihm ruhenden Ehe-Gattin, Frauen Elisabeth Schmidts, 9. Kinder gezeuget, ist er im wahren Glauben an Jesum Christum Anno 1676. am 18ten August. im 62. seines Alters sanfft und selig entschlaffen.

C. Z.

Reich-Text Hiob am 19. Cap. v. 25. Ich weiß ic.

K 3

D. V. M.

D. V. M. Q. D. S.

Lapis hic ossa cineresque regit Viri Plurimum Reuerendi
ac Clarissimi Dn. IO. GEORGI, Archi-Diaconi Eccle-
siæ Tangermundensis meritissimi, qui Gardelegiæ illustre
vanitatis theatrum mundum hunc ingressus est A. R. S.
MDCXIX. die XIV. Sept. in quo fuit laboris. doloris.
honoris. hospitium. Nam schola Neo-Solquella habuit
Rectorem ann. VI. in ecclesia clauium potestatem a Pasto-
rum principe Christo traditum sibi fideliter exercuit, idque
primum Neuendorffi ann. IIX. postea Archi-Diaconus
constitutus sancti cœtus Tangermundensis continuauit
ann. XVI. mens VII. donec per malorum omnium Me-
dici mortis prodromum Apoplexiam intestato iussus est
diem obire suum, qui erat XVII. Aug. ann. 1676. æt. LVII.

Sic O. sic momento mare vertitur.

Text. F. L. Pf. xxxviii. 22. 23.

IN COEMETERIO AD AEDEM HANC D. STEPHA-
NO SACRAM

Mors vitæ imitabilis Echo

Probat hoc

Vir probitate & doctrina probatus

B. M. FRID. CONOVIVS, Brandenburgi d. XXIII.

Ian. A. MDCXII. natus

Ludi huius per XLIV annos moderator fidelissimus

qui pie Deo & scholæ vivens

In Deo bene beateque exspirauit

A. MDCLXXXII. d. VI. Aug. Aet. LXXI.

in cœlesti academia viuuit

vbi vita & gloria perpes

vbi merces laborum grata nec labor vllus

sic

bene qui viuuit male mori non potest.

Atque

Atque hæc sunt monumenta, **LECTOR BENEVO-**
LE, quæ litteris tamen minusculis in typographi gratiam
in præfenti **TECUM** communicanda duxi. Ad vnum
omnia exhiberem, nisi Programmatis ratio esset habenda,
cuius limites excedere non libet. Integrum erit, si
forte plenior ciuitatis huius historia sit scribenda, singulas
adponere inscriptiones, quæ adhuc supersunt. Dolendum
profecto, iniuria temporum monumenta, quæ maiori cura
digna erant, eaque quamplurima periisse. Verum enimvero,
quid moror **TE** ulterius in hoc quasi limine, contentum
TE potius hoc Catone esse iubeo contentus ego hac quoque
occasione mortis quoddam mne-mosynon suppeditaſſe. Adeoque
ad propositum accedo, quumque nonnulli scholæ nostræ
alumni illic quoddam diligentia monumentum edituri sint,
tantum absuit vt refragarer illis, vt potius honestis
istorum desideriis locum libentissime reliquerim, conatus
non spernendos commendaturus. Ita vero inter se diuiferunt
oporam suam, vt

Elias Daniel Duncker, Cobbelensis Magdeb.

De vi consuetudinis sit præfaturus, atque auditorum
beueuolentiam sibi & commilitonibus appetiturus.

Nicolaus Norbertus Pitzer, Tangræmund.

Euincere conabitur, non sperandam, immo nec ex-
petendam quidem esse latinam quamdam ciuitatem.

Dan. Ebreufried Heufinger, Strausbergens.

Educationem bonam totius rei publicæ fundamen-
tum atque fulcrum esse contendet.

Gottlieb

Gottlieb Gehr, Regiomonto Porussus,
de mediis quibusdam acquirendi solidam eruditio-
nem exponet.

Christophorus Fried. Dornblieth,
Io. Christophorus Thomas,
Io. Asmus Armknecht,
Carolus Conradus Dobberkau, } *Tangræ-*
} *mundens.*

dialogum quemdam instituent, cuius summa hæc est,
dari varias methodos, quæ compendiarium viam scientias
addiscendi commonstrant, vbi simul de infundibulo
Wagenfeiliano differant.

Singuli PIZERO, & GEHRIO exceptis, sermone patrio,
eodemque soluto vtentur, quos vt beneuole audiant,
atque frequentia sua conatus eorum excitent PATRONI,
FAVTORES, atque Amici, qua fas est, obseruantia at-
que humanitate contendo. P. P. a. d. Mart.
clō b CC XXIII.

Q. D. B. V.
**SUPPLEMENTVM
PRIMVM**

AD

**MEMORABILIA
TANGRAEMVNDENSIA
NUPER EDITA**

**PUBLICAT,
ET NOVI CON-RECTORIS
IN SCHOLA TANGRAEMVNDENSI
INAUGVRATIONEM**

**A. D. XV. CAL. QVINTIL. ob h CCXXIII.
RITE INSTITVENDAM**

INDICIT

**GEORG. GOTHOFREDVS KVSTER,
RECTOR.**

BRANDEBURGI,
Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruff. Typogr. privil.

I. Supplementi causa. II. De prælio apud Tangram, instituto Caroli IV. Imp. & anagrammatibus nonnullis. III. Monumenta quædam in templo Stephaniano. IV. Itemque a parte exteriori. V. Nec non in templo Nicolaitano. VI. Succedit supplementum ad historiam pagi de Carolo dicti. VII. Historia scholæ suppletur. VIII. Rectorum. IX. Con-Rectorum. X. Cantorum. XI. Quintorum. XII. Inauguratio noui Collegæ significatur.

§. I.

Vod in omni doctrinarum genere, istud in primis in re historica quotidie experimur, quod nimirum dies doceat. Mirum itaque non est, si accessiones nouæ in dies illis se offerunt, qui in erudendis antiquitatibus, rebusque multo ante nostram memoriam gestis, operam suam collocant;

non quidem quod refecando vngues & meditando aliquid addi possit; sed quia nemo non intelligit, rerum historicarum cupidos identidem in alia atque alia monumenta ante non visa incidere, ex quibus non parum lucis accedit. Idem illud mihi hætenus accidisse lubens fateor. Quippe, quæ anno abhinc & quod excurrit, edere cœpi memorabilia Tangræmundensia, nouis subinde accessionibus præter spem meam atque opinionem aucta sunt, vt supplementa quædam addere opus sit, quorum primum data hac occasione oculis Tuis, beneuole lector, subiicio.

§. II.

Ante omnia igitur prætereundum mihi non videtur, quod ad fluuium Tangram, (vnde nomen ciuitati nostræ contigisse alia occasione docuimus) siue, vt alii dicunt, Tongeram insignis quædam & memorabilis Slauorum clades

clades fuerit, teste DITMARO, (a) cuius verba ita fluunt: *Desolatis omnibus praeda & incendio urbibus ac villis, usque ad aquam, quæ Tongera vocatur, conuenerunt e Slaus peditum ac equitum plus, quam triginta legiones.* Neque parum ad rem nostram facit, quod celeberrimus GVNDLINGIVS commemorat: Carolum IV. cuius in hanc civitatem merita iam supra (b) enarrauimus, Tangræmundam emporiis Germaniæ addere voluisse. (c) Huc quoque pertinent, anagrammata quædam elegantissima, quæ in honorem patriæ confecit clarissimus Antecessor noster IO. GANSAVGIVS, qui in programmate (d) quo memoriam feralis incendii in schola nostra recolendam indixit, ex voce Tangræmunda sequentes eruit: *ad regnum nata, ex Tangermunda vero ita colligit: munda regnat.* Quibus id modo addimus, ex ipso hoc ciuitatis huius nomine *Tangermünde* per purissimum anagramma exosum nobis nomen: *Greta Münden* oriri, nec non aliud ex voce: TANGRAEMVNDATA, quod sic se habet: GRAVE MANDAT, cui tamen lusui diutius nunc non immoramur.

§. III.

Potius accedimus ad monumenta quædam, quæ præter illa, quæ nuper communicauimus, supersunt, existimantes dignam esse memoriam optimorum virorum, quæ conferuetur. In æde igitur primaria, D. Stephano sacra, conspicitur effigies SAM. WILHELMI, additis his verbis: *SAM. WILHELMI Eccles. Tangr. Past. & Insp. natus Stralitzæ Megalopoli Ao. 1595. placidissimo autem obitu solutus est die 29. Aug. 1658. æt. 63.*

L 2

Talis

(a) Libro III. Annal. p. 345.

(b) p. 7.

(c) In vita Lamperti Diestelmaieri, Cancellarij Brandeb. p. 117.

(d) A. 1708. edito p. 10. 11.

*Talis erat Samueli Wilhelmi, nobile pectus
Artes & mores pingere nemo valet.*

So war Herr SAMVEL WILHELMI, sonst gestalt,
Als ihn der Welt entriff des Höchsten Allgewalt,
Das fromme Herz, die Kunst, und sittsame Gebehrden,
Die können Leser, dir nicht abgemahlet werden.

Pariter GEORGII GIGANTIS itidem Inspectoris, nec non ARNOLDI RVNTORFFII effigies prope aram superest, & huic sequentia verba addita sunt: *ARN. RVNTORFF. Eccl. huius Archi-Diac. nat. a. 1589. d. 3. Febr. 1652. in vera pietate mortuus est etatis annis 63.* Neque tabulam ligneam sicco pede prætereundam puto, quam in celebrioris cuiusdam familiæ memoriam hæctenus conferuatam esse nullus dubito. Depictum in hac tabula cernitur insignis telis quibusdam gladiisque decussatim positis ornatum, cui super impositæ sunt hæc literæ: A. I. S. Infra vero legitur hoc distichon:

QVInCra. Vbl. LVX. Martis. fVLget. rVnC. LVClS. Vc. eXpers.
ProLes. Ionæ. aVras. LInqVIt. oVatqVe. Petri.

§. IV.

Ab exteriori huius templi parte meridiem versus spectantium oculos ad portam maiorem movit solea quædam ferrea, nec non aliud ferreum instrumentum soleæ ad instar, vnde vulgo colligunt, futores, fabrosque templum ex hac parte ædificandum, & quod addiximus mnemosynon, ponendum curasse.

§. V.

In ista vero æde, quæ in suburbio nouo quondam fuit, sequens inscriptio litteris maiusculis posita legebatur:

Anno 1438. hat Marggraff Friederich der Jünger mit Willen und Vollword des Raths, dieß Kloster Prediger Ordens, GOtt dem Allmächtigen zu ewigen Lobe, der hochgelobten Jungfrauen Marien der Mutter GOttes und allen

allen Gottes Heiligen zu Ehren und Würdigkeit gestiftet, und die Stätte und Plan dazu verehret. Welche *Foundation* Pabst *EVGENIVS IV.* in selbigem Jahre confirmiret, auch mit Privilegien und Indulten bewidmet, *Ferarie 14. Cal. Decembr. Ao. pontificatus sui octavo.*

Anno 1544. wie das Pabstthum gänzlich abgeschaffet, hat *JOACHIMVS* der andere Churfürst ic. dieses Kloster zusamt aller und jeder seiner Zugehörung um Gottes Willen zu Anrichtung eines Spittals vor die Armen vereignet und verschrieben.

§. VII.

Ad pagum de Carolo IV. Imperatore dictum, de quo nuper fusiuss egimus, hæc pertinent, ex ipsius Caroli IV. Land-Buch, vt vocant, excerpta, atque ab Illustri *GOLDBECKIO* nobiscum humanissime communicata. *Calbu prope Tangremunde pertinet Marchioni, ibidem non sunt mansi sed Slavi ibidem morantur & nutriunt se de piscicultura ratione cuius tenentur Domino Marchioni in vigilia natiuitatis Christi presentare quilibet ipsorum XV. nonoculos & totidem in die Cinerum & in vigilia pasche quilibet ipsorum pro duobus denariis presentabit ad castrum. Tenentur Domino ad seruitia vel ipsum cum familia per Albeam transuehendo quotiescunque opportunum fuerit & ligna ad coquinam in castro transuehendo per Albeam & quando sunt in seruitio, Dominus tenetur de castro ministrare eis cibaria & potum.*

§. VII.

Verum nec scholæ dememinisse debent supplementa nostra, quippe quæ olim de illa, eiusque Præceptoribus adducta sunt, omnino nunc locupletantur, postquam ex indicibus ecclesiasticis, quos vulgo *Kirchen-Register* vocant, illorum quoque nôticiam haulimus, qui statim post tempora sacrorum emendationis studiosam iuuentutem honestis artibus imbuerunt. Huc pertinet, quod a. MDXL.

nonnisi Rector & Cantor, elapso autem decennio adhuc duo Collegæ scholæ huic sunt præfecti. Cæterum neque id sicco pede præteribimus, quod sæpissime, in primis in recessibus visitationum, ut vocantur, dicantur scholæ huius Collegæ *der Schul-Meister und seine Gesellen*, Rector vero, ut plurimum pristinis temporibus, *der Magister*, Con-Rector, *Baccalaureus*, Quintus vero, *der Locatè* salutetur.

§. VIII.

Ex Rectoribus itaque præter illos, quos supra (e) nominavi, sequentes adhuc mihi innotuerunt, quorum nomina & annum, quo docere inceperunt, significabo.

M. Balthasar Klessen docere cœpit
a. 1558.

David. Walther. accessit a. 1565.
obiit a. 1569.

Georgius Schmidt, accessit a. 1570.

Petr. Selbelang. a. 1581.

Christoph. Bahrt. a. 1586.

Ambrosius Willichius. a. 1606.

Post *Assenburgium*, qui hunc excepit, de quo l. c. egimus, scholæ huic præfesse cœpit *Nicolaus Rodenius*, a. 1601.

Præter hos *Lindenbergius* quidam hic Rectoris spartam ornasse dici-

tur, de quo tamen pariter atque de *Sebast. Neubauero*, & *Henrico Eggerto*, quando accesserint, certi quid adferre non possum. Saltem ex huius nepotibus inclauditur cognominis quidam, qui patris sacris relictis, Romanensium castra secutus, & societati Iesû scriptus est. Præterea *Io. Schimmelshennig*, cum fratre *Henrico* confundendus non est. Hic enim scholæ præfuit, atque inde in pago *Schönefeld*, minister ecclesiæ constitutus; is vero Secretarius huius civitatis creatus est.

§. IX.

Ex Con-Rectoribus his addo:

Henricus Seger. docere cœpit
a. 1558.

Arn. Schultze. a. 1568. & anno post

Levin Milterr.

Nicolaus Rosso.

Io. Veir.

Stephan.

Stephan. Moller.
Ioach. Pichelmann, a. 1574.
Io. Buling. a. 1584.
Ambrosius Willichius, a. 1596.

Cyriacus Colk.
Ioach. Aseburg. a. 1601.
Gebhardi, a. 1602.

§. X.

Cantoribus nuper adductis hos addo:

Petrus docere cœpit a. 1558.
Jacob Baden, a. 1561. quo etiam
 obiit.
Arnoldus Schulzke. a. 1564.
Anton. Chariendus. a. 1568.
Ioachimus.
Ambrosius.
Paul Vchtorf. a. 1574.
Io. Buling. a. 1576.
Ioach. Fincke. a. 1581.
Io. Daxlin. a. 1584.
Paul Mollenbeck. a. 1586.
Gregorius Vchtorf. a. 1596.
Io. Nebrorf.
Nicolaus Lemmius. a. 1601.
Christianus Nicolai.
Tilemannus Nibof, qui etiam Quar-
 tus scholæ legitur, a. 1628. hunc
 exceptit.
Thomas Holmann, a. 1630. non
Hoke, vt antea per errorem illum

vocauit, qui post Soltquellæ mu-
 nus Archi-Diaconi gessit, & ad-
 huc a. 1668. vixit.
Petrus Hauelandus, accessit a. 1639.
 hinc in pago *Retzo* docere eccle-
 siam cœpit.
Jacob Lüdecke, a. 1664. ceterum
 Diaconus quoque Magdeburgen-
 sis *Vlricianus, Siebenhaar* di-
 ctus, hic quoque Cantoris spartam
 ornasse dicitur.
 De *Arelde* autem & *Conrado* iu-
 vabit hic meminisse, illum ad pa-
 rochiam Sonnebergensem in co-
 mitatu Ruppinenfi, tum Leuen-
 bergam, vocatum esse, hunc au-
 tem Hadmerslebiam in ducatu
 Magdeburgico discessisse, ibidem-
 que, postquam muneri Cantoris
 magna cum fide præfuerat, circi-
 ter a. 1686. obiisse.

§. XI.

Ad Quintos denique quod attinet, illi adhuc suc-
 currunt.

Jacob Henrichs. a. 1558.
Georg. Biermann. a. 1561.
Nicolaus Schwartzke.

Io. Werner. a. 1569.
Io. Veir.
Matth. Steinberg. a. 1574.

Io.

Io. Dæblin. a. 1581.

Nicol. Gerbrecht. a. 1584. eiusdem
nominis Canonicus quidam olim
hic floruit legato quodam clarus.

Fabian Bruncko. a. 1586. post V.
D. M. in pago *Blietz.*

Cyriacus.

Io. Schmalen. a. 1702.

Iacobus Ditmarus.

Gotthardus.

Elias Collmannus. a. 1710.

§. XII.

Atque hæc sufficiant in præfenti, quum occasio supplementi huius indicanda quoque sit. Postquam enim, Deo O. M. ita volente, auspiciis Patronorum Scholæ nostræ honoratissimorum, Clarissimo atque doctissimo DN. ANDREAE COLERON, Freibergensi Misnico, sparta Con-Rectoris fuit demandata: nihil nunc amplius restat, quam vt idem ille solempni ritu in auguretur, novumque munus habita oratione publica auspicietur. Quod ipsum, quum die crastino post horam IX. matutinam loco consueto futurum sit: Musarum Tangræmundensium Patronos, Fautores atque amicos, qua decet pietate, etiam atque etiam rogo, vt actum hunc exoptatissima præsentia sua splendidiorem reddere, dicturosque, me quidem *de crebris Præceptorum mutationibus Scholastica iuventuti noxiis*, Con-Rectorem autem novum, quem auctoritate Patronorum in munus immittam, *de providentia diuina circa Præceptorum mutationes* beneuole audire velint. Operam dabit schola nostra, vt beneficium hoc grata semper memorique mente teneat recolatque.

P. P. a. d. XVII. Cal. Quintil. A. R. G.

MDCCXXIII.

Q. D. B. V.
SVPPLEMENTVM
SECVNDVM
AD
MEMORABILIA
TANGRAEMVNDENSIA
NVPER EDITA
CONTINENS
VITAM LAVRENTII
PRAETORII

PVBLICAT,
ET ORATIONES QVADAM SCHOLASTICAS EAS-
QVE SOLEMNES

INDICIT
GEORG. GOTHOFREDVS KVSTER,
RECTOR.

BRANDEBURGI,
Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruff. Typogr. privil.
ANNI MDCCXXIII.

I. Propositum, & compendium vitæ PRAETORII. II. Eius patria & parentes, III. Studia scholastica, IV. Academica, V. munera, quæ ornauit Bismarci, Schmerfoæ, VI. Tangræmundæ, vbi simul vna cum ciuitate vniuersa multas calamitates sustinuit, VII. Halberstadii, vbi non sine angoribus conscientiæ vivit, VIII. Gardelegiæ, vbi in ipsius tempora tres funesti casus inciderunt, IX. Ibiq; demum mortuus est. Epitaphium, X. Filii superstites mortuo patre, XI. Scripta recensentur, XII. Donatio PRAETORIANA ædi Tangræmundensi facta commemoratur. XIII. Inuitatione ad præsentem actum oratorium programmati finis imponitur.

§. I.

Vm in eo sum, vt quosdam disciplinæ meæ alumnos publico conspectui sistam, diligentiæ & perfectuum specimina edituros: quædam, pro more in scholis recepto, præfaturus de vita LAVRENTII PRAETORII, præfulis quondam nostri, exponere vel ideo induxi; quum bene meritorum virorum memoriam recolere eruditorum

interfit. Virum itaque sistam, qui, vt ipse ait, *tenellus Orphanus, pauper scholasticus, Electoralis alumnus, egenus Academicus, puluillator, famulus, adituus, campanopulsor, pedotriba, ciuilis scriba, pastor ruralis, diaconus ciuilis, inspector urbanus, compastor cathedralis, tandem Electoralis Superintendens constitutus est.* Scilicet insignia diuinæ prouidentiae argumenta in huius viri vita deprehendemus, quem Oratione non secus atque meditatione & tentatione theologis viris adnumerandum censebunt, qui paullo curatius singula expendent.

§. II.

Nascebatur noster d. XXII. Aug. A. MDXCIII. quem ipsum annum sequens Eteostichon a LAVR. RIESEBERGIO, Præfule Gardelegiensi, qui tum susceptoris partes obibat, confectum ex tempore continet:

LAVRENTIVS PRAETORIVS

BAPTISMATIS PVRS AQVIS

PVRGATVS HERES FIT DEL.

§. III.

Studia litterarum excolere cœpit Bismarci, quod opidulum veteris Marchiæ est non ignobile, ditioni Aluenslebiorem subiectum, vbi rudimentis litterarum initiatus, paren-

auctorem esse nullus dubito. Dum enim Osterburgi, quo hinc vocatus est ad Diaconi Spartam obeundam, edidit illa: vocatur in libri inscriptione: *Der alte M. Christ. Enzelt*, quo nomine post triginta & quod excurrit, annorum intervallum non indignus est. IOANNEM ESTHIVM a. MDL. M. STANISLAVM a. sequenti. IO. BVLINGIVM, a. MDXCIII. M. THOM. ROCHOVIVM a. subsequenti IO. VCHTORFFIVM a. huius Seculi XCIX.

Conrectoribus addo WOLFGANGIVM, qui Baccalaureus fuisse legitur a. MDXLIII. & VALENT. *Schützen*, eodem anno CONRADVM & MARCVM a. XLVIII.

Cantoribus addendi NICOLAVS, qui a. MDXLIII. CONRADVS, qui a. XLVIII. IO. *Schulze*, qui a. L. LI. IAC. *Hymmel*, qui a LI. - LIII. vices cantoris heic explevit. Quibus addo IO. REMPSCHEDIVM P. L. & Phonscum, cuius mentionem aliquando iniectam fuisse animaduerti.

Quintis hos adicio MICH. *Lingner*, qui Tertianus legitur a. MDXLIII. STEPH. MOLLER a. XLVIII. qui postea ad Conrectoris, itemque Diaconi munus euectus est. VAL. *Varenholt*, a. MDL. & eodem anno NIC. *Swizer*, de quo sequenti anno referunt annales: *Dieser ist abtrünnig worden.* NIC. *Zabel*, a. MDLIII qui idem forte fuit a. MDLXX. Diaconus factus. IO. *Zander*, PETR. *Bluden*, a. MDLXXXIII.

parentem vero a. MDCL. Tangræmundam comitatus est, ibidemque artem musicam, eamdemque naturæ solertia magis, quam arte magistri excoluit, & cum litterarum tractatione coniunxit. Hinc a. MDCVI. Gardelegiam discedebat CONR. WEILANDI institutione vsurus, ibique liberalitate Consulis HENR. SCHINMANNI se adiutum prædicat, quem hospitem nanciscabatur, sed vltra semestre spatium scœuiens eum contagiosa lues subsistere non permittebat, adeoque repetebat Tangræmundam, post iussu parentis Coloniam ad Spream profectus litterisque commendatitiis ad IAC. RENNECIVM instructus, nullo tamen eiusdem beneficio ornatus, speque sua frustratus scholam Tangræmundensem frequentabat, anno autem Seculi huius VII. LEVINI DIPPPII, (c) & CARSTADII Stendaliensis Scholæ Præceptorum curæ committitur, ex qua dimissus in Electorale Gymnasium, quod hoc ipso anno IOACH. FRIDERICVS El. Brandeb. contulerat, se recipiebat, a senatu ciuitatis Gardelegiensis commendatus, in quo vltra integrum quinquennium vixit, studiorumque scholasticorum curriculum absoluit. Quantum in valle hac Ioa-chima profecerit LAVRENTIVS noster, ipsius verbis repetere libet: *Da begunte ich erst Augen zu bekommen. Asperam rigidamque disciplinam ibidem vbertim refundebat indefessa præceptorum, emula & pæne incredibilis solertia. Lectio-nes pæne singule, sit non pene sed penitus singule memoriæ erant mandanda. Nulla hora per integrum annum vacua abibat, audita hora stund der Collega schon an der Thür. Audita quarta matutina dato Campana signo surgebant & ad studia*
M 3

(c) Vir hic de schola Gardelegiensi & Stendaliensi meritissimus Rectoris spartam in vtraque Ornauit, & a. MDCLII, Progymnasmatata edidit in forma quarta Helmstadij impressa.

properabant. Wer nicht an seinem Tisch saß, vifit antibus singulis diebus Praeceptoribus per vices, muſte menſa cariren. Hactenus PRAETORIVS, cuius verba lubens repeto. Praeceptores ibi nactus est M. CAROLVM BVMAN-
NVM, Rectorem, M. IO. VOITVM, Con-Rectorem, M. IAC. SCHVLTETVM, Sub-Conrectorem, M. ZACH. REGIVM, Cantorem, M. VRBANVM SOBOLVM, Pa-
ſtorem, IO. MVLLERVN, Mathematicum, & poſt horum diſceſſum M. SAM. DRESEMIVM, Rectorem, M. TOB. MAGIRVM, quorum ille, DRESEMIVS inſigni LAV-
RENTIVM noſtrum amore complexus eſt, eumque *splendidum ſtorem vallis appellat.* (d)

§. IV.

Hinc almam Leucoream iter faciebat, (neque enim Francofurtum petere volebat, reformationem, quæ tum inſtabat metuens) ibique HVTTEROS, BALDVINOS, MEISNEROS, FRANTZIOS, MARTINOS per biennium audiebat, ſumtuque Senatus Tangermundenſis ſtudiis operam ſtrenue nauabat, & adhuc Vitebergæ viuens per aliquot hebdomadarum ſpatium in Friſiam excurrat.

§. V.

Præter ſpem autem atque opinionem Biſmarcum vocabatur, vbi per V. fere annos integros in piſtrino ſcholaſtico non ſine moleſtia deſudauit. *Agebam, inquit, pedo-
tribam in ſchola, edituum in templo, cantillatorem in choro, ho-
rologii directorem, denique campaniſulſorem in turri, nec non
publicum ſcribam, (ignoscat lector) in curia.* Biſmarco a. MDCXIX. Schmerſouiam, pagum ditioni Alartensle-
biorum ſubiectum, vocatur, vbi profeſtibus DANIEL. SCHALLERO, Veteris Marchiæ Superintendente Sten-
dalienſi

(d) In gratulatione ſubiecta concioni a. 1637. impreſſæ, de qua infra.

daliensi & singulis Marianæ, Petrinæ, Iacobitanæ ecclesiæ
 ministris probatis munus pastoris suscipit regulæ paternæ
 probe memor: *Fili, audio TE ad altare Domini vocari, videsis
 ut primam tuam missam tanta cum deuotione celebres, tamquam
 sit vltima futura.*

§. VI.

Sexennio heic exacto & quod excurrit, ex Senatus con-
 sulto Tangræmundam vocabatur, Diaconi spartam obire
 iussus. Vocationis huius memor dicere suevit: **Hier stund
 Aaron und Eleazar für einem Altar.** Quo ipso munere
 per breue tempus cum laude administrato, Pastoris &
 Inspectoris locum ornare iubetur, id quod per XV. annos
 fecit. Cui dum muneri præfuit, vrbs Tangræmundana
 varias perpessa est calamitates, quas describentem audia-
 mus ipsum nostrum eo lubentius, quo magis apparebit,
 illum de curæ suæ fideique commissis egregie meritum
 fuisse. Man lieff mit blossen Degen dem Pfarrer über den Hals,
 und setzte ihm denselben aufs Herz, mit den Worten: Pfaff, gib heraus.
 Man zwang und warff mich mit Gewalt hin, die Weinigen, Haus-
 genossen schlug man Blut wund, und mit dem Zimmer schlechte Beil,
 wo ich nicht wäre zurück gerissen worden, hätte man mir das Gehirn
 auffgeflöbet.

Beym Einbruch der Käyserlichen Armee, als über die 40. Bürger
 jämmerlich verwundet wurden, darunter auch der Bürgermeister war,
 trat ich barfuß in Hosen und Fopen herfür, und hielt die Käyserlichen
 Herren Generals auf öffentlicher Strassen um Erhaltung einer Salua
 Guardi wehfläglichst an, erhielt sie auch, darauf etliche 100. Mann,
 Herren und Knechte, Mann und Weib, Jung und Alt ihre Zuflucht
 zu mir nahmen, und ich dennoch, nebst der Salua Guardi für dem gewalts-
 samen Einbruch der Reuter mich kaum der Haut erwehren konte.
 Herr General Gallas kam samt der geschlagenen Käyserlichen Armee
 aus der Prignitz zerstreuet herauf, und kroch jederman zu Winckel für
 Angst und Schrecken, der Rath aber brachte mich zu Nothe einen Rath
 von den Trouppen zu Bünsfelde einzuholen, wie doch der armen Stadt,
 die

die so viel bey der Kayserslichen Armee hätte gethan, dismahl möchte verschonet werden, da erhielt ich einen guten Rath von einem vertrauten Soldaten und Officier, darüber der Rath und Bürgerschaft hoch erfreuet, die Stadt aber für der Plünderung dismahl befreuet bliebe.

Herr General Gallas wolte bey der grausamen Hungers-Noth die Kirche abermahl durchsuchen lassen, und um Probiant und Mehl dieselbige Preiß geben, da ich gegen die Herren Capitainen meine Seel für die Bürgerschaft zum Pfande setzen muste, *quod DEUS infirmitati humane ignoscat*, es wäre weder Korn noch Mehl in der Kirchen, und da sie es doch funden, wurde mir unter Spiessen und Stangen der Todt gebräuet, aber doch die Plünderung abgewendet.

Eben damahls stund der Edle Herr Kriegs-Commisarius, Herr Christoff von Bismarck, in der Sacristey hinter mir, der etliche Gefäß und Laden drinnen stehen hatte, und gab mir zitternd einen Winck, ich solte sagen, was in den Gefässen wäre, gehörete mir zu, die Herren Officier möchten doch zum Gttes willen des Ortes und armen Predigers verschonen, da ich sie denn alle mit wehmüthigen Worten gewann, und glimpflich herausführte.

Der Königl. Schwedische Obrist-Lieutenant Schlange, foderte bey seinem Auszuge etliche hundert Thaler von der Stadt mit Bedräuung. Der Rath brachte mich in der Nacht bey kläglichen euliren auf, für der Stadt zu intercediren, da von meinem todten Francken lieben Kinde, das auch die Nacht erstarb, ich gehen, und für denen Officieren Blut schwoizen muste, und die Gefahr durch Gttes Gnade dismahl abwendete.

In den allergefährlichsten Stürmen lieff jedermann als erschrockene Schäflein für den Jagt-Hunden zu ihren Hirten auf die Pfarre, (als andere ihre Häuser oben und unten verrigelt hatten) und fragte der Miles: Wo ist der Pfaff? der sein Leben in die Schanze wagen muste, bis sich das Gewitter brach.

Um die Heil. Weyhnachten, als ich zu meiner Cangel gehen wolte, muste ich bey den hohen Officieren, so durchaus zur Stunde über die Elbe seyn wolten, das Fahrzeug aber bey Seit geschaffet war, zuvor meine Devoir ablegen, und einen wehmüthigen Fußfall thun, daß Sie mit der Stadt Gedult hätten, bis sich Schiffe und Rähne wieder anfünden; Darauf der Gttes-Dienst verrichtet wurde.

Die Raub-Vögel wolten mitten unter der Hochmehrs-Predigt das Pfarre

Pfarr-Haus stürmen, und den Plunder draus, was noch vielleicht allda deponiret war, wegrauben, darüber ein Geschrey in der Kirchen erscholl, da denn ich die Herren Officierer in dem Raths-Gestuel getrost also anschrie: Ihr Herren Officierer, seyd ihr Christliche Soldaten, hinaus, steuere der Gewalt und dem Muthwill! Darauf die redlichen Herren alsbald im Eysen vom Leder rückten, zur Kirche hinaus polterten zum Pfarr-Hause zu, und die Nott-Gesellen abtrieben, ich aber blieb auf meiner Wahrte und Canzel stehen, bis sie alle wieder hinein kamen.

Die Catholischen wexeten ihren Zahn auf den Pfaffen, und ließ man mir nicht einmahl den Todt anbieten, man wolte mir den Nest geben. Fähdrieh Schalck nebst seinen Consorten citirte mich nach gehaltener Donnerstags Predigt hinters Altar, da er mit Hell-Parten und Büchsen mich umringelte und bedräuete, würde ich nicht inne halten wieder die Catholische Kirche zu predigen, es solte mir das Leben kosten. Darauf er mich bey Ihrer Excellenz Graff Pappenheimen hart angab.

Bei Augenscheinlicher Lebens-Gefahr hatte ich in die 5. oder 600. Thaler Pretiosen, so mir von Adelichen Personen anvertrauet waren, verstecket, und ließ darüber die Meinigen Wund schlagen, auch mir viel lieber alle das Meinige nehmen, als das vertraute Gut herfür geben wolte, bis es seinem rechten Herrn wieder zugestellet wurde, denn ich keines Hellers werth bey mir behielt oder veruntreuete, bey Gewissen und bey meiner Seeligkeit. *O boha conscientia iuge conuiuium!* Lasse andre mit fremden Federn all wohl blünckeren.

Ein blutdürstiger Jesuit ergriff mich, und sagte: *Putasne tu, me vulgarem esse militem? ego sum pater Iesuita; Esne tu pastor huius loci?* Und als ich es bejahete, sprach er zu mir: Kommt, ich will Euch etwas sagen, in Willens in einen Winckel mich zu ziehen, und mir die letzte Delung allda zu geben, dem ich aber zu starck wurde, entsprang, und mir mein Amts-Kleid an meinem Leibe zerreißen ließ, und doch aus seinen Händen entrann.

Es bedraueten mich andere, Sie wüßten, was bey mir deponiret und verstecket wäre, wolte ichs nicht herfür geben, sie wolten mir den Kopff, wie Kuttelstuck, als sie redeten, zerhacken.

Das Gottes-Haus und Kirche, so vorigen Tages erbärmlich geplündert war, und noch alles aus Kisten, Kästen, Gefäßen, Säcken, übers hundertste und tausendste drinnen zerstreuet lag, vertheidigte ich

für dem Einfall des unsinnigen Pöbels, mit Verlierung meiner Gesundheit an meiner lieben rechten Hand, durch Gottes Beystand, und triebe den Pöbel mit beweglichen und glimpflichen Worten ab.

An dem Tage der Plünderung flohen viel hundert Menschen, Amts Leute, Burgermeister, Raths-Personen, Adelige, Unadlich, Mann und Weib zu mir ins Haus, und baten um Gottes Willen Ihnen auch ein Räümlein bey mir zu gönnen, massen bey der Käyserlichen Generalität ich eine Salua Guardi erhalten hatte.

In denen grausamen Pesten Anno 626. 636. gieng ich zu allen inficirten und Patienten, die meiner nur begehreten, ungeschueet ins Haus und fürs Bette, ihnen mit Trost beyzuwohnen, und cibum sacrum zu reichen, da ihrer eines Theils mir unter den Händen wegstarben. Gott weiß, daß ich nicht lüge. *Prolixior fui in hisce PRAETORII verbis enarrandis, vt grauis fortuna, quam ciuitas vniuersa & praesertim ipse sustinuit, animusque viri auditorum suorum commoda malis damnisque domesticis redimentis pateat. Adduxit verba modo commemorata in scripto peculiari, quod MSSum. beneuole mecum communicauit Plur. Reu. RVDEMANNVS, Pastor Ecclesiae Iacobitanae Stendaliensis dudum meritissimus, cuius humanitati documenta, quae ad vitam LAVRENTII nostri requirebantur, me debere publice & gratus profiteor. Ita vero titulus MSSti. huius a. 1666. scripti se habet, quem apponere iuuabit ad temporum hominumque calamitatem intelligendam: Propheten-Lohn, das ist ungütlicher Proceß, wesehen der Rath und die Kirchen-Vorsteher zu Tangermünde mit ihrem gewesenen Pfarrer Laurentio Schulken, nachdem er der Gemeine Gottes daselbst an ihrer Seelen Seeligkeit 15. Jahr, als de a. 1626. bis ad a. 1640. inclusue und also durch den allerschweresten Krieg treulich gedienet, wegen seines verdienten Prediger-Lohns, den sie ihm wohl zehnmahl verändert, geführt haben, der Evangelischen Priesterlichen Fraternität, die auch in solch Schweiß-Bad geführt werden möchte, zum Herzens-Trost und zu Erweckung Christlicher Gedult; Allen rechtschaffenen Priester-Freunden aber zur wohlgemeinten Aufmunterung, damit sie, so viel an ihnen ist, Fleiß anwenden, daß Christus und seine*

seine Diener wegen Undanck den Staub von ihren Füßen nicht schützen, ihren Stab weiter setzen, und in eine andere Stadt gehen dürfen. Vel solo hoc titulo lecto non mirabimur, quando sub finem tractatus huius gemit: O Tangermunde,

Da ich mein Leben gab für dich,
Da war kein lieber Mensch als ich;
Da danckbar soltest du zeigen dich,
Da war kein leider Mann denn ich.

Als nach 15. Jahren meines Tangermündischen Dienst-Hauses ich aus der Stadt Tangermünde nacher Halberstadt gieng, hatte ich 15. Rthlr. am Priester-Lohn in meiner Hand; So reich war ich. So manchen Schritt ich thate, so manche Bluts-Thräne ließ ich fallen; so manni-
chmahl ich mich um nach der Stadt sahe, so manchen schweren Seuffzer schickte ich zu Gott. Damit meine Haus-Mutter an die Hand genommen, alsofort zur Stadt hinaus gewandert. Hæc ille hæcenus.

§. VII.

Halberstadium itaque petebat, compastoris in templo cathedrali munia ibidem obiturus. Vltro quidem citroque deliberabat, quum vocationis tabulæ transmitterentur, vtrum in patria maneret, an nouum munus susciperet: præualebat tamen ponderatis ex vtraque parte rationibus illa sententia de itinere Halberstadium ineundo. Sub finem itaque a. MDCXL. Tangræmunda abibat, integrumque triennium in noua statione consumebat. Variis enim scrupulis vellicabatur, & torquebatur angoribus conscientiæ, quum Archi Dux Austria, LEOPOLDVS, Episcopus ritus & ceremonias pontificias in Basilicam hanc introducere vellet. Inprimis officio missæ se salua religione interessè posse negabat ita quidem; vt simul sacra faceret, causam interferens, mixta hæc sacra & Deo & Pietati aduersari. Quare de hymnis latinis & Alba Clericali, quam vocant, quid sentiat, conscripsit, seque illis abstinere malle professus est. In manibus est eius, quam vocat *Protestatio*, daß er dem *Officio missæ* beyhm

hohen Stiffte Halberstadt, als es wieder eingeführet worden, mit einiger Ammte Pflege nicht beywohnen könne, a. 1642. scripta & prolixior, quam quæ heic inferatur. Exhibuit illam suafu Facultatis Theologiæ Vitembergensis cuius Responfum anno præcedente editum extat. De Alba clericali & Miſſa, quem conſcripfit, Tractatum, ipſe quidem non vidi: iſtud vero ex ANDR. PRAETORII, Inspectoris tum Seehufani, poſt Præfulis Brandeburgensis in veteri vrbe epiſtola ad LAVRENTIVM noſtrum d. XX. Sept. a. MDLXIV. data addam, vt lectori aliquam ſcripti huius notitiam faciam: *Mibi non facile iudicium ſumo de libris Theologorum noſtrorum; quas eruditione cum primis ſolidiori, & ſanctiori, æpiſtola quoque penitiori longe tyronem me antecellere apprime noui, atque hoc illud eſt, quod de tam erudite conſcripto, tamque rari atque præclari argumenti tractatu tuo id ferre minime paſſus ſim. Accerſidque ad capeſſendum munus hoc non tuo, Vir ſancte, ſed meo nomine ſub priſtina fidei & affinitatis ſacramento prelaudatum & exaſciatum, imo hoc ſeculo inter ceteros facile primum ac principem Theologum Dn. D. Seldium illuſtris Gymnaſii, quod Cöburgi eſt, profeſſorem celeberrimum & apud Rombildenſes Superintendentem grauiffimum, vt optime meritum, quem rogatu meo non defuturum totus confido. Idem ille ANDR. PRAETORIVS in litteris anno ſubſequenti datis ita de hoc tractatu ſentit: Gratias Tibi maximas pro communicatione ago ſicut & Deo ad lectionem ſcripti ſæpe attonitus egi, qui tanto ſuo te Spiritu imbuit, vt inter malignos & ſubinde malignantes in Te Hemipoli conſtitutus ad ſtrepitus ipſorum numquam exhorrueris, quod donum peculiare Dei tibi immet ipſe exopto. Haectenus ille.*

§. VIII.

Per oportune accidebat, vt FRIDR. GVILIELMVS M. Elector Brandenburgicus commendante ANNA SOPHIA, Duce Brunſuiceniſi, Lycei ſcheningeniſis illuſtris

con-

conditricē Gardelegiam vocaret LAVRENTIVN no-
strum a. MDCXLIII. illumque PAVLO CVSTERIO Su-
perintendenti vita defuncto sufficeret. Inaugurabatur a
IO. STRALIO (e) per veterem Marchiam Superintenden-
dente,

(e) Liceat *ὡς ἐν παρόδῳ* de viro hoc doctissimo meritisimoque, DAN. SCHALLERI successore dicere. Natus est Sagani Silesiorum a. MDCII. a. æt. XII. Crosnensis scholæ, triennio post, pædagogii Stetinensis alumnus factus. Anno huius Seculi XX. Francofurtum, biennio elapso Vitembergam petiit, a. XXIV. gradu & honoribus magistri, sequenti sparta pastorali ornatus in pastoratu Neosylvano parenti successit a. XXVII. Archi-Diaconus Saganensis patrisque collega constitutus, & vna cum eodem in reformatione pontificia ob fidei professionem remotus a. XXVII. anno post vero Archi-Diaconus Lucauiæ denique a. XXXVII. Dom. I. p. Trinitatis festum Generalis Superintendentens Stendaliæ inauguratus est. Ex generis inclaruit celebris ille Ecclesiæ nostræ Theologus CHRIST. SCRIVERIVS: Ex scriptis vero longe plurimis hæc mihi innotuerunt: *Christus passus in IV. Evangelistas, Allegata patrum in passione partes V. conciones reales, i. e. Straß-Predigten von allerley Land-Magen, gemitus Dauidicus, seu expositio Ps. 85. suspirium Dauidicum, seu expositio Ps. 6. Asylum Christianorum seu Ps. 91. Conciones Ioeliticæ oder Wunder-Glöcklein. Prima christianorum cura verbis: Trachtet am ersten, æ. Decus & ornamentum ciuitatis ex Zach. 8. Ἀγγελουγραφία, Δειπνοφιλία, praxis Dauidica, christianismus, Onus Dauidicum ex Ps. 68. Memoria Apostolica & Evangelica, Scholia Epistolica, Postilla Apostolica, seu Evangelia festiualia, Κοσμοσωτήριον Patrologicum, Φασματοσκοπία, Παθήματα Sanctorum, Sanguis prodigiosus, Διμαχοφία, Sacre oder Christliche Predigten vom Blute: so in unterschiedenen Orten und Dingen gefunden, nebst einer kurzen Erzählung der Wunder-Zeichen, der Blut-Zeichen selbst, und deren Gebrauchs, Turricremium Stendaliense, Mures agrestes, h. e. querela de muribus agrestibus per astatem passim multis in locis Palæo-Marchiæ fruges fere omnes corruptentibus, Dactylographia catechetica oder Erklärung des Catechisimi nach den 5. Sängern*

dente, cui noster Tangræmundæ adhuc viuens idem officium a. MDCXXXVII. rogante CHRIST. PELARGO, Generali Superintendenti Marchiæ & Francofurtano Theologo præstiterat. Heic igitur viuens patriæque redditus vitam tranquilliozem agere videbatur, sibi que maximam tranquillitatem exoptabat & persuadabat: at enim uero, qui iam inde a teneris annis adfueuerat, vt Cruciani nomine insigneretur, eum nunc quoque per casus varios, & rerum discrimina ad beatorum sedes cælestes tendere oportebat. In ætatem enim eius incidebat annus iste Gardelegiæ quam maxime fatalis & luctuosissimus LVIII. quo triplicem eumque funestum casum LAVRENTIVS noster ἀντόπτως ita narrat: *Fataliter accidit, vt proxime præterita die Ascensionis Dominicæ Hora pom. II. celo mediocriter sereno murus templi nostri Mariam inopinato rumperetur. Vnde ingenti & horribili fragore edito totum pæne latus mugientis muri, qua parte spectat aquilonem, debicit contignum seu ædificio tectum ipsumque lacunar vno atque grandi impetu fregit, perforauit, perrupit, bitatu vasto factò lapidea fragmina in pauimentum deiecit, XXII. auditores, sacra enim concio oppido erat, vno ictu miserabiliter suppressit & in cruenta frustra dilaniauit, extinxit, reliquis auditoribus ex parte lesis, omnibus indicibili & panico stupore percussis, densò puluere conspersis, & turmatim inde eiecitis. Vix transeunte hac lamentabili clade & ruina ecce nos noua adoritur perniciës. Nam egregia cusps dicti templi, quam insigniter exstructam & pretioso cupro vestitam prædicant, qui viderunt vnquam*

in der Hand geprediget, conciones funebres, Fides antiquissima, heptas pareneationum in exsequis, miles christianus i. e. Beschreibung eines Christl. Ritters, oder frommen Christen. Promisit præter modo allegata scripta Postillam Euangelicam, Fests item Buß-Predigten, Dispositiones super epistolas dominicales, Pentateuchum Mosaicum, conciones funebres, vade mecum ecclesiastico-politicum. Ex his num vllum vel plura prodierint, comperturn non habeo.

quam una cum lapideo turris fundamento cumque pariter campanis omnibus reiectis, fractis mole sua ruit & pene totam AEdis structuram in minutissimas sectas attriuit, Altari tamen, choro, Suggestu & Senatorum subsellis intactis. Restat tertius ev̄ αἰγῶν in amphitheatro ciuitatis exhibendus actus, nempe horribilis Conflagratio ciuitatis vltra dimidium. Nam igne nescimus adhuc autem toti, quo facta & cuius culpa in domo ciuis cuiusdam ex orto, contiguas domus mira celeritate adoriente, vicinam quamque apprehendit, aestu flammisque oppleuit succurrentes ciues neresinguere, prohibuit insatiabili auiditate transiit, insanabili furiositate contriuit, vt intra spatium decem horarum CXXIV. elegantiora ciniui edificia, inter quæ curiam spectabilem cum Apothecis binis senatoria & ciuili, omnique earundem apparatu numeramus, præter annexas structuræ decoctioni nobilis cereuisiæ inferuientes granaria recenti messe & farre farta, aliaque conclauium multa cum suis intestinis in pallidos cineres sint redacta; vno viro & vna ancilla extinctis. Vos literati lamentamini! miseremini trium insignium bibliothecarum incendio hoc rudi conflagratarum, quarum vnã saltem scio mellenis Imperalibus non reparabilem! Fata hæc, quæ vocat Gardelegensia Anno LaVtæ MlserlCorDlæ expressit verficulis sequentibus LAURENTIVS noster in nigra quadam tabula in aditu ambonis in æde Mariana suspensa adhuc hodie conspicuis:

Post Murum Turris cecidit, mox flamma secuta est
Ciuilis. Vallus subrutus inde iacet.

O irate Deus grauius peccauimus omnes,
Vltericem flagris subtrahe porro manum.

Schrecklich war der Mauren Knall
Der Kirch zur Lieben Frauen,
Drauff der gefrönten Spitzen Fall
Mit Jammer anzuschauen.
Der Brand fraß bald die halbe Stadt,
Die Krieges-Furcht die Wälle,
Sag an wo sich begeben hat
Ein Unglück solcher Fälle?

Gerechter GOTT, dein Zorn ist recht
Auf frischer That gefunden,
Und winket beydes Herr und Knecht
Um ihrer schweren Sünden.
Ach Gnaden-Brunn! Ach nicht so gar
Doch deinen Eifer breche,
Nicht alle Schuld in einem Jahr
So zornig an uns räche.

§. IX.

Atque hic ipse locus laborum & calamitatum PRAETORII nostri terminum fecit. Exantlatis enim & superatis omnibus casibus placide obdor-

obdormiuit. Templum Gardelegienſe Marianum oſſa eius continet, in quo ad latus altaris ſepultus eſt concione funebri a IOACH. RIEBE, Archidiacono ad verba Pl. XXXI. 6. habita. A latere conditorii cernitur effigies eius cum hac epigraphe: *Effigies perquam reuerendi & Cl. Domini Laurentii Schulzen, Eccleſiæ Gardelegienſis & huc pertinentium paræciarum per integros XXIV. annos Paſtoris ac Superintendentis optime meriti a. Chriſti MDXCIII. X. Aug. Linſteti nati, a. MDLXVII. IV. Maii pie placideque Gardelegiæ denati a. etatis LXXIV. Miniſterii vero Eccleſiaſtici XLVII.* Intra poſita ſunt hæc verba: *Quisquis huc vertis oculos, adſta, & ſi volupe eſt, intueri eius, qui, dum vixit, ſincera religionis confeſſor, fragilitatis humane memor, trium coniugum legitimus maritus, XV. liberorum pater, perſecutionum plenus, recte ſentientium æmulus, malorum ſtimulus, vanitatum oſor, terrenorum ſpretor, cœleſtium amator, auditoribus carus, carior Deo fuit, tandemque fatali imminente hora in Chriſto Ieſu Redemptore vnico beate mori, quam diutius heic torqueri maluit. Licet autem non tam penicillo in tabula pingi, quam Spiritus ſancti digito bonorum mentibus impingi optauerit: tamen vt beatos cineres aliquo ſaltem conamine ab interitu reuocarent ſui, hoc pietatis monumentum exſtare voluerunt.* Epitaphium hoc ipſe LAVRENTIVS noſter confeſcit totidem verbis, quibus pauca tantum eademque vltima addiderunt, qui monumentum hoc ponendum curarent. Repertum quoque eſt inter ſcripta viri inſcriptio ſepulcrali Cippo incidenda, quæ ſic ſe habet:

Hofpes. *Heic tua LAVRENTII SCHVLTETE, ſubacta quieſcunt*

Oſſa, ſub hoc tumulo laſſula membra cubant?

Defunct. *Sic eſt. Cui requiem fortuna petulca negabat*

In terris, cæli me tenet alta quies.

Hofpes. *Quæ via tam facilem fecit Te ſcandere cælum*

Linquere terrigenas quæ tibi cauſſa fuit?

Defunct. *Scala mihi IEſVS fuit, ad me tædia mundi*

Huius peruerſi me rapuere loco.

Hofpes. *Ergo tuos cineres poſt terga ſupina relinquis*

In fumos abiit ſpes Tua fiſa Deo?

Defunct. *Non meliora ſcio, ſcio namque reſurgere pellem,*

Puluere de veteri ſcio nouos homines.

Defunct.

1667

Defunct. *CREDO DEI verbo, letum vitæque regressum
CREDO, beatorum CREDO, videre Deum.*

Hospes. *Ergo vale, amorum LAVRENTI, plenus & inter
Æternas laurus flore vigente vige.*

§. X.

De filiis nostri vt aliquid addam, iubet propositi ratio. Duo vero tantum superesse voluit Deus parenti ex tam fecundo eoque triplici matrimonio, quorum istud cum BASILII STORLA, Pastoris Doberco- uienfis filia, MARGARETHA, illud cum ELISABETHA SCHVL- TZIA, pistoris Magdeburgensis filia, hoc cum EMERENTIA, inclito THONIORVM genere, quod iam aliquot Secula Hildesæ & in veteri Marchia floruit, nata. Atque ex tertio quidem vltimoque coniugio suscepit, quos superesse post obitum parentis sui voluit vitæ rerumque humanarum arbiter. IONAS scilicet a. MDCXXXIX. Tangræmundæ natus, & in schola primum Gardelegiensis, post celebris Halberstadiensium Reſtoris GELHVDII disciplina, hinc in Schola Hannouerana, Islebiensi denique litteris operam dedit, Ienæ autem & Vitebergæ academica stu- dia tractauit, a. MDCLVI. Con-Reſtoris, quatuor autem annorum cur- riculo elapſo, nempe a. MDCLXXVI. V. Nouembr. Reſtoris Gardele- giensis sparte præficitur, quod vtrumque munus parens iam ætate pro- uectus non sine intima voluptate filii humeris imposuit. Oratio inau- gurationi filii Reſtoris habita *de scholis* exponebat, & *Scholarcharum quidem, præceptorum, parentum, nec non discipulorum circa il- las officijs.* Festiue admodum discipulorum tum benevolentiam capta- turus: *Höret doch, inquit, dem alten Jochimiten noch einmahl zu, und laſſet ihn doch eure Lindigkeit seiner harten Disciplin, die Er in seinen Schülers-Jahren ausgestanden, noch einmahl genieſſen, post enim centum annos tam prolixus non ero.* Ex Reſtore IONAS noster Marianæ Aedis Stendaliensis Archi-Diaconus, denique Præful Brande- burgi in noua vrbe iussu Electorali constitutus, ibidemque a. MDCCXV. d. XIII. Febr. mortuus est. Plura de hoc doctissimo pariter ac meri- tissimo viro adferre superſedeo, quum spes sit *Cl. M. GOTTSCHLIN- GIVM* eadem, qua *GARCAEORVM*, cura b. *IONAE SCHVLTZII*, vitam quoque expositurum. Præter *IONAM* hunc reliquit *LAV- RENTIVS* noster filium *IACOBVM*, qui alumnus illustris Lycei Sche- ningensis

ningensis post incendium istud Gardelegiense anno ætatis XIV. factus est, nescio tamen, cui muneri postea fuerit admotus.

§. XI.

Scriptorum quoque mentio facienda est, quæ LAVRENTIVS noster publici iuris fecit. Quem enim supra §. VII. & VI. adduxi tractatum *de missa & alba clericali*, nec non sic dictum *Propheten = Lohn*, vñquam impressum fuisse dubito, saltem cognitum id perspectumque non habeo. Innotuerunt vero sequentia ingenii monumenta, quæ reliquit: Geistliche Reinefahrl aus dem lautern Spring = Brunnlein Israëlis, absonderlich aus der verschlossenen und eröffneten Quelle, der Offenbahrung St. Johannis, für krafftlose Herzen, bey noch wehrenden hochbetrübteten Kriegs = Zeiten, geschöpffet, und in eine Christliche Erinnerung = Predigt verfasset, gehalten zu Tangermünde Anno 1637. Montags nach Johann Baptista, war der 26. Junii, als eben für einem Jahr an demselben, war damahls der 27. Jun. und der Tag Medardi oder Siebenschläffer, der gerechte GOTT die ganze Bürgerliche Gemein und Stadt, durch eine erbärmliche Schreck = und Sturm = Glocke der Plünderung, Morgens früh nach 4. Uhr aufwecken, und zu schwerer Angst = Arbeit, darin sie ohn Speiß und Franck den Tag aushalten müssen, ermuntern und beruffen lassen, gehalten, und frommen Herzen zum Memorial der Gerechtigkeit und Barmherzigkeit Gottes in Druck geschickt. Berlin 1637. 4to. Ex concione hac in verba Apoc. VI. v. 9 - II. excerpta quædam deprehendere licet in concione valedictoria Seideliana, de qua confer, si placet, *Memorabilia nostra Tangremundensia p. 5.*

Garten = Lob, oder Beschreibung der Ergösglichkeiten, die ein ehrlieh und frey gelassen Gemüth aus Betracht = und Abwartung der Gärten empfinden kan, da fürhero auch eine bequemsliche Vergleichung der Schul = und natürlichen Gärten auf das Churfürstliche Joachimthalische Gymnasium und Schul zu Scheningen wohlbedächting entworfen, Halberstadt 1648. 4to. Nimirum maximus hortorum cultor & amator erat LAVRENTIVS, de quo refert CHRIST. SCHVLTZE, (f) Daß er im klammen Stieg für und über seiner Garten = Thür zur Erinnerung,

(f) Im Auf = und Abnehmen der Löbl. Stadt Gardelegen p. 128.

zung, und weil er ein besonderer Liebhaber der Gärten war, ein Zaßlein nageln lassen, darauf mit rothen Buchstaben ausgehauen war:

*Excolor, humana fero commoda plurima vite,
Frugalesque meo condio iure dapes.*

*Sin minus, hinc iterum sterilefco, vt campus herilis,
Et stabuli bubus pabula ficca fero.*

Eines Garten muß man warten,
Soll er geben Nutz dem Leben,
Arbeit lohnet, wer der schonet,
Wird oft müssen Hände küssen,
Merck es fleißig, denn das weiß ich.

L. S. A. D. M. D. C. LIV.

Præterea edidit dreyfachen Liebes-Ruß i. e. concionem in memoriam triplificis actus tragici, de quo supra §. VIII. fecimus mentionem, eiusque historicam relationem subiunxit.

§. XII.

Neque prætermittenda silentio est liberalitas PRAETORII nostri, cuius memoriam recordatur ædes patriæ D. Stephano sacra. En TIBI, Lector Beneuole, verba, quibus pium hoc legatum dicto templo dedicauit: Aus bedachtsamen Gemüthe habe ich untenbenahmter mit Consens meiner Hanß-Frauen Emarentia = = Thons, das Stücklein Landes vorn Hünerdorff genandt, die Worthen bey Niclas Pohlmann Garten gelegen, so ich um funffzig Gulden von Johann Hassen dem Organisten bahr erkaufft, der Kirchen zu St. Stephan allhier zu Zangermünde biß zu ewigen Zeiten verehret, also daß selbiges Land ausgethan und dafür Jährlich 5. Tib. Wachs entrichtet werden, damit die Krohne, so wir auch zu dem Ende verehret, und mit Vorbewußt der Herren Vorsteher hinter der Cankel hängen lassen, zu Winterszeiten mit Lichtern versehen, und also zum kleinen Kirchen-Ornament bekleidet werde.

Zu steter Gedächtniß habe ich diesen Schein solchen in den Easten Register zu verzeichnen ausgeantwortet. Actum Zangermünde am 13. Nov. 1640,

§. XIII.

Supereſt, vt, commemoratis, quæ de *LAVRENTIO PRAE-
TORIO* ſuccurrebant, ad audiendas orationes illos inuitem, qui bene
cupiunt exercitationibus ſcholasticis. Die enim craſtino & hora quidem
ſiſtam ſeptem diſciplinæ noſtræ alumnos, (ſacer enim hic numerus eſt)
oratiunculis ſuis oſtenſuros, quid valeant humeri, ferre quid recuſent,
Prima quidem oratiuncula de dicto Poëtæ exponet: Nulla ſalus bello.
Secunda de Miſero Germaniæ ſtatu tempore belli tricennalis. *Tertia* de
excidio Magdeburgico. *Quarta* de laudibus Guſtaui Adolphi. *Quinta*
de numiſmate in honorem dicti principis cuſo: Stans acie pugnans, vin-
cens, moriensque triumpho. *Sexta* de Wallenſteinio. *Septima* de-
niſque itidem de ſententia Maronis diſſeret: Pacem TE poſcimus omnes,
Prima, & ſeptima vernaculo & ſoluto quidem, tertia ligato, reliquæ ad
vnum omnes latino, eoque proſaico ſermone inſtituentur. His igitur vt
preſentia honorifica interſint ſcholæ noſtræ PATRONI, FAVTORES,
atque AMICI, qua ſas & pietate atque humanitate rogamus, atque ob-
ſecramus. P. P. a. d. Oãobr. clò lò CCXXIII.

Declamatorum nomina eo ordine, quo prodibunt:

HERBOLDVS CHRISTIANVS FVSSSELIVS,
Tangræmundenſis,
IOANNES ANDREAS CRAMERVS, Magde-
burgenſis,
CHRIST. ALEXANDER. BITTERVS, Halber-
ſtadienſis,
NICOLAVS NORBERTVS PITZERVS, Tan-
græmundenſis,
GEBHARD. IOANN. GVIL. KAHRSTEDIVS,
Tangræmundenſis,
IOANN. IOACHIMVS STETZELIVS, Tan-
græmundenſis,
GEORGIVS ERDMANNVS MELLINIVS, Koſſebua-
Oſterburgenſis.

Q. D. B. V.
SUPPLEMENTVM
TERTIVM
AD
MEMORABILIA
TANGRAEMVNDENSIA
PVBLICAT,
ET ARGVMENTA
DECLAMATIONVM
SCHOLASTICARVM HACTENVS HABITARVM
INDICIT,
NEC NON AD AVDIENDA SVPREMA VERBA
IN SCHOLA TANGRAEMVNDENSI,
QVA FAS EST, PIETATE INVITAT
GEORG. GOTHOFR. KVSTERVS,
GYMNASII PETRINI, QVOD COLONIAE AD SVEVVM EST,
VOCATVS CON-RECTOR.

BRANDEBVRGI,
Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruff. Typogr. privil.
ANNI MDCCXXIII.

- I. Series Declamationum anno labente habitarum. II. Causa Supplementi tertii. III. De pago Hemerten. IV. De pago Ostheeren. V. De pago Griben, ubi Diploma exhibetur ad historiam comitum Marchicorum attinens. VI. De pago Bellingen. Prælium memorabile. Käysers Mohr. Papenkuhl. Staiua Gustavi Adolphi, & alia monumenta. VII. De pago Schönhausen. Consecratio aræ & reliquæ e Papatu. VIII. Inuitatio ad supremum actum, quem auctor valedicturus intimat.

§. I.

Xhibui nuper argumenta declamationum, quas anno superiore quavis feria quinta, quoad scholæ huic præesse licuit, in auditorio scholastico habendas curavi, atque promissi memor, quod in cepi institutum, persequor, vt appareat, quænam exercitiorum oratoriorum hoc anno fuerit materia. Recitarunt igitur de sequentibus thematibus sequenti ordine:

Gebhard Ioann Wilh. Kahrstedt, Tangræm.

Christoph Alexander Bitter, Halberstad.

Ioann Ioachim Stezel, Tangræmundensis.

Ioann Benjamin Temper, Magdeburgens.

vota ianuarua soluta & ligata oratione latino & vernaculo sermone.

Ioann Fridrich Matthæus, Berolinensis,

in dictum Iuuenalis: maxima debetur puero reuerentia:

George

George Beniamin Reichmann, Spandouiens.

in dictum Plinii: Optimi fumus, dum infirmi fumus.

Ioann Gottfr. Ludewig Ebeling, Solquellens.

de' haut exigua consuetudinis vi.

Christ. Lebrecht Wilcken, Caluærda-Brunsu.

in dictum Lutheri: ille est Theologus, non qui multa scit & magna dicit, sed qui sancte & theologice uiuit.

Ioann Christoph Rothe, Tangræmundensis,

de eodem argumento.

Iul. Ludw. Woldicke de Arneburg, Eq. P.M.

in dictum Ciceronis: Fronte atque vultu simulatio facillime sustinetur.

Samuel Conrad Küster, Halensis,

de meritis magnorum virorum grata prædicatione ex tollendis.

Christoph Alexander Bitter, Halberstad.

de amore in patriam.

Ioann Ioachim Stezel, Tangræmundensis,

de officio discipuli abiturientis.

Ioann Peter Bubel, Berolinensis,

in dictum Plinii: Ob oculos posita negligimus, proximorum incuriosi longinqua sectamur.

Ioann Christoph Rothe, Tangræmundensis,

quod exemplis efficacius doceamur, quam regulis.

Daniel Ebrenfried Heusinger, Strausberg.

in dictum Imp. Caroli IV. adulterina fides, adulterinum præmium.

Ioachim Christ. Neumann, Aulosa Pal. M.
difficile est tenere, quod acceperis, nisi exerceas.

Nicolaus Norbertus Pitzer, Tangræmund.
Was Gott will erquicken,
Kann niemand erdrücken.

Gebhard Ioann Wilhelm Kabrsted, Tangr.
de vitæ publicæ præ priuata prærogatiua.

Christ. Alexander Bitter, Halberstadiens.
de vitio negligentia.

Ioann Friderich Matthæus, Berolinensis;
de in docto artium magistro stipem a fabro ferrario pe-
tente, sed repulsam ferente.

Ioann Andreas Cramer, Magdeburgensis,
Quod omnibus placere nemo possit.

Ioann Benjamin Temper, Magdeburgensis,
Besser ein Nachbar an der Wand,
Als ein Freund über Land.

George Benjamin Reichmann, Spandouiens.
in dictum Plinii: Est mihi moris, quod sum daturus in
manus hominum, ante amicorum iudiciis examinare.

Ioann Christoph Rotbe, Tangræmundensis,
in dictum Io. Schneidewini: Wer Prozesse führen will,
muß 3. Beutel haben, einen mit Gelde, den andern mit
Papier, den dritten mit Geduld.

Christ. Alexander Bitter, Halberstadiens.
in dictum Plinii: Omnium rerum cupido languescit.

Ioann

Ioann Ioachim Stezel, Tangræmundensis,

de Electoris Palatini Frid. V. prælio in fausto prope Pragam.

Nicolaus Norbertus Pitzer, Tangræmund.

de laude pietatis.

Gebhard Ioann Wilhelm Kabrstedt, Tangr.

de Principe vitam suam salutem ciuium consecrante exemplo Codri Atheniensium Ducis.

Ioann Benjamin Temper, Magdeburgensis,

de studii iuridici difficultate.

Ioann Andreas Cramer, Magdeburgensis,

de moneta in Saxonia tempore Caroli XII. Suec. Reg. cusa:

Was neues? ist es Fried? Ja man ist des Krieges müd,
Und ist durch diesen Zug in Sachsen, der edle Friede draus erwachsen.

Nicolaus Norbertus Pitzer, Tangræmund.

de rusticorum Marchiæ quondam symbolo:

Wir sind Bauren von geringem Gut,
Und dienen unserm gnädigsten Churfürsten mit unserm Blut.

Christoph Alexander Bitter, Halberstad.

de amore proximi.

George Benjamin Reichmann, Spandouiens.

de præstantia principis eruditi.

Gebhard Ioann Wilhelm Kabrstedt, Tangr.

de Lycurgo Spartanis iuuenibus non amplius vna veste quotannis vti permittente.

Ioann Ioachim Stezel, Tangræmundensis,

de memoria bonorum Principum ciuibus sacrosacta.

George Benjamin Reichmann, Spandouiens.

in dictum Menandri: quem amat Deus, moritur iuuenis.

§. II.

Ne vero harum exercitationum nostrarum significatio sola & quasi nuda prodiret: lubuit quædam supplementi loco memorabilibus nostris addere, quum in scholis ita receptum sit, vt commentatiuncula quædam præmittatur. Quumque alio tempore *de pago Caroli* ciuitati nostræ proximo differendi facultas fuerit data: in præsentibus de pagis nonnullis aliis, qui vel Tangræmundæ nostræ adiacent, vel ad diocesin Tangræmundanam spectant, quædam, & ista quidem, quæ propter antiquitatem notatu digna visa sunt, exhibebimus, illa, quæ de Arneburgo, oppido præfecturæ Tangræmundensi subiecto colligimus, in alium locum tempusque magis commodum referantes.

§. III.

Primo igitur loco hac vice se sistet nobis pagus *Hemer-*
ten dictus vel ob turrim & aram versus orientem exstru-
ctas notandus. Vulgo dicitur *eine von denen 7. verkehr-*
ten Kirchen, credo dici debere *Kirch-Thürmen*, quales in
veteri Marchia (cui septenarius numerus singularis plane
& quasi proprius est) septem numerantur. Condidisse
hoc templum dicitur familia *Buchholziorum*, equitum Palæo-
Marchicorum, quorum nomen tantum hodie superest.
Vnius horum *Hans Bochholtes* dicti monumentum prope
aram adhuc hodie superest, in quo hæc verba leguntur:
Hans Bochholtes cuius anima requiescat in pace - - - in feria
secunda animarum Simonis & Iude obiit anne filia. Cam-
panæ maiori hæc verba insculpta sunt: *Ihesus † Maria †*
O Rex gloria † Ihesu repente veni † cum pace † a † M †
CCCCLXXI. Ceterum inundationem pagi huius in-
signem, quæ in annum præsentis sæculi IX. incidit, ob-
seruarunt incolæ.

§. IV.

§. IV.

Ostheeren pagus memorabilis est propter antiquitatem templi ibidem exstructi. Neque dubito, quin idem hic pagus intelligi debeat sub **Oßner**, quo quidem nomine **ANGELO**, (a) & Auctori doctissimo **derer die Mark Brandenburg betreffenden Sachen**, (b) quem **HENDRICVM** credunt, venit, narrantibus mystam hic degentem a. MCCIII. auditoribus suis lyra præeuntem violenta morte percussum periisse. Pagus enim hic veteris Marchiæ, & quidem Stendalia non longe distans fuisse refertur. Alias pagi huius crebra fit mentio alio sub nomine. *Osterne* vocatur in Diplomate Volradi donationem ecclesiæ in Osterne a Principibus Ottone & Conrado Marchionibus Brandeburgensibus Hospitali S. Spiritus in Stendale factam confirmantis A. MCCLXXII. Ipsi vero laudati principes in adducta donatione villam dicunt *Hosernen*, cuius IV. mansos donauerunt. **Woldemarus** vero Marchio Brandeburgensis & Lusatia a. MCCCXV. Tangræmundæ concessit Gherardo de Kerco-we IV. choros fitos in villis *Ostherren* & parua Möring filiginis & ordeï, quos cum proprietate eorundem vendidit *Consulibus in Stendal*, qui huiusmodi choros & proprietatem in sublevamen leproforum a Deo percussorum, qui extra communionem a facie populi sunt projecti, capelle dictorum abjectorum ad honorem beatorum *Mauritii & beate Margarethe in suarum atque suorum progenitorum & successorum animarum Zelo du-cti misericordia apponere curauerunt, quæ quidem capella extra & prope ciuitatem Stendal noscitur situata.* Hactenus verba Diplomatis. Quod superest, vrnæ prope hunc pagum effossæ

(a) In Annalibus Marchicis, L. II. f. 93.

(b) Im ersten Entwurff 3.

effossæ leguntur, in quibus acus quædam medio incur-
uata deprehensæ sunt.

§. V.

Succedat pagus **Grieben**, quem spectare videtur sequens Diploma, quod, quia ipsius Tangræmundæ nostræ & comitatus *Gribensis* iniicit mentionem, totum hic inferemus, non ingratam rem lectori facturi, maxime, quum comitum Marchicorum historia admodum sit confusa. Ita vero verba monumenti huius chartacei fluunt: Nos *Woldemarus Dei gratia Brand. Lusatie & de Landsberg Marchio tutorque incliti Ioanis Marchionis Brandenburgensis*, recognoscimus & ad vniuersorum notitiam tenore presentium volumus deuenire, quod vniuersis & singulis militaris conditionis existentibus ex famulis eorumque heredibus legitimis & successoribus in territoriis antique *Tangermunde, Stendal. Osterburg & in comitatu Gryben residentibus relaxauimus & presentibus de bona nostra voluntate & plena deliberatione super eo habita relaxamus simpliciter & in eternum precariam bonorum quorundam pheodalem in dictis territoriis & comitatu sitorum profitentes publice, quod nunquam ab ipsis precariam Pheodalem per vos aut per alium nomine nostro exigemus, vel exigi de cetero patiemur. Proinde milites ipsi & famuli pro se & heredibus suis & successoribus dederunt nobis & persoluerunt in pecunia numerata pro quolibet frusto bonorum eorundem tres fercones argenti *Stendal.* & ponderis de quibus ipsos heredes & successores eorum dimittimus absolutos & quietos in perpetuitatis spatio. Renuntiantes ipsi precarie quoad nos & Marchiorem *Ioannem* prefatum & heredes nostros & successores prout possibile fuit atque iustum. Ne autem huiusmodi nostre ordinationis decretum a quoquam in posterum subuertatur, sed potius sortiaturobor perpetue firmitatis, presentes affuerunt Nobilis vir *Buffo Comes de Lindowe, Nicolaus de Buck, Hemingus de Steglitz, Hennig de Blanckenborch, Dreyseko, Gerhardus de Kerkowe*, milites nostri fideles cum pluribus aliis fide dignis. Datum in *Budessin. Dominica oculi mei. Anno Domini M. trecentesimo undecimo.*
Hactenus*

Hactenus Diploma, quod liberalitati S. R. DN. REIN-
BECKII, Præpositi & Antistitis Coloniensis grauiissimi me
debere gratus prædico.

§. VI.

Mentio quoque facienda est pagi cuiusdam **Bellingen**,
in cuius agris lapides grandiores offenduntur, qui, si
quid coniectura adsequi licet, in memoriam acerrimi &
primi quidem prælii, quod Albertus & Huderus Marchi-
ones commiserunt, de quo, eoque tertia vice repetito,
multa refert ENTZELIVS. (c) Haut procul pago est
lacus quidam, vulgo audit *der Kessers Mohe*, prope
quem certamen aliquod, idque inauspicatum cæsareanis
institutum fuisse nonnulli referunt, id vero nondum ex-
peditum est, vtrum lacus hic ab Imperatore Carolo IV.
qui tum Tangramundæ per aliquod tempus commora-
tus est, an aliunde nomen acceperit? Alius quoque
lacus hic prætermittendus silentio non est, quem *den*
Papenfuhl nominare consueuerunt, super quem hodie
pons, olim ponticulus modo ducebat, eumque tempore
pristino, adhuc ante reformationis auspicia, sacrificulus
quidam ebrius superare conspicilli ope voluit, sed præter
spem atque opinionem in illum incidit & aqua suffocatus
est. Quæ de fonte salutifero a. MDCLXIII. in vicinia
huius pagi orto narrantur, nota sunt, & aliquot centum
homines variis morbis laborantes feliciter illius benefi-
cio sanati dicuntur. Cerum belli tricennalis tempora
pagum hunc reddiderunt vel ideo memorabilem, quia
Sueciarum Rex GVSTAVVS ADOLPHVS statua hic
habuit in ædibus pastoris, quibus etiam incisa tum fuere
hæc verba: *Königl. Schwedisches Haupt-Quartier*, quæ
vero verba discedens Rex delere iussit, & ad Ottonem
Jahnst,

(c) p. 97. Chronic. Marchic.

Jahnst, qui tum muneri sacro heic præfuit, *Dele*, inquit, *dele ista verba*. Atque inde Tangræmundam petiit a. MDCXXXVII. quæ isto tempore quantas fuerit perpeffa calamitates, quotannis recordatur concione quadam, quæ die **Plünderungs-Predigt** dicitur. Reliquit in memoriam sui Rex laudatus templo huius pagi patinam cupream, quæ insignia Suecica nomenque principis præ se fert. Campanæ cuidam incisæ sunt hæ litteræ scriptæ monachorum more:

**Hilff uns God unde Maria uht Noth,
D Sanna hent ick Diederich god mey.**

Anno Domini M. CCCC. XV.

Patinæ vero hostiis destinatae inscripta sunt hæc verba: *Verbum Dominum manet in æternum*, vnde seculis ignorantia hoc templum exstructum esse coniciias.

§. VII.

Vnum adhuc pagum addimus, **Schönhausen** nempe, in quo templum videre licet, iam anno MCCXII. consecratum. Testatur istud membrana in altari reperta verbis sequentibus: *Anno Dominice Incarnationis M. CC. XII. VII. Idus Nouembris consecrata est Ecclesia in Sconebusen in honore Sancte Dei Genitricis Marie & Sancti Willebrordi a venerabili Sigebodone Havelbergensi Episcopo. Continentur in summo altari reliquie Sanctorum Thebeorum Martirum, Sebastiani Martiris, Constanti Episcopi atque Martiris, Egidy Abbatis, Albani Martiris Willebrordi Confessoris & aliorum Martirum, Confessorum &c.* Vna cum hoc monumento membranaceo deprehendebatur ibidem capsula testacea obducta cera, continens capillos & officula quædam panulo serico inclusa, illorum procul dubio reliquias, quorum

rum scriptura supra adducta meminit. Cuius generis capsulas in medio altaris, quod sepulcrum maiores dixerunt, in cuiusuis aræ inauguratione positas seruarunt eruditi, simulque istis reliquiis indulgentias quasdam additas esse meminerunt. Hoc nuper adhuc monuit IVSTVS IOANNES KELPIVS (d) occasione eiusmodi reliquiarum in diœcesi Seehufana & Stendaliensi repertarum, quarum tamen adhuc in Tangræmundensi etiam exemplum superest. (e) Verum hisce enarrandis diutius immorari nolo, gratias potius agens reuerendis admodum viris DN. KRENCKELIO, in Schönhausen & Fischbeck, & DN. STEINBECKIO, in Bellingen, Demker, & Hüselit animarum Pastoribus fidelissimis, qui, quæ hæctenus enarraui, humanissime communicarunt. Effigiem quoque FRIDERICI de BISMARCK, quem vulgo permutatorem vocant, in templo Schönhusano memorabilem tribus tantum quod aiunt verbis adducere circumscripti programmatis limites permittunt.

§. VIII.

Adeoque hic pedem figo huiusque tertii supplementi terminum pono, quem simul laboribus meis qualibuscumque ponit diuina prouidentia. Illa enim clementissime dirrigente accidit, vt Magnificus splendidissimæ Inclitæ Regiæ sedis Berolini Senatus ad honestissimam

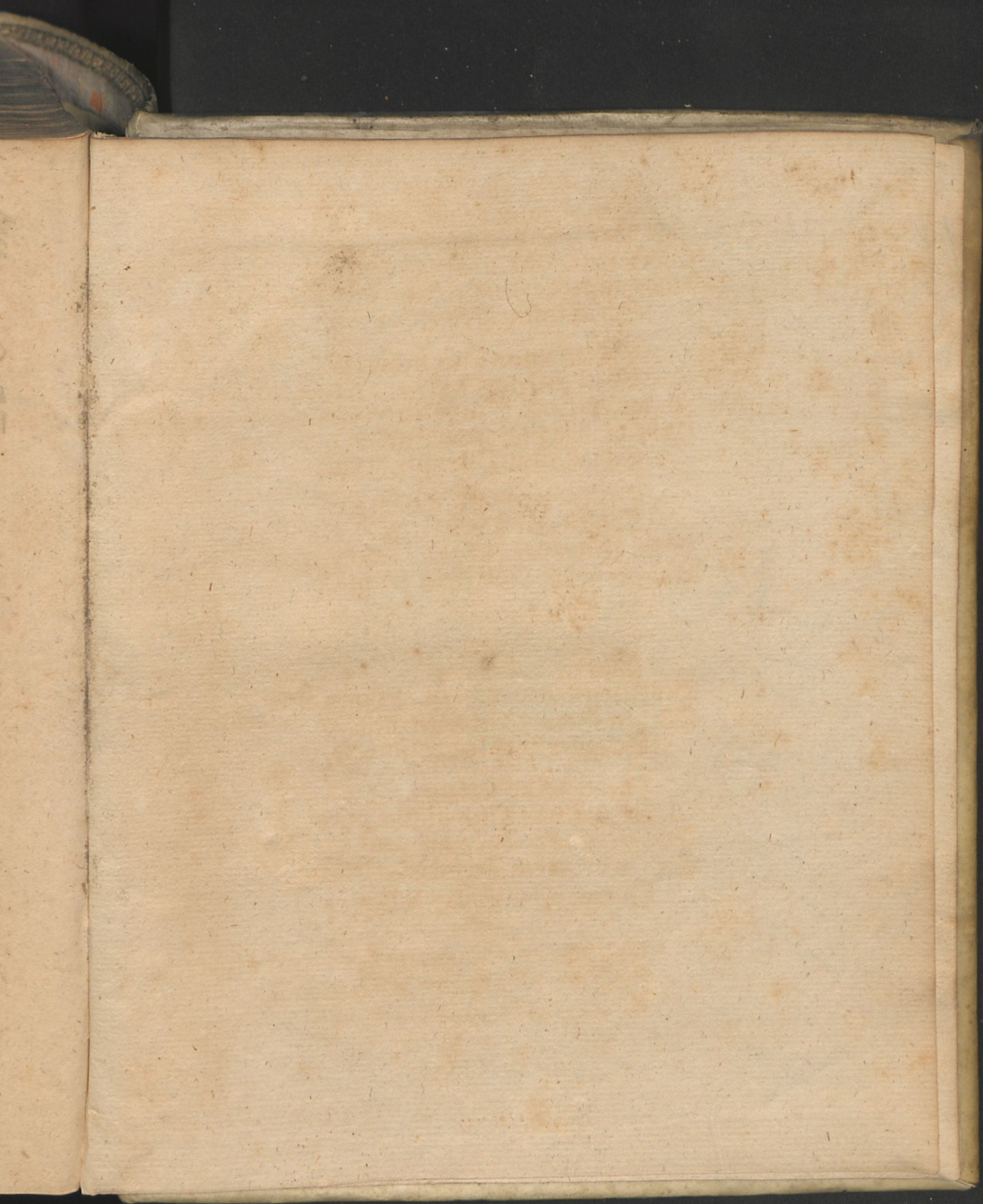
Q 2

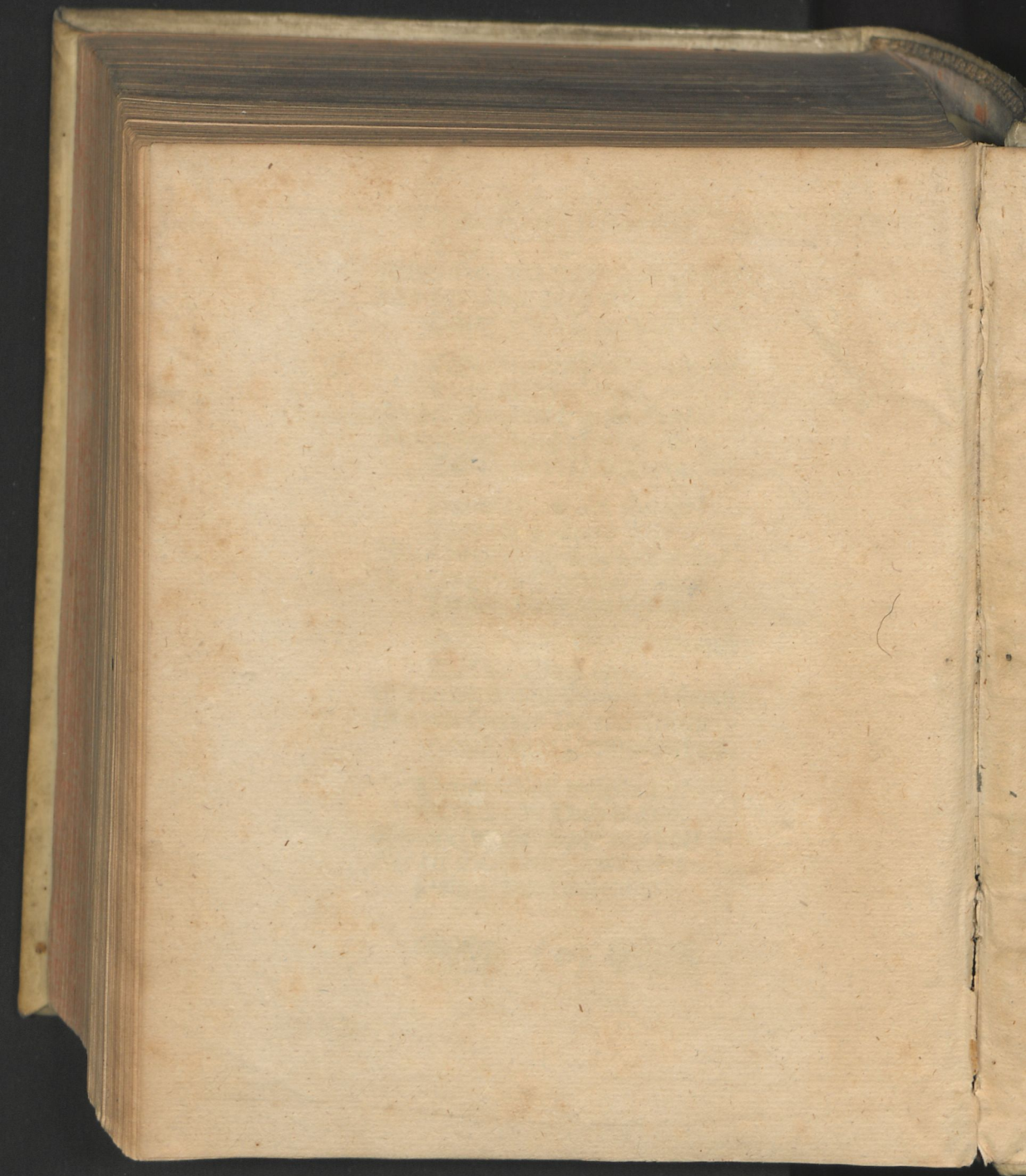
mam

- (d) In denen Historischen Anmerkungen über einen in der Gagel und Unglingen gefundenen Einweihung- und Ablass-Brief, (quas annotationes doctissimas edidit CHR. GE. Steinhardt P. in Höwisch und Gagel, ante tamen defunctus, quam liber, qui hoc ipso anno in vulgus prodiit, prelo liberatus est,) p. 67.
- (e) Quum destrueretur ara in pago itidem huius diœceseos, grossen Schwartklosen, repertum est istiusmodi monumentum his verbis ad-
ditis, *in honorem Odilie & St. Apollonie.*

mam docendi Spartam in Gymnasio Petrino, quod Coloniae ad Sueuum floret, benigne me euocaret. Deo itaque auspice ex prouincia, quam tantum non sex annis administraui, in aliam, quod felix faustumque sit, discedo, ita tamen discedere cupio, ne videar inofficiosus. Quod igitur pietas iubet, æquitas postulat, exsequar crastina luce, si DEVS dederit, hora ante meridiem IX. illos, qui beneuolentia me ornarunt sua, valere iussurus, atque, vt cum ciuitate vniuersa mihi longe carissima perenni felicitate fruantur, pie precaturus, eos vero, quos heic relinquo disciplinæ meæ alumnos cohortaturus, vt præceptorum meorum semper viuant memores, strenuoque & celeri cursu ad pietatis pariter & virtutis metam contendant, pauca simul, quantum temporis angustia, & conuafandæ rei sollicitudo, turbatusque animus permittit *de veteris Marchiæ Marchionibus comitibusque* expositurus. Quem quidem illumque vltimum actum fabulæ meæ Tangramundensis vt Regii in hac ciuitate consilarii, Nobilissimi Scholæ huius Patroni, Venerandus Ephorus, reuerendi mystæ, humanissimi Collegæ, & quibuscumque commodum est, exoptatissima sua præsentia illustrent, per istum veterem, quo me hætenus dignati sunt, amorem vehementissime etiam atque etiam rogo, beneuolentiæ atque beneficii huius memoriam nullo vnquam tempore depositurus. P. P. O. Nou. cl. b. CC. XXIII.

754677

AB 154 671

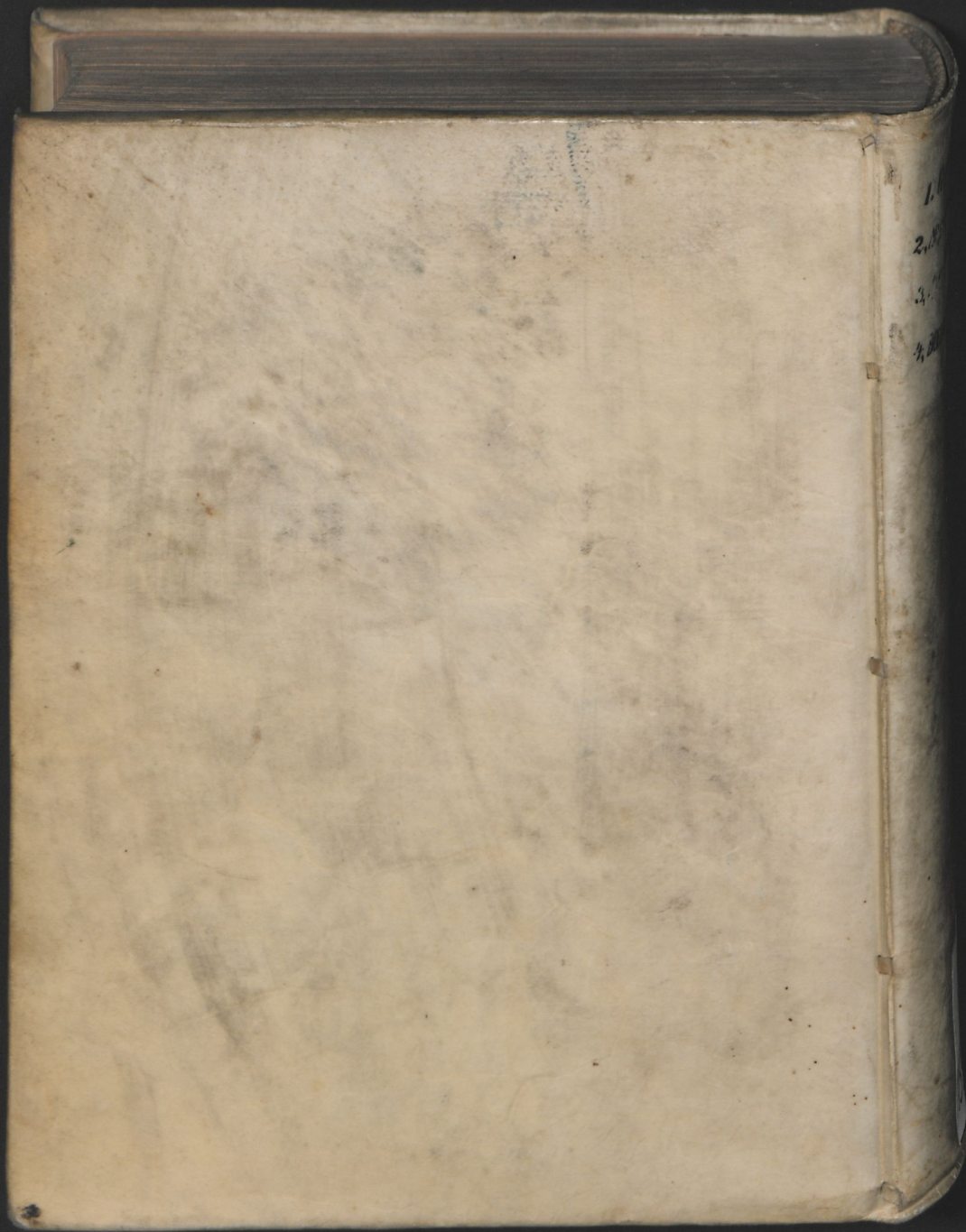
ULB Halle 3
003 495 736

56

VD 77

1.
2.
3.
4.

2. D. B. V.

ACCESSIONES AD MEMORABILIA TANGRAEMVNDENSIA

EXHIBET, ET AD ORATIONES QVASDAM LOCO CONSVETO
NOVEMBR. ch b CC XXII.
A. D.

BENIGNE AVDIENDAS
*QVA FAS EST, PIETATE ATQVE OBSERVANTIA
INVITAT*

GEORG. GOTHFR. KVSTER, Halensis,
LYCEI TANGRAEMVNDENSIS RECTOR.

BRANDEBURGI,
Typis CHRISTIANI HALLE, Reg. Pruff. Typogr. privileg.

